

एतन्नाटिकाकटाक्षनिर्गता नीतयः

अध्वनित्वावलम्बितशिरसो देवानापरिभयसामन्त्रशास्त्रिणां विद्यामि विदां-
 त्तेन्दु विदम्भराः । इह गच्छ अयान्मंगलारथाचारवारगमनाय नीतिनी-
 तयकम्बनं सर्वेषां श्रेयस्करम् । तदपि तद्व्यवहारात्तत्त्वज्ञानानां मत्ततय-
 पवर्षेणतत्त्वसमीक्षाद्वयति तद्गन्तीरतिरमणान् । ततः मत्ततयनिगमनिष्ठ-
 यचन्द्रनामा सूरिः शृङ्गाररमशक्तिरामदर्शनाच्छाननीतिमीमत्ररव्यापित-
 न्नाद्यार्त्तातिनिश्चयानं कारयन्तिस्त्वृभिर्नैपनिष्ठाभिर्निष्ठागान्तरितां रम्भा-
 र्गनाटिकां निदर्शयति । तत्रान्यवव्यतिरेकाभ्यां प्रतिपादितास्तद-
 गेताः काश्चन नीतयो यथा ।

विद्याविवेकवयुनानिजितात्मभिर्दिष्टद्विरपि मृगाक्षिमशतायां न मना-
 सि विश्वसितर्भाषितव्यम् ।

। कस्म न हसन्ति हियसं वन्पवनेना भियन्दिहर्वा ।

[कस्म न हसन्ति हियसं वरप्रसन्नो मृगाक्षिग ॥]

त्रिषद्प्राप्तोन्नतवदेषु दुर्जनेषु स्वपरिनिषृतपूर्वपदस्यापि परित्यागेन
 सविष्यः सज्जनैरनवयदेशस्यैर्भाषितव्यम् ।

। एहं ताव विमं तओपि मिन्दुदं तिह्येण कि वपिणमो ।

[एहं तावद्विषं ततोपि मिन्दुदं तिह्येण कि वर्णगतमः ॥]

पेतिनिष्ठे राक्षि नीतिपरिनिष्ठितानामधिकारिणामपि कर्म नाशङ्कनीयं
 ाति ।

रोएद् जं पदूणं तं जेय कुणन्ति भेवना निजं ।

दूष्विनष्टा तुंवी जद् ता पत्तेसु कदुयत्तं ॥

[रोचते यप्रभुन्व्यस्तदेव कुर्वन्ति सेवका निव्यम् ।

मूळ्विनष्टा तुम्बी यदि तस्याः पत्रेषु कटुत्वम् ॥]

रीकृता अपि दुर्जना दुष्टे कार्येऽवश्यमेकीभविष्यन्तीति न त-
 यं पथ्यं निन्तनीयम् ।

प्रसूरिकृतप्राकृतगुभाषितावल्या वसन्ति.

सतमर्तरि प्रकृष्टो वन्धो मनोगुणंगो यस्याः सा.

ते । रासहयसहतुरंगा नृभारा पण्डिता डिम्भा ।

न सहन्ति इकमेकं इक्केण विणा न चिट्ठन्ति ॥

[रासभट्टभतुरंगा शूनकाराः पण्डिता डिम्भाः ।

न सहन्ते एकमेकं एकेन विना न तिष्ठन्ति ॥]

सहसा समुपस्थितेऽमुद्गुःखे लुङ्गीः सञ्चरितचारुचर्चाचिन्तनाद्यपत्र
श्रिन्ताचिता निपेचनीया चिरं चतुरैः ।

यतः । मुकवित्तं शुचि गीतं ताम्बूलं प्रियजनस्य संदेशः ।

सञ्चरितमिष्टगोष्ठी दुःखेष्वालम्बनं मतममूनाम् ॥

प्राचुर्यपूर्वपुण्योदयप्राग्भारभानां स्वयमेव भजन्तेऽप्रेरिताः प्रियतमाः
पदार्याः परितः प्रयत्नादपि ।

यतः । प्रियमनु सुकृतां हि स्वस्पृहाया विलम्बः ।

महतां प्रियतमादिभो रहःसंवन्धे शीघ्रमिङ्गितज्ञेन विदुषा केनाप्य-
पदेशेन विदूरवता भवितव्यम् ।

उक्तं च । मते अत्यालोवे भेसज्जे भोयणे पियागमणे ।

वुच्चइ सो नागरिओ होइ अणुत्तोवि जो दूरे ॥

[मन्तेऽर्यालोचे भैषज्ये भोजने प्रियागमने ।

उच्यते स नागरिको भवत्यनुक्तोपि यो दूरे ॥]

स्वसच्चसाहससत्वरसाध्यसिद्धिकार्ये विलम्बविलयः श्रेयःश्रियं श्रयत्येव ।
यतः । कार्ये किल स्थैर्यसहे विचारः ।

आत्मानात्मसुखमचिरचिरभुक्तमपि चिराचिरवद्भवति स्वाभाविकत्वात् ।
यतः—पत्ताणं जइ णो खणद्धमवि सा हुज्जा पियार्लिगणं ।

[प्राप्तानां यदि नो क्षणार्द्धमपि साभवत् प्रियालिङ्गनम् ॥]

१ पण्डिता इव पण्डिताः वस्तुतोऽपण्डिता एव.

२ आत्मसुखमचिरभुक्तमपि चिरभुक्तमिव प्रतिभाति स्वभावेनैवात्मनि सुखमस्ति ।
अनात्मसुखं मायाकल्पितं वैषयिकं सुखं, चिरकालं बहुकालं भुक्तमपि क्षणार्द्धमपि न
भुक्तमिति प्रतिभाति वस्तुतो दुःखरूपत्वादत् एव प्रियालिङ्गनं प्राप्तानां पुंसां सा वेल
(सकलापि रात्रिः) क्षणार्द्धमपि नाभवदत् एवात्मसुखिनो भवन्त्विति ॥

प्रस्तावना.

प्राचीनसूक्ष्मगतवर्णमपूर्वदृष्टं

श्यामाकृति प्रचितविभ्रममद्वितीयम् ।

रम्भास्वरूपमवलोक्य तुधोपभोग्य-

मुन्मुद्रणं तु विहितं किल मुद्रणेन ॥ १ ॥

अत्रेदं तात्पर्यम् ।

राजशेखरेण कविना कर्पूरमञ्जरी कृता तत्स्पर्द्धया नयचन्द्रेण कविना
रम्भामञ्जरी कृता । अत एव तत्संवदादि सर्वं राजशेखरवद्वोध्यम् । नव-
रम् । नयचन्द्रस्तु ब्राह्मणोऽपि जैनीयो जातोऽत एव मङ्गलाचरणे वराहरू-
पस्य भगवतः कल्याणकरणमित्यादि सोपहासाशिर्वाद एव ।

श्रीकृष्णगच्छे सूरिक्रमतो जयसिंह नामा सूरिर्जातो यश्च ॥

षड्भापाकविचक्रंशक्रमखिलप्रामाणिकाग्रेसरं ।

सारङ्गं सहसा विरङ्गमतनोद्यो वादविद्याविधौ ॥ २३ ॥

श्रीन्यायसारटीकां नव्यं व्याकरणमथ च यः काव्यम् ।

कृत्वा कुमारचृपतेः ख्यातस्त्रैविद्यवेदिचक्रीति ॥ २४ ॥

तदीयगणनायकः क्रमनमज्जनत्रायकः

प्रसन्नशशभृत्प्रभुर्जयति वादिभेदिप्रभः ।

यदीयपदपङ्कजे भ्रमिरभृङ्गलीलायितं

श्रयन्ति महतामपि क्षितिभृतां सदा मौलयः ॥ २५ ॥

१ येन शार्ङ्गधरपद्धतिनामा साहित्यग्रन्थः कृतः स च डा० पी पीटर्सन्साहिबेन
मुद्रितः । शार्ङ्गधरनामा हम्मीरराजस्य पण्डितः दामोदरसुतः लक्ष्मीधरकृष्णयोज्येष्ठः ।
तत्रैव पुस्तके, तदा तदङ्गस्य विभाति संभ्रममिति श्लोकः कस्यापीत्युक्तं । वीपुस्तके प्रत्य-
न्तरे तु गार्ग्यगोत्रसमुत्पन्नमहादेवतनूजस्य शार्ङ्गधरस्येत्युक्तम् । तथा च सारङ्गसमु-
च्चयः स एव ज्योतिःसारसमुच्चयः तत्र तु मुकुन्दबुधपुत्रेण आशासिद्धिनिवासिना ।
सारङ्गपाणिनां प्रोक्तः श्रीसारङ्गीसमुच्चयः १४॥ पत्रे ११ स्ति. एवं सति शार्ङ्गधरास्त्रयः
संजातास्तत्रायं हम्मीरपण्डित एव । नयचन्द्रसूरिकृते हम्मीरमहाकाव्ये मुद्रिते प्रस्ता-
वनायां कोपि विशेषोस्ति ॥

तत्पट्टाम्भोजचञ्चत्तरखरकिरणः सर्वशास्त्रैकविन्दुः

सूरीन्दुः श्रीनयेन्दुर्जयति कविकुलोदन्वदुल्लासनेन्दुः ॥ २६ ॥

पौत्रोप्ययं कविगुरोर्जयासिंहसूरेः

काव्येषु पुत्रतितमां नयचन्द्रसूरिः ।

नव्यार्थसार्थघटनापदपङ्क्तियुक्ति-

विन्यासरीतिरसभावविधानयत्नैः ॥ २७ ॥

श्रीहर्षामरयोः कविप्रवरयोर्वाक्कल्पवल्लीं निजा-

मुद्यान्तीमभिवर्षतोर्नवनवैः पीयूषधारारसैः ।

मद्भाग्यानिलखेलनैरपहता या विष्टुषः काश्चिद-

प्यासामेष निषेकशाङ्कलतमः सोऽयं मद्भुक्तिश्रमः ॥ २८ ॥

वाणीनामधिदेवता स्वयमसौ ख्याता कुमारी ततः

प्रायो ब्रह्मवतां स्फुरन्ति सरसा वाचां विलासा ध्रुवम् ।

कुक्कोकः सुकृती जितेन्द्रियचयो हर्षः स वात्स्यायनो

ब्रह्मज्ञप्रवरो महाव्रतधरो वेणीकृपाणोऽमरः ॥ ३१ ॥

शृङ्गारेनुभवो व्यतर्क्यततमां मूढैरिहोच्चैर्यकः

सुप्तः किं तु सकः परेषु यदियं नैकप्रकाशी प्रमा ।

तद्बन्ध्यासुतलालनामिव वृथा वैकल्पिकीं कल्पना-

माकल्पं परिकल्प्य जल्पततमां धैर्यं धियां केवलम् ॥ ३२ ॥

ये शृङ्गारकथां प्रथां विदधते वाचां विलासै रस-

प्रोच्छासोऽत्र समस्ति तेष्वनुभवो येष्वस्ति तेऽन्ये पुनः ।

वर्ण्या ये वदनेषु कुन्दविशदाः स्तम्बेरमाणां रदा

नैते चर्वणसाधनं तदिह ये दुर्लक्ष्यरूपास्तु ते ॥ ३३ ॥

वदन्ति काव्यं रसमेव यस्मिन्निपीयमाने मुद्मेति चेतः ।

किं कर्णतर्णसुपर्णपर्णाभ्यर्णादिवर्णाणवडम्बरेण ॥ ३५ ॥

रसोऽस्तु यः कोपि परं स किञ्चिन्नास्पष्टशृङ्गाररसो रसाय ।

सत्यप्यहो पाकिमपेशलत्वे न स्वाद्भु भोज्यं लवणेन हीनम् ॥ ३६ ॥

कविता वनिता गीतिः प्रायो नादौ रसप्रदाः ।

उद्गिरन्ति रसोद्रेकं गाह्यमानाः पुरः पुरः ॥ ३७ ॥

तथा च ।

* कार्यात्कारणसंविदं^१ ॥ नयचन्द्रकवेः ॥ लालित्यममरं^२ ॥

पीत्वा श्रीनयचन्द्रं^३ इति चत्वारः श्लोकाः हम्मीरमहाकाव्ये सन्ति
तेनैव स एवायं नयचन्द्र इति स्पष्टम् ॥

तथा च ।

काव्यानां त्रितयीं व्यरीरचदिमां यां कालिदासः कलां

सृष्टौ गाधिसुतस्य सार्हति न चेत्का नाम तत्रास्तु सा ।

चक्रुर्या कवयो नयेन्दुरमरो हर्षश्च नानारसैः

सर्गे ब्रह्मण एव सा तु घटते तस्यैव संवादतः ॥ २ ॥

चम्पाधिपतेस्तोमरवीरमक्षितिपतेः पण्डितः हम्मीरनृपे १३५८
युद्धे मृते ॥

अनेन कविना जैनीया ग्रन्थाः प्रतिक्रमक्रमविध्याद्या बहवः कृताः

॥ मुद्रित पृ० १०१११ ते श्लोकास्तेषां पाठभेदा यथा आदौ मुद्रितपाठस्ततो दृष्टः

१ चेतश्चमत्कारकृत्-चेतश्चमत्ताचिकीः ॥ सुगुरोः-सुकवेः ॥

२ काव्यं-काव्ये ॥ सुदन्ति-स्वदन्ते ॥

३ अमरस्येह-अमरस्येव ॥

४ न कुर्याद्भ्रुवं-न पश्येद्भ्रुवं ॥ त रां हर्षभ्रमश्चेतसि-तमां हर्षावलीविभ्रमः ॥

साम्राज्यगृहीता यवनक्षयकरो मल्लदेवचन्द्रलेखयोस्तनुजन्मा पङ्गुविरुदो
वाणारसोपतिर्जैत्रचन्द्रो राजा । तद्यशःश्रवणान्नृत्यतो हरस्य जटाजूटा-
त्प्रलत्तया गङ्गया पवित्रितप्रदेशस्य काशितीर्थराजस्य स्वामिनः श्री-
विश्वनाथस्य यात्रायां समवेतसज्जनविनोदाय नवं प्रबन्धमभिनेतुं प्रति-
जानीमहे । स जैत्रचन्द्रनायकः कस्याशये प्रीतिप्रदो न । अत एव तस्य
शृङ्गाररसनिवद्धप्रबन्धेन तेषां रतिमुत्पादयिष्यामः । ततः सुकवेः का-
व्यस्य च प्रशंसा । सूत्र० स एवायं जैत्रचन्द्रः सप्तस्त्रीः परिणीया-
ष्टमीं रम्भामस्मिन्सट्टके परिणेष्यति नेपथ्ये । इति ध्रुवां श्रुत्वा प्रक्रा-
न्तमेव नर्तकैः अनन्तरकर्तव्यतां संपादयिष्याम इति निष्क्रान्ता प्र-
स्तावना । ततः राजा सर्वाः स्त्रियस्तासां देवी वसन्तसेना तस्याः सखी कर्पू-
रिका विदूपको रोहकश्च सर्वे प्रविशन्ति । वसन्तवर्णनं तत्र विदूपकस्य कर्पू-
रिकायाश्च परस्परमुक्तिप्रत्युक्ती । चन्द्रवर्णनम् । राजा० मदनेन कृतसंर-
म्भाया रम्भायाः प्रवृत्तिं गृहीतुं गतो नारायणदासः कथं चिरयति । तत
आगतो नारायणदासः देवी रम्भा च । राज्ञे आशिर्वादं ददाति सः । यस्य
जैत्रचन्द्रस्य जन्मदिवसे दशार्णदेशेष्वागतं खर्पराणां प्रबलं सैन्यं पिता-
महेन जितमत एव यस्य जैत्रचन्द्रनाम स जीयात् । लाटदेशाधिपतेः
किर्मीरवंशजातस्य मदनवर्मराजस्य पुत्री देवराजस्य पौत्री हंसराजाय
दत्तापि शिवेन मातुलेनापहृत्यानीता । ततो रम्भाया रूपवर्णनम् । विवाहो
जातः । जातं प्रभातं तस्य च वर्णनम् । रम्भासहिताः सर्वा देव्योन्तःपुरं गताः ।

॥ इति प्रथमा जवनिका ॥

ततः संध्यायां चन्द्रवर्णनम् । प्रतिहारसहितो राजा वाटिकायां
भ्रमन्स्मरति रम्भाम् । विप्रलम्भशृङ्गारवर्णनं तत्रैकत्रोपविशति राजा ।
प्रतिहारो द्वारदेशमाश्रयति । राजा तु तामेव स्मृत्वा निःश्वसिति ।
ततो रोहकः कर्पूरिका द्वावागतौ । राजा कर्पूरिकां रम्भावार्तां घ-
च्छति । कर्पूरिका० रम्भया प्रच्छन्नं संदेशसट्टकं दत्त्वाहं प्रेषितास्मि ॥
यथा । एकस्थानस्थितापि स्वामिनो मुखमात्रमपि द्रष्टुं न प्रभवामि तत्कस्य

पापस्योदय इत्यादि । यद्यागन्तुं शक्नोषि तदैतु ॥ राजा० यद्येतादृशं प्रेम तर्हि कथं कामलेखो न लिखितः । कर्पूरिका० गलत्येका मूर्छाऽपरो-
 देति ततः कामलेखे स्वस्तीति प्रथमपदं न समाप्तं किं तु रजनी समाप्ता ।
 राजातीवोत्कण्ठितः । ततो रोहकेण स्वस्वप्रवार्ता कृता । यथा, कुत्रापि वनेहं
 मधुकरश्चन्दनलतां चषितुमुपविष्टस्तद्ध्यानेन चन्दनत्वं प्राप्तस्तच्चन्दनं वि-
 क्रीतं देवेन गृहीतं कर्पूरिकया संघर्ष्य रम्भास्तने लिप्तं । देवेन कृतगाढा-
 लिङ्गनेन पीडितोहं प्रबुद्धः । अतोधुनैव सा मिलिष्यति ॥ अल्पकाल-
 विरहोपि चिरकाल इव द्वयोर्जातः । अतीव रूपवतीनां बहुवल्लभानां
 संयोगवशात्तासां भयवशाच्च स्वस्य स्त्रीपारतन्त्र्याद्दसन्तसेनाया आज्ञां-
 विना रम्भासंयोगं प्रसिद्धतया सद्यःकर्तुमशक्तं राजानमवलोक्य रोहकः
 कर्पूरिकां वदति । अशोकशाखामवलम्ब्य रम्भाया गवाक्षं प्रविश च-
 न्द्रिकामिव तामवतारयाहं बहिः स्थितः । कर्पूरिका तथा करोति ॥ अ-
 वतरति रम्भा । राजा तां गृहीत्वा नवपल्लवसंस्तरे निजोत्तरीये स्थाप-
 यति । ततः छेकसुरतवर्णनम् । देव्यागमनभयाद्यथागतगतिं प्राप्तौ ॥

॥ इति द्वितीया जवनिका ॥

ततो देवी कर्पूरिका च प्रविशति । तावद्ब्रोहकानुगम्यमानो राजाप्या-
 गच्छति । राजा, राज्ञीं वामाङ्गे स्थापयति । रोहककर्पूरिके गच्छतः ।
 मदनक्रीडाविनोदः । तृप्त्यनन्तरं देवी वदत्यहं निद्रासुखमनुभवामि स्वामी
 तु रम्भया सुखमनुभवतु ॥ ततो रम्भाकर्पूरिके प्रविशतः । राजा रम्भामु-
 त्सङ्गे स्थापयति । ततो वाग्विनोदः । पृथक्पृथगङ्गस्पर्शवर्णनम् । चिरका-
 लभुक्तमपि संभोगसुखं क्षणार्द्धमिव जातम् ॥

॥ इति तृतीया जवनिका ॥

समाप्तम्

मुम्बापुर्याम्
 यूनिवर्सिटी.

}

शास्त्री रामचन्द्र दीनानाथ.

रम्भामञ्जरी नाटिका ॥

॥ ॐ श्रीशारदायै नमः ॥

दंष्ट्राग्रोद्धृतपङ्कपिण्डवदियं विश्वा समस्ताप्यहो
गच्छन्ती प्रलयं वराहवपुषा येनोददेध्रीय्यत ।

देवः श्रीकुचकुम्भपत्ररचनाचातुर्यचिन्तामणिः

स श्रेयांसि चरीकरीतु कृतिनां कल्याणकोटीश्वरः ॥ १ ॥

गिरामंघीश्वरीं स्मृत्वा स्मेरकाश्मीरवासिनीम् ।

प्रबन्धं जैत्रचन्द्रस्य वच्मि सज्जनवल्लभम् ॥ २ ॥

कल्लाणं विरयंतु वम्महशरज्जालाउराणं सया

राउम्मत्तचलंतकंततरुणीदीहच्छिद्रोणिच्छडा ।

पंचेहिंपि सरेहि जा विरइया दोदोविभाया दसा

जेहिं अप्पतिहायमत्तफरसा ता तक्खणं निट्ठिदा ॥ ३ ॥

दंष्ट्राग्रोद्धृतः पङ्कपिण्डो दंष्ट्राग्रोद्धृतपङ्कपिण्डस्तद्वत् । किं विशिष्टो देवः । श्रीकु-
चकुम्भपत्ररचनाचातुर्यचिन्तामणिः श्रीलक्ष्मीस्तस्याः कुचकुम्भयोर्वा यत्र चिन्ता नस्या-
श्चातुर्ये चिन्तामणिरिव चिन्तामणिः यथा चिन्तामणेर्मनोवाञ्छितं सन्तुष्टये तथा
विष्णोः पत्ररचनाचातुर्यमुत्पद्यत इति ध्वनिः । अत्र तिरोगोत्तरे - कल्याणकोटी-
नामीश्वरः कर्ता कल्या० यतः स्वयं कल्याणकोटीनां नाट्ये - कल्याणकोटी - कल्याणकोटी-
ति ध्वनिः । पृथ्वी उदधारि धृता । स श्रीमन्नारायणः कल्याणकोटी - कल्याणकोटी - कल्याणकोटी-
पुण्यवताम् ॥ १ ॥

स्मेरप्रमुदिते काश्मीरे वसति सा स्मेरकाश्मीरवासिनी ॥ २ ॥
कथयामि ॥ २ ॥

पूर्वं यस्मिन्प्रस्तावे दृष्टा तदा वामस्य दक्षिणस्य च कल्याणकोटीश्वरः

मिलिष्यति तु न, परं तु यदा नेत्रत्रिमणिः कल्याणकोटीश्वरः कल्याणकोटीश्वरः

रागोन्मत्तचलत्कान्ततरुणीदीर्घाक्षिद्रोणिच्छडाः कल्याणकोटीश्वरः कल्याणकोटीश्वरः
पुरुषाणां स्त्रीणां वा सदा सर्वदा कल्याण श्रेयः कल्याणकोटीश्वरः कल्याणकोटीश्वरः
यज्ज्वालाकुलानां कल्याणकरणम् ॥ रागोन्मत्तचलत्कान्ततरुणीदीर्घाक्षिद्रोणिच्छडाः
मनोहरा यास्तरुणीनां कामिनीनां दीर्घाक्षिद्रोणिच्छडाः कल्याणकोटीश्वरः कल्याणकोटीश्वरः

नमो णमो पोटवरंगणाणं

अउव्वभावाण कडक्खियाणं ।

होऊण पुव्वं विसमं विसंपि

जे तक्खणं हुंति सुहाविसेसा ॥ ४ ॥

नमो पोटमयच्छीणं अच्छीभायाण सव्वया ।

खणेण जे सुहायंते भुञ्चावि विसमं विसं ॥ ५ ॥

(नान्द्यन्ते) ।

सूत्रधारः ।

नमह नमह लोया देवदेवं तमिकं

जणियजगपमोयं पाणनाहं रईए ।

प्यस्तच्छटा जलकणाः । या दशाः नयनप्रीत्यादयः पञ्चभिरुन्मादादिभिः शरैर्द्वि-
द्विभागा विरचिताः । पंचभिर्बाणैर्दशा दशोत्पाद्यन्त इत्यर्थः । याभिः छटाभिस्ता
दशा आत्मत्रिभागमात्रस्पर्शात्तत्क्षणं निष्ठिताः दूरीकृताः । पञ्चबाणदशदशास्त्रिभागमा-
त्रस्पर्शादूरीकृता इति दूरीकरणं कटाक्षस्यातिशयवर्णनम् ॥

स्मरदशाश्वेमाः । “ नयनप्रीतिः प्रथमं चिन्तासङ्गस्ततोऽनु संकल्पः ।

निद्राछेदस्तनुता विषयनिवृत्तिस्रपानाशः ॥

उन्मादो मूर्छा मृत्युरेताः स्मरदशाः स्युः” ॥ ३ ॥

प्रौढवराङ्गनानां कटाक्षितानां अपूर्वभावेभ्यः कटाक्षेभ्यः नमोनमो नमस्कारो-
ऽस्तु । किं विशिष्टेभ्यः कटाक्षेभ्यः । अपूर्वभावेभ्योऽपूर्वो भावो येषां ते तेभ्यः । ननु
बालमुग्धादीनां ये कटाक्षाः पूर्वं विषमं रौद्रं विषमपि भूत्वा तत्क्षणं तत्कालं
सुधाविशेषा अमृततुल्या भवन्तीति कथम् । प्रथमकटाक्षेऽज्ञातलेहः स्यादतो विपतु-
ल्यता द्वितीयकटाक्षे प्रेमनिश्चयात्सुधातुल्यतातएव पूर्वभावेभ्य इति परिहाराद्विरो-
धाभासोऽलंकारः ॥ ४ ॥

प्रौढमृगाक्षीणां नेत्रविभ्रमेभ्यः सर्वदा निरन्तरं नमो नमस्कारोऽस्तु । येऽक्षिभागाः
क्षणमात्रेण सुखायन्तेमृतायन्ते । किं कृत्वा । भूत्वापि विषमं विषम् ॥ ५ ॥

भो लोकास्तमेकं देवदेवं नमत नमत नमस्कारं कुर्वत । तं देवं कविर्विशेषण-
द्वारा व्यनक्ति । किं भूतं देवदेवं । जनितजगत्प्रमोदं जनित उत्पादितो जगतः प्रमोदो
येन स तं ज० । पुनः किं तं । रत्याः प्राणनाथं अर्थात्कंदर्पं भो लोकाः, हरि-
हरप्रमुखैर्देवैः वन्ननातत्परैः किं अपि तु न किमपि । हीति खेदे । इहास्मिन्सं-

हरिहरपमुहेहिं वंचणातप्परेहिं

किमिह जगमसेसं जं विणा ही मियं व ॥ ६ ॥

ज्ञाणेण निव्वुइपयं जइ निच्चलेण

ता तन्न अत्थि सुरएवि कहिंपि दूरे ।

कामीणं जं रइरसेसु हंविज्जं ज्ञाणं

जोईसराणं न हु तं सिविणेवि मन्ने ॥ ७ ॥

अपि च ।

जयंतु अनुन्नविलग्नचित्ता

जायावई उं गिरिजा हरुव्व ।

घुट्टंति निच्चं अहरामियं जे

ट्टियावि मच्चंति सुराविसेसं ॥ ८ ॥

(नेपथ्याभिमुखं ।) कः कोत्र भोः ।

नटः । पटाक्षेपेण (प्रविश्य) आणवेदु अज्जराऊ ।

सूत्रधारः । अद्य मारिष गतप्राये शिशिरसमये दौर्भाग्यविषमविष-

सारे यं कामं विना अशेषं समस्तं जगत् मृतमिव विभाव्यते । अनेन वृत्तेन श्रद्धा-
श्रृङ्गाररसश्च । सूत्रधारस्तु सूचक इति वचनात् ॥ ६ ॥

यदि निश्चलेन ध्यानेन निर्द्वैतपदं मोक्षपदं ता तर्हि तन्निर्वृति पदं दूरे नास्ति । कामिनां रतिरसेषु यन्निश्चलं ध्यानं भवेत् तद्धानं योगीन्द्र-
नहि । अहं एवं मन्ये ॥ ७ ॥

अन्योन्यविलग्नचित्तौ यौ जायापती मृत्युलोकस्थितावपि पिबन्ति
पिबन्ति आस्वादयन्ति सुराविशेषं यथा भवति, सुराणामविशेषं पुनः किं विशिष्टौ । अन्योन्यविलग्नचित्तौ भवतः । यौ वक्तव्यं
वर्तते । काविव । गिरिजाहराविव तावप्यन्योन्यविलग्नचित्तौ रामृतं नित्यं घुट्टन्ति पिबन्ति । किं वि० । मर्ये मनुज-
देवतुल्यौ । अत्र श्रृङ्गाररसस्य स्वर्गभोग्यतुल्यता मेव षष्ठोचतुर्थोश्चाविशेषः ॥ ८ ॥

आज्ञापयतु आर्यराजः ।

अद्यास्मिन्प्रस्तावे वयमपि प्रबन्धमस्मिन्-
स्मिन्नाम्नि देशे सन्निवेशेभ्यः सज्जनानां
श्वनाथस्य पवित्रयात्रायै । किं वि० ।

दावदहनज्वालावलीढामिवावाचीमपहाय सौभाग्यपार्वणसुधांशुमण्डलगल-
त्सुधासेकसुस्नातामिवोदीचीमालिङ्गति भगवति गभस्तिमालिनि ।

षट्त्रिंशद्राजन्यवंशभालस्थलललामायमानश्रीक्ष्वाकुवंशविभूषणस्य । अ-
पास्तसमस्तदूषणस्य । अभिनवराभावतारश्रीमन्मदनवर्ममेदिनीदयितसाम्रा-
ज्यलक्ष्मीकरेणुकालानस्तम्भायमानबाहुदण्डस्य । निजप्रतापतपनतापिताने-
कविपक्षपक्षक्षोणिपालपालिपरिपालितप्रवरप्रदेयदण्डस्य । त्रिभुवनभवनोदर-
वर्तमानासमाननानाजनवदननलिनविनिर्यदौर्जितोर्जितमूर्त्तिमद्यत्प्रतापतपन-
यत्कीर्त्तिविस्फूर्त्तिसंश्रवणसमुद्भूतप्रभूतप्रमोदपूरसंजनितमहास्वेदोदबिन्दुनि-
वहनिषेकशाङ्कलितसर्वाङ्गीणवितीर्णलोमलतावितानोच्छ्रायमच्छायातलसुखा-

हेन पवित्रितपर्यन्तभूपदेशस्य । किं वि० हरशेखरायाः । नटपशुपतिच्छुटद्विकटजटाजूट-
विगलितायाः । कस्मादिवोत्प्रेक्षते । श्रीमज्जैत्रचन्द्रनरेश्वरस्य यशोधरस्य कर्णातिथीकर-
णप्रवृत्तप्रभूतप्रमोदपूरादिवेति प्रथमान्वयः । क्व सति । शिशिरसमये शीतकालसमये ।
गतप्राये सति गत एव गतप्रायः । पुनः क्व सति । भगवति गभस्तिमालिनि सूर्ये उदी-
चोमुत्तरामालिङ्गति सति । किं कृत्वा । अवार्ची दक्षिणामपहाय त्यक्त्वा । किं विशिष्टां ।
दौर्भाग्य० दौर्भाग्यघटामिव । अन्यापि ज्वालावलीढा त्यज्यते । किं विशिष्टामुदीचीं ।
सौभाग्यसुस्नातामिव । अन्यापि सुधास्नाताल्लिङ्गचते । दौर्भाग्यस्यैव विषमविषस्य ज्वाल-
याऽवलीढा व्याप्ता तां । सौभाग्यमेव सुधांशुमण्डलं तस्माद्गलता सुधासेकेन सुस्नातामिव
गभस्तिभिः किरणैर्मालते शोभत इति ताच्छीलिको णिन् प्रत्ययः ॥

षट्त्रिंशद्राजन्यवंशानां भालस्थलललामायमानस्य श्रीक्ष्वाकुवंशविभूषणस्य । अपा-
स्तानि गतानि समस्तानि दूषणानि यस्य तस्य । अभिनवराभावतारश्रीमन्मदनवर्ममे-
दिनीदयितस्य साम्राज्यलक्ष्म्या एव करेणुकाया आलानस्तम्भायमानो बाहुदण्डो यस्य
स तस्य । मदनवर्म इतिनामा पृथ्वीनाथः । राज्यलक्ष्मीरेव करेणुका हस्तिनी तस्या
आलानस्तम्भायमानो बाहुदण्डो यस्य लक्ष्म्याश्चपलत्वात्करेणुकोपमानं बाहुदण्डस्य
वृहत्स्थूलत्वादेवालानस्तम्भोपमानं तन्नियन्त्रणं स्थिरत्वं च व्यञ्जकत्वम् । अत्र पदे रू-
पकोऽलंकारः । निजप्रतापेन तापिताभिरनेकाभिर्विपक्षपक्षक्षोणिपालपालिभिः परिपा-
लितः प्रवरदेयो दण्डो यस्य स तस्य । त्रिभुवनभवनोदरप्रवर्तमानानामसमानानामुत्कृ-
ष्टानां नानाजनानां वदननलिनेभ्यो विनिर्यत और्जितेनोर्जितस्य मूर्त्तिमतो यत्प्रतापतप-
नस्य यत्कीर्त्तिविस्फूर्त्तेश्च संश्रवणं तेन समुद्भूतेन प्रमोदपूरेण संजनितस्य महास्वेदोदवि-
न्दुनिवहस्य निषेकेन सेचनेन शाङ्कलितानां सर्वाङ्गीणवितीर्णलोमलतावितानानामुद्ग्राय-

सीनहरिहरहिरप्यगर्भप्रभृतित्रयस्त्रिंशत्कोटिप्रमाणगीर्वाणगणवितोर्णनिखिलयवनक्षयकरो भव भवेति प्रवरवरस्य ॥

निजभुजपराक्रमातिरेकोद्वासितानेकविपक्षपक्षक्षोणिपालाभ्रंकषसौधशिखरशिखासमुद्भूतप्रभूतदूर्वावणचर्वणतुन्दिलितोत्सङ्गकुरङ्गस्थगितपार्वणशर्वरीश्वरस्वरूपनिरूपणमात्राद्दशदिक्प्रधावमानमहातिमिरभरोद्रेकाकाण्डाडम्बरितोड्डामरकुहूकालबालावलोकनचकितचकितजनतापरित्राससान्त्वनार्थतदात्त्वस्फुटप्रकटितविश्वविश्वोदरंभरिप्रसरिसरत्करनिकरविस्फुरद्यशःसुधाकरस्य ।

प्रचण्डखड्गदण्डोच्छूनप्रकोपपावकामूलज्वलत्रिशूलप्रहरणप्रहारव्रणविवरोच्छलच्छोणिताच्छधारोत्पतदनेकविन्दुसंदोहोद्भिद्यमानदनुजभटकोटिप्रकटमुण्डमालाप्रथितोरुण्डमालालंकरणविराजमानवक्षःस्थलनिरीक्षणसंजायमानप्रमोदपूरपुलकिततनुश्रीचर्ममुण्डाप्रभृतिनवकोटिकात्यायनीजनातुच्छपुत्रवात्सल्यसमसमयोदीर्यमाणजयजयेतिशब्दप्रघोषपल्लविताम्बरगह्वरस्य ।

शशिवदनस्य प्रतिमदनस्य प्रवरपदस्य प्रहतमदस्य ।

स्फुरद्दुदयस्य प्रथितदयस्य स्फुटनयनस्य प्रकटनयस्य ॥

मत्सु छायातलेषु सुखासीनानां हरिहरहिरप्यगर्भप्रभृतीनां गीर्वाणानां देवानां गणेन वितीर्णो दत्तो निखिलयवनकुलक्षयकरो भव भव इति प्रवरो वरो यस्य तस्य ॥

निजभुजपराक्रमातिरेकेणोद्वासितानामनेकेषां विपक्षपक्षक्षोणिपालानामत्रंक्रयासु सौधशिखरशिखासु समुद्भूतानां प्रभूतानां दूर्वावनानां चर्वणेन तुन्दिलितेन स्थूलामूतेनोत्सङ्गकुरङ्गेण स्थगितस्य पार्वणशर्वरीश्वरस्य पूर्णिमाचन्द्रस्य स्वरूपनिरूपणमात्राद्दशदिग्भ्यः प्रधावमानानां महातिमिरभराणामुद्रेकेणातिशयेनाकाण्डेऽडम्बरितोड्डामरकुहूकालस्य बालावलोकनेन तत्पूर्वदशदिक्चकितचकितानां भीतभीतानां जनतानां परित्राससान्त्वनार्थं तदात्वं तत्कालं स्फुटप्रकटितविश्वविश्वोदरंभरिप्रसरिसरत्करनिकरो विस्फुरद्यशःसुधाकरो यस्य स तस्य चित्तः ।

प्रचण्डेन खड्गदण्डेनोच्छूनानां प्रकोपपावकेनामूलं ज्वलतः त्रिशूलप्रहरणप्रहारव्रणविवरेभ्यः उच्छलन्तीभ्यः शोणिताच्छधाराभ्यः उत्सङ्गकुरङ्गेण स्थगितस्य पार्वणशर्वरीश्वरस्य पूर्णिमाचन्द्रस्य स्वरूपनिरूपणमात्राद्दशदिग्भ्यः प्रधावमानानां महातिमिरभराणामुद्रेकेणातिशयेनाकाण्डेऽडम्बरितोड्डामरकुहूकालस्य बालावलोकनेन तत्पूर्वदशदिक्चकितचकितानां भीतभीतानां जनतानां परित्राससान्त्वनार्थं तदात्वं तत्कालं स्फुटप्रकटितविश्वविश्वोदरंभरिप्रसरिसरत्करनिकरो विस्फुरद्यशःसुधाकरो यस्य स तस्य चित्तः ।

उदीर्यमाणैः जयजयेति शब्दप्रघोषैः पल्लवितम्बरगह्वरस्य

अप्रतिमल्लप्रतापश्रीमन्मल्लदेवतनुजन्मनः । सतीमल्लिकाश्रीचन्द्रले-
खाकुक्षिशुक्तिमुक्तामणेः । सकलराजमुकुटमणेः । भवानीभुजाभोगभूषाभुजं-
गभगवद्भाललोचनशिरोर्चनार्थसुरसंचारितसरोजराजिविगलन्मकरन्दविन्दु-
संदोहायितभगवत्पुराणपुरुषकरकमलाङ्गुलिकीलिकाग्रनस्योतीकरणप्रवृत्तम-
हाव्यथाव्याकुलकालियाह्वकरालकालव्यालविलोचनस्त्रवदश्रुधारायितग-
ङ्गायमुनास्रोतस्विनीयष्टिद्वयमन्तरेण रिपुमेदिनीदयितदत्तदैन्यसैन्यसागर-
वरं प्रचालयितुमक्षमत्वात्पङ्कुरितिप्राप्तगुरुविरुदस्य श्रीमज्जैत्रचन्द्रनरे-
श्वरस्य ॥

शरत्समयसमुदितपार्वणशर्वरीश्वरप्रसरिसरत्करनिकरवर्करसंपर्कसंक्षुभ्य-
त्तरक्षीरसागरविलोककल्लोलमालानुकारियशोभरस्य ॥

कर्णातिथीकरणप्रवृत्तप्रभूतप्रमोदपूरादिव नटपशुपतिच्छुटद्विकटज-
टाजूटविगलितायाः श्रीमद्गंगीरथसंततेः स्वर्गमनसोपानश्रेणीयमानरङ्गत्तर-
ङ्गपरंपरायाः भगवत्या हरशेखरायाः प्रवाहेन पवित्रितपर्यन्तभूप्रदेशस्य ।
अविश्रान्तविश्राणितप्रभूतपुष्पफलपल्लवादिदानसंजनितस्फारपरोपकारव्या-
पारपुण्यनैपुण्यादिव दिवमनुसरद्भिरभ्रं कषशाखाशतशिखरैस्तरुप्रकरैर्वल-
यितस्य स्वर्गच्युतानां सुकृतवतां शेषसुकृतेनेव भुवमुपागतस्य स्वर्गलोक-

अप्रतिमल्लप्रतापस्य श्रीमतो मल्लदेवस्य तनुजन्मा तस्य । सतीमतल्लिकायाः श्री-
चन्द्रलेखायाः कुक्षिशुक्तिमुक्तामणिरिव मुक्तामणिस्तस्य । भवान्याः पार्वत्या भुजाभो-
गभूषायां भुजंगस्य भगवतो भाललोचनस्य शिरोऽर्चनार्थं सुरसंचारितायाः सरोजराजे-
विगलतां मकरन्दविन्दूनां संदोहायिता समूह इत्राचरिता, भगवतः पुराणपुरुषस्य विष्णो
करकमलाङ्गुलिव कीलिका तस्या अत्रेण नस्योतीकरणेन नासावेधेन प्रवृत्तया महाव्य
थयाकुलितस्य कालियाह्वयस्य करालव्यालस्य सर्पस्य विलोचनेभ्यः स्रवतामश्रूणां ध
रायिता धारा इवाचरिता गङ्गायमुनयोस्तयोरिव स्रोतस्विन्योर्यष्टयोर्द्वयं तत्पुनस्तत्
रिपुमेदिनीदयितानां पृथ्वीभुजां दत्तदैन्यं सैन्यमेव सागरवरस्तम् ॥

शरत्समये समुदितस्य पार्वणशर्वरीश्वरस्य प्रसरिसरतः करनिकरस्य वर्करसंपर्के
क्रीडाव्यतिरेकेण संक्षुभ्यत्तरस्य क्षीरसागरस्य विलोलाः कल्लोलमाला अनुकरोतीति ।

कर्णातिथीकरणेन श्रवणेन प्रवृत्तेन प्रभूतेन प्रमोदेन, नटतः पशुपतेः छुटतः
कटजटाजूटात् विगलिता तस्याः । स्वर्गगमनश्रेणीयमाना रङ्गत्तरङ्गपरंपरा यस्
सा तस्याः । अविश्रान्तविश्राणितानां प्रभूतानां पुष्पफलपल्लवादीनां दानेन संज

स्यैकखण्डस्येव श्रीकाशीतीर्थराजस्य विभोः श्रीविश्वनाथस्य पवित्रया-
त्रायै ॥

चतुर्दिगङ्गनालिङ्गनप्रमुदितनानादेशसंनिवेशेभ्यः समागतानां सज्जनज-
नानां मनोविनोदाय कमपि प्रबन्धमभिनेतुं प्रतिजानीमहे ।

नटः । सुहापिहाणविसमयरविसकुम्भाणं व वयणमत्तमिष्ठाणं हियय-
दुष्ठाणं मऊच्चशिलुच्चयाणं व विष्फुडकूडाणं नडविडाणं नानारायकुमा-
राणं कहाकहाणगादिसंसवणसूलाकिदकन्नाणं कहमेसिं रंगं उप्पाइयं
पहवेदि भयवम् ।

सूत्रधारः । (किमपि स्मृत्वा) हुं (उच्चैः प्रकाशम् ।)

(शार्दूलविक्रीडितसदृकबन्धमधिकृत्य ।)

जो इक्खागनरेशवंसतिलओ रूवेण जो कामिनी-

सठ्वंगप्पसरंतपीइजणगो कामुव्व कामं सया ।

दाणेणं बलिभोयविक्रमकहानिच्वाहगो नायगो

सो एसो जयचन्द्रणाम ण पहू कस्सासये पीइदो ॥ ९ ॥

अस्यैव जैत्रचन्द्रनाम्नो नरेश्वरस्य नलनृपस्येव धीरललितगुणोत्त-
रस्य दामोदरस्येव नानावराङ्गनाङ्गभोगप्रसङ्गरङ्गितानङ्गरससरित्परिस्फुरत्त-
यत्स्फारपरोपकारव्यापारपुण्यनैपुण्यं तस्मादिव । अभ्रंकाषाणि शाखाशतशिखराणि
येषां ते तैः ॥

चतस्रो दिशा एवाङ्गनास्तासामालिङ्गनेन प्रमुदिता ये नानादेशसंनिवेशास्तेभ्यः ।
नर्तितुं । प्रतिज्ञां कुर्महे ।

सुधायाः पिधानं मुखाच्छादनं येषां तादृशा विषमतरा विषकुम्भास्तेषामिव । व-
दनमात्रमिष्टानां । हृदयमात्रदुष्टानां । महोच्चशिलोच्चयानामिव पर्वतानामिव विस्पष्ट-
कूटानां । कूटं शिखरं पक्षे मिथ्यावचश्च । नटवितानां नानाराजकुमाराणां कथाक-
थानकादिसंश्रवणेन शूलाकृतकर्णानां । कथमेतेषां रङ्गमुत्पादयितुं प्रभवति भवान् ॥

यः इक्ष्वाकुनरेश्वराणां वंशे तिलक इव तिलकः । रूपेण यः कामिनीनां सर्वाङ्गेषु
प्रसरन्तीं प्रीतिं जनयतीति का० । काम इव । अत्यर्थं सदा दानेन बलिभोजविक्रमक-
थानिर्वाहकः । नायकः स एषः जैत्रचन्द्रः नाम प्रभुः कस्याशये प्रीतिदः न कस्य
चित्ते प्रीतिदो नापि तु सर्वस्येत्यर्थः ॥ ९ ॥

धीरललितगुणैरुत्तरस्तस्य । नानावराङ्गनामङ्गभोगप्रसङ्गेन रङ्गिता अनङ्गरससरितः

रङ्गस्य शृङ्गाररससारनिबद्धं प्रबन्धमाविर्भावयन्तस्तेषां रङ्गमुत्पादयितुं प्र-
भवामः ।

यतः ।

सुकर्ईहि सन्निवद्धा जहुत्तनायगा पसन्नपया ।

कस्स न हरन्ति हिययं वरप्पवन्धा मियच्छिव्व ॥ १० ॥

नटः । सच्चं सच्चं सुकड्कत्तिया पवन्धा छेयाण मणोविणोयगा चिर-
यालपवट्टगा य हवन्ति न अन्ने ॥ यदो ।

यं दिट्ठं सुकर्ईहि सारसरसं छेयाण पीड्पयं

थोवं जेव हवेदि चिट्ठदि चिरं कव्वं रसालव्व तं ।

जं गीयाड् पुणो हविज्ज सुवहुं चिट्ठिज्ज थोवंपि तं

कालं चिठ्ठभडियाकलुव्व सुकरं लोएहि सव्वेहि वि ॥ ११ ॥

ता पगासउ भयवं । को णाम जगज्जनमणोविणोयगस्स तारिसस्स
पवंधस्स सग्गमग्गे सरसिवसंभवस्स सोयरो ॥

सूत्रधारः ।

(तदर्थं सट्टकमाश्रित्य ।

छठभासासुकवित्तजुत्तिकुसलो जो सारदादेवया-

दिन्नप्पोढवरप्पसायवसुं रायाण जो रंजगो ।

परिस्फुरन्तस्तरङ्गा यस्मिन्स तस्य ॥

सुकविभिः कालिदासादिभिः सन्निवद्धा । पक्षे सुकविभिर्दूत्यादिभिः सन्निवद्धा
रचिता । यथोक्तगुणा नायिका यत्र । प्रसन्नानि पदानि येषु पक्षे प्रसन्नाचारा । कस्य
न हरन्ति हृदयं वरप्रबन्धा मृगाक्ष्य इव ॥ १० ॥

सत्यं सत्यं सुकविकर्तृकाः प्रबन्धाः छेकानां मनोविनोदकाः चिरकालप्रवर्तकाश्च
भवन्ति नान्ये ॥ यतः ।

यत्काव्यं सुकविभिः दृढं रचितं । सारं च तत्सरसं च सारसरसं । छेकानां प्री-
तिप्रदं । स्तोकमेव भवति तत्काव्यं चिरं कालं तिष्ठति रसालवत् । यद्गीतादि
सुबहु भवेत् तद्गीतादिकवित्वं स्तोकं कालं तिष्ठेत् । किमिव । चिर्भटिकाफलमिव
सर्वैरपि लोकैः सुकरं स्तोककालमास्वाद्यत इत्यर्थः ॥ ११ ॥

तदा प्रकाशयतु भवान् । को नाम जगज्जनमनोविनोदकस्य तादृशस्य प्रबन्धस्य
सर्गमार्गं सरसिजसंभवस्य सोदरः विरञ्चिसदृशः ॥

जो पुठ्वाण कईण पंथपहिओ एयस्स सो कारगो
विकखाओ नयचंदणामसुकई णीसेसविजाणिही ॥ १२ ॥

अन्नं च ।

कप्पूरमंजरी जह पुवं कविरायसेहरेण कया ।
नयचंदकई विरयइ इन्हि तह रंभमंजरिं एयम् ॥ १३ ॥
कप्पूरमंजरीए कह रंभामंजरी न अहिययरा ।
कप्पूराउ न रंभा रंभाओ जेण कप्पूरो ॥ १४ ॥

नटः । ता किं एयारिसो वि अच्चवभुओ कविराओ अत्ताणं वण्णायिदु-
मुदासिवं व भंजतो संभावीयदि ।

सूत्रधारः । नहि नहि स खल्वात्मानमुपश्लोकितवानेव । यथा ।

पीत्वा श्रीनयचन्द्रवक्रकमलाविर्भाविकाव्यामृतं
को नामामरचन्द्रमेव पुरतः साक्षान्न कुर्याद्भुवम् ।
आदावेव भवेदसावमरता चेत्तस्य नो बाधिका
दुर्वारः पुनरेप धावतुतरां हर्षभ्रमश्चेतसि ॥ १५ ॥

यः शारदादेवतादत्तप्रौढवरप्रसादवशात् षड्भाषासुकवित्वयुक्तिकुशलः । पुनः । यो
राज्ञां रञ्जकः । पुनः । यः पूर्वेषां कवीनां पथि पथिकः स विल्यातो नयचन्द्रनामसुकवि-
निःशेषविद्यानिधिः । एतस्य प्रबन्धस्य कारकः ॥ १२ ॥

अन्यच्च ।

यथा कर्पूरमञ्जरी राजशेखरेण कविना कृता तथा इदानीं नयचन्द्रकविः इमां रम्भा-
मञ्जरीं विरचयति ॥ १३ ॥

कर्पूरमञ्जरीतः रम्भामञ्जरी कथमधिकतरा न “अपि तु अधिकतरैव” । कथं । क-
र्पूरात् रम्भा नोत्पद्यते रम्मायाः कर्पूर उत्पद्यते ॥ १४ ॥

तर्हि किमेतादृशोपि अत्यद्भुतः कविराजः आत्मानं वर्णयितुमुदासित्वमिव भजन्
संभावयति ।

श्लोकैरुपस्तौतीत्युपश्लोकयति ।

को नाम विद्वान्, अमरचन्द्रमेव कविं पुरतः अग्रतः साक्षान्न कुर्यात् अपि तु सर्वः
कोपि कुर्यात् । किं कृत्वा । श्रीनयचन्द्रवक्रकमलामृतं पीत्वा चेद्यदि नामादावेव पक्षे
पूर्वकाले तस्यामरचन्द्रस्य, अमरता अमरपदं पक्षे देवत्वं ‘बाधिका, उत्तरपक्षे न
स्यात् । पुनः पुनरपि एषः दुर्वारः वारयितुमशक्यः हर्षभ्रमः हर्षोत्कलिका पक्षे हर्षभ्रमः
श्रीहर्षकवेर्भ्रमो विदुषां चेतसि धावतुतमाम् ॥ १५ ॥

कार्यात्कारणसंविदं विदधते नैकान्तमुत्सृज्य य-

त्तेपामिव नोपि कर्हिचन किं चेतश्चमत्कारकृत् ।

नैवं चेन्नयचन्द्रसूरिसुगुरोर्वाणीं विधायामृतं

श्रीहर्षं तमथापरं तमपि तर्त्कि संस्मरेयुर्बुधाः ॥ १६ ॥

नयचन्द्रकवेः काव्यं रसायनमिहाद्भुतम् ।

सन्तः सुदन्ति जीवन्ति श्रीहर्षाद्याः कवीश्वराः ॥ १७ ॥

लालित्यममरस्येह श्रीहर्षस्येव वक्रिमा ।

नयचन्द्रकवेः काव्ये दृष्टं लोकोत्तरं द्वयम् ॥ १८ ॥

नटः । ता किं पयोजणविसेसं पडिवज्जिय एस सट्टयप्पवंधवंधप्पारंभो ।
सूत्रधारः ।

इक्खागूण नरेसवंसतिलओ सो जेतचंदप्पहू

जुत्तीए परिणीय सत्तवरिणी रूवेण जा अच्छरा ।

एयाणि भविदुं जहुत्तविहिणा भूमंडलाखंडलो

रंभं तं परिणेदि अट्टमतियं एयम्मि सट्टे वरे ॥ १९ ॥

नेपथ्ये ।

सरिद्धरायामिह मज्जतां नो

जैत्रं तदैन्द्रं पदमस्ति दूरे ।

नैकान्तं अनेकान्तमतमुत्सृज्य परित्यज्य कार्यात् घटादेः कारणसंविदं मृत्पिण्डादि-
ज्ञानं यदेकान्तवादिनो विदधते प्रमाणयन्ति तत्कारणज्ञानविधानं तेषामिव नोपि अ-
स्माकमपि जैनानां कर्हिचन कदाचन किं चेतश्चमत्कारकृत् अपि तु न । एवं चेन्न ।
नयचन्द्रसूरिसुगुरोः वाणीं कवित्वममृतं विधाय अमृतास्वादं कृत्वा नैपथकाव्यकर्तारं
श्रीहर्षकविं तमपि अमरं अमरकवीन्द्रं बुधाः पण्डिताः किं संस्मरेयुः किं संस्मरन्ति
किमिति प्रश्ने ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥

तर्त्कि प्रयोजनविशेषं प्रतिपद्याङ्गीकृत्य एष सट्टकप्रवन्धवन्धप्रारम्भः ।

इक्ष्वाकूणां नरेशानां वंशतिलकः स जैत्रचन्द्रप्रभुः रूपेणाप्सरसः सप्तगृहिणीः युत्तया
परिणीय इदानीं, एतस्मिन् वरे सट्टके अष्टमीं स्त्रियं रम्भां परिणयति ययोक्तविधिना
किं कर्तुं भूमण्डलाखण्डलो भवितुं ॥ १९ ॥

इह संसारे सरिद्धरायां मज्जतां प्राणिनां जैत्रं तदैन्द्रं पदं दूरे नास्ति च पुनर्यत्र पदे
प्रेक्षादयो दोलादयः पर्यङ्कविमानवासा रम्भादयो भोगपात्रं दूरे नास्ति ॥ २० ॥ २१ ॥

प्रेङ्गादिपर्यङ्कोविमानवासा

रम्भादयो यत्र च भोगपात्रम् ॥ २० ॥

इति ध्रुवां श्रुत्वा । अहो प्रक्रान्तमेव नर्तकैः । अनन्तरकरणीयं संपा-
दयाम इति निःक्रान्तौ प्रस्तावना ।

भाले कस्तूरिकायास्तिलकमथ वहन्कर्णपूरं च कर्णे

ताम्बूलं वक्रपद्मे वपुषि मलयजालेपनं शैत्यकारि ।

पश्यन्नृत्यं पुरस्ताच्छ्रवणसुखकरं स्फोतगीतं च शृण्व-

न्निन्द्रोयं जैत्रचन्द्रो जनयति न दृशोः कस्य दृष्टः प्रमोदम् ॥ २१ ॥

अपि च ।

केशा मोरकलावविभमहरा वत्तं ससंगोवमं

कण्ठो वेणुविलासवासवसई वाहू मिणालाकिदी ।

लावण्यं मलयाचलद्रुमरसो नीलुत्पले लोयणे

किं किं रम्यतरं न जेतपहुणो दिष्टं मणोपीडं ॥ २२ ॥

जरि पेखिला मस्तकावरी केशकलापु । तरी परिस्वता मयूरांचे पि-
च्छप्रतापु । जरि नयनविषयू केला वेणी दंडु । तरि साक्षाज्जाला भ्रमर-
श्रेणीदंडु । जरि दृग्गोचरी आला विसाल भालु । तरि अर्द्धचंद्र मंडलु
भइला ऊर्णायु जालु । भ्रुजुगलजाणुं द्वैधीकृतकंदर्प चापु । नयननिजित
तुजाला खंजनु निःप्रतापु । मुखमंडलु जाणु शशांकदेवताचे मंडलु ।
सर्वांगसुंदरता मूर्तिमंतु कामु । कल्पद्रुम जैसे सर्व लोक आशा विश्रामु ।

इति वन्दिद्वन्दैः सप्रश्रयं प्रस्तूयमानः प्रेङ्गापर्यङ्कोत्सङ्गनिषण्णस्ततः प्र-
विशति श्रीजैत्रचन्द्रो नाम महीमहेन्द्रः । देव्यो देवीसखी विदूषकपुरो-
हितादिः कियान्परिच्छदश्च ।

१ प्रारब्धमेव नर्तकैः ।

केशा मयूरकलापस्य विभ्रमहराः । वक्रं शशाङ्कोपमम् । कण्ठो वेणुविलासानां वा-
सस्य वसतिः । वाहू मृणालाकृती । लावण्यं मलयाचलद्रुमरसः । नीलुत्पले लोचने ।
किं किं रम्यतरं न जैत्रप्रभोर्दिष्टं मनःप्रीतिदम् ॥ २२ ॥

२ सविनयम् । ३ हिण्डोलकपर्यङ्कोपरि निविष्टः

रूपेण साक्षाच्छलिता घृताची
भाना सची कल्पलता मघोनी ।

राजीमती मेनकया समा सा
तिलोत्तमा मन्मथमञ्जरी च ॥ २३ ॥

अनङ्गलेखा गदिता सुकेशी
सप्तोर्वशी चैव वसन्तसेना ।

कर्पूरिका राजवधूसखी सा
विद्रूपको रोहकनामधेयः ॥ २४ ॥

इति सर्वे परिक्रम्य औचित्यस्यानतिक्रमेणोपविशन्ति ।
राजा परितो विलोक्य ।

गीतं शुचि प्रौढवधूविनोदा

वाचां विलासाः सरसाः कवीनाम् ।

पुण्यं च तारुण्यममूर्तवसन्तः

संसारसारं ध्रुवमेतदेव ॥ २५ ॥

इत्थंतरन्मि अंवयसिहरे महमहियमंजरिसणाहे ।
परहुयवहूरडियं कुहूकुहूमहुरसद्देण ॥ २६ ॥

राजा ।

देवि, काश्यपकुलप्रदीपनन्दने अस्मद्विलोचनानन्दने विकसितविविध-
कुसुमप्रकरपरिमलसुरभेः सुरभेः समारम्भेण वर्द्धाप्यसे ।

एदे दे मलयाचलाउ पवणा वायंति सेयापहा
विछंति हुमपछवा नवनवा कंदप्पमछीनिहा ।

गुंजंता महुरं भमंति भमरा रुक्ताउ रुक्खंतंरं
संपत्ता सुरही महीवरवहूसोहग्गवित्थारगा ॥ २७ ॥

अत्रान्तरे आम्रशिल्लरे महमहिताभिर्मञ्जरीभिः सनाये कोकिलवधूभिः रटितं शक्ति-
कुहूकुहू इति मधुरशब्देन ॥ २६ ॥

सुरभिर्महीवरवधूतौभाग्यविस्तारकः संप्राप्तः । अत्र सुरभौ, ते एते स्वेदप-
स्वेदनिर्नाशकाः पवना वायवो मलयाचलाद्वान्ति नवनवाः कंदर्पमल्लीनिभाः हुमप-
संपत्तौ भ्रमरा मधुरं गुञ्जन्तो वृक्षाद्वक्षान्तरं भ्रमन्ति ॥ २७ ॥

देवी वसन्तसेना । देव लाहणे पडिलाहणं खु अर्चिदीमंचदि नमु-
कारे प्रडिनमुकारो पडिभादि । ता अहंपि पडिवद्धावियापयविं पडिव-
त्तुमिच्छामि ॥

राजा । देवि, शशाङ्कसखि स्वैरं किमत्र प्रष्टव्या वयम् ।

देवी वसन्तसेना ॥

ते नूनं ण बुहा भणंति मयणं वीरं वसंतेवि जे-

पंचेसुं सिसिराइयेसु वि जहा लोयप्पभाहट्टिया ।

गीयं पुप्फभरा पिकज्झणि करा चंदस्स चित्ताणिलो

जेउं तस्स पवट्टियस्स भुवणं सव्वेवि इम्हं सरा ॥ २८ ॥

अन्नं च ।

इको वसंतसमओ अन्नं जइ फुल्लिया जाई ।

इयराओ वल्लीओ ता मुणिही को वराईओ ॥ २९ ॥

इय चिंति ऊण चित्ते मन्ने एसा न फुल्लइ वसंते ।

अहवा निच्छिदसगुणे परच्छिवंतो ण महमहइ ॥ ३० ॥

(नेपथ्ये । वैतालिकयोरेव ।)

जय भरहरायकुलजणियसोह । जय दूरविवजियदोहलोह । जय मा-
णिणिमाणपभंगदक्ख । जय मग्गणवंच्छियकप्परुक्ख । जय रूववि-

देव लाभने प्रतिलाभनं निश्चितं, ओचित्तौ अञ्जति गच्छति नमस्कारेप्रतिन-
मस्कारः प्रतिभाति । तर्हि अहमपि प्रतिवद्वापनिकापदवीं प्रतिपत्तुमिच्छामि ॥

ते नूनं निश्चितं बुधा न ये लोकप्रवाहस्थिताः वसंतेपि मदनं वीरं पक्षेणुं वदन्ति
यथा शिशिरादिषु अपि । इदानीं वसन्ते तस्य कंदर्पस्य भुवनं जेतुं प्रवृत्तस्य गीर्ध
पुष्पभराः पिकध्वनिश्चन्द्रस्य कराश्चैत्रानिलः सर्वेऽपि शराः ॥ २८ ॥

अन्यच्च । एको वसन्तसमयोऽन्यद्यदि अहं जाती प्रफुल्लिता तदा इदम गार्ध्याः
वल्लीः को नाम ज्ञास्यति ॥ २९ ॥

अहमेवं मन्ये । एषा जातिरिति पूर्वोक्तं चित्ते चिन्तयित्वा वसन्ते विहाय न मु-
ह्यति । अथवा प्रकारान्तरेण निश्चितस्वगुणः अपरस्पृहावान् । गार्ध्याय न प्रवृत्तस्व-
तीत्यर्थः ॥ ३० ॥ युगम् ।

जय हे भरतराजकुलजनितशोभ । जय हे दूरविवर्जितदोहलोह । जय हे मा-
मानप्रमङ्गदक्ष । जय हे मार्गणवाञ्छितकल्पवृक्ष । जय हे मग्गणवाञ्छितकल्पवृक्ष ॥

णिज्जियमयणदप्प । जय अरिसिरिनिम्मिअअसिज्जडप्प । जय राईमईरय-
भोईंद । जय ललिताकुमुड्डीणीचंद । जय जयतचंद रायाणराय । सुहाइ
भोट्टु देवस्त सुरहिसमारंभो ॥
यदो ॥

तं जुत्तं विहिणाऽतणू विरइओ जं कामवीरुन्नहा
आकन्नं सतणू स पूरिय सरा मुच्चिज्ज इन्हि जइं ।
मुच्चिज्जा सयलंपि ता तिहुयणं उन्मत्तदेवासुरं
इक्कं ताव विसं तओवि मिलिदं तिह्णेण किं वन्निमो ॥ ३१ ॥
राजा । (प्रमुदितसर्वाङ्गः) प्रिये वसन्तसेने नाहं वर्द्धापकस्तव
नापि त्वमपि वर्द्धापिका मम । किं तु आवयोर्वर्द्धापकः परमहंसो नाम ए
मङ्गलपाठकः ॥
मङ्गलपाठकः । (सत्यमेव) वर्णयन्ति बुधाः वसन्तोयमृतुराज इति
यतः ॥

अन्नेवि हुंतु उइओ सरिसा परंतो
एथेण णो सुरहिणा सिविणेवि मन्ने ।
वायंति जत्थ रयसेयभरं हरंता

चित्तानिला मयणपावगवोहदक्खा ॥ ३२ ॥
देवी वसन्तसेना । (अत्यच्छवस्त्राच्छादितगात्रा, ईषच्चन्दनद्रवो-
पलिप्ताभ्यां स्तनाभ्यां मलयानिलस्य स्पर्शसुखमनुभवन्ती देव ।)

हे अरिशिरोनिर्मितासिप्रपात । जय हे राजीमतीरतभोगीन्द्र । जय हे ललिताकुमु-
दिनीचन्द्र । जय हे जयतचन्द्र राजराज । सुखाय भवतु देवस्य सुरभिसमारम्भः ॥
यतः । तद्युक्तं विधिना दैवेन यत्कामवीरो विरचितोऽतनुः शरीररहितः । अन्यथे-
दानो सतनुर्भूत्वा यदि आकर्णान्तं शरान् संपूर्य मुञ्चेत्तर्हि उन्मत्तदेवासुरं सकलमपि
त्रिभुवनं मूर्च्छयेत् । एकं तावदेतद्विषं एतदित्यवधारणे तैलेन मिलितं ततः किं वर्ण-
यामः ॥ ३१ ॥

अन्येपि भवन्तु ऋतवो परं तेऽमुना सुरभिणा सदृशा अहं मन्ये स्वप्नेपि न । यत्र
वसन्ते मदनपावकवोधदक्षाश्चैत्रानिला रतस्त्वेदभरं हरन्तो वान्ति ॥ ३२ ॥

अवितहं जदेवं परं वसंतस्स उईरायत्तेवि सोहग्गसारवन्नणा मलया-
निलस्सेव पडिहादि ।

यदो ।

पत्ता जे मलयाचलस्स महता कष्टेण पिष्टे पुरा-

रोहेओण कहंपि इत्थ पवणा पत्ते वसंतस्सवे ।

ते इन्निह घणालिप्तचंदणवहूपीणत्थणे चारिणो

मन्नंते मलये पुणावि अचिरा संपत्तुमारोहणं ॥ ३३ ॥

विदूषकः । भो भो तुम्हे सत्त्वेवि कइसरत्तणे दक्खत्तणे अत्ताणं
वण्णध उत्ताणा होध । परं जाणामि जइ मं वज्जिय कोवि कूडक्खरम-
त्तमवि जाणादि । अकहिओवि अभासमाणोवि जइ किंवि कूडक्खरवि-
अन्तो इकुच्चिय अहं ॥

(हृदये हस्तं ददत्पुलकिततां नाटयन्) ॥

जस्स मे पाणवल्लहाए पियामहो पण्डियाणं पुत्थयवाहमाणं छय-
ल्लणं आवालत्तणेहिगमओ विचारगे आसि ॥

चेटिका । (करतालिकादानपूर्वकं अट्टहासकं कृत्वा ।)

अहो पारंपजेणेव पवट्टिदा तुह्माणं कुले विज्जा ता तुह वि कूडक्खर-
विउत्ते किमच्चरियं ।

अवितथं यदेवं परं वसन्तस्य ऋतुराजत्वेपि सौभाग्यसारवर्णना मलयानिलस्यैव
प्रतिभाति ।

यतः । ये पवनाः पुरा पूर्वं मलयाचलस्य पृष्ठे महता कष्टेनारुह्य वसन्तोत्सवे प्राप्ते
सति अत्र कथमपि प्राप्तान्स्ते वायवः, इदानीं घनलिप्तचन्दनवधूपीनस्तनयोश्चारिणो भ्रम-
णशीलाः पुनरपि अचिरान्मलयाचले आरोहणं संप्राप्तुं मन्यन्ते ॥ ३३ ॥

भो भो पण्डिता यूयं सर्वेपि कवीश्वरत्वे दक्षत्वे आत्मानं वर्णयत परावर्त्तिताङ्गा भवत
परं जानामि यदि मां वर्जयित्वा कोपि कूटाक्षरमात्रमपि जानाति । अकथितोपि
अभाषमाणोपि यदि किञ्चित् कूटाक्षरवित्ताहिं एक एवाहम् ॥

यस्य मम प्राणवल्लभायाः प्रियायाः पितामहः पण्डितानां पुस्तकवाहकानां ऋषभाणा-
मा बालत्वाधिगमाद्विचारक आसीत् ॥

अहो इत्याश्चर्ये युष्माकं कुले पारंपर्येणैव विद्या प्रवर्त्तिता तर्हि तवापि कूटाक्षरक-
वित्त्वे किमाश्चर्यम् ।

विदूषकः । (सक्रोधं भृकुटीं ललाटेनालिङ्गितां कुर्वन् ।)
 हा चेटियापुत्ति वृष्टवहुधूत्ति अहो एयारिसा मुख्वा जाया जं चेडि-
 यावि तुवंपि उपहससि ।
 (दास्या अधिशिरो हस्तं प्रसारयन् ।) पडउ पडउ एयस्स हत्थतले
 अयालिया विज्जू ।
 अन्नं न ।

नडणरोअभुत्तमुत्तमुरापुडपत्तलिहणमुणहरसणासणाहिरसणे पडिसुत्तदे-
 उलकोणरच्छाअंकिदपिटवसणे अणेगखिगजणउव्वासियरसणे नाणस्स
 सारं पव्वअज्जेव किं सूस्स दंसणाहिगमे जोइकंतरं गवेसीयदि ।
 कर्षूरिका । (उद्यन्तं शशाङ्कं संभाव्य ।)

जुत्तं जेवेदं ता वर्णय नहोमंडलमंडणं उड्यंतं ससंकमंडलं ।
 विदूषकः । तुह दासीए पुरओ वण्णइस्सं । हा हा उव्वसीभूदं अ-
 सेसंपिजयं । किं रयणं कत्थवि गामें विक्रीयदि । किं मालईकुसुमं दम्भ-
 रज्जूए गुंप्फीयदि । अत्तणो सामियस्स देवस्स देवियाए य पुरदो उ-
 तीए अइउत्तीए अत्तणो किदं कव्वयुगं भणियस्सं ।
 (सा मुद्दा जा जख्खिणिदिठीय पाडीयदि ।) इत्युक्तिपूर्वं राजाग्र

पठति ॥

हा इति खेदे चेटिकापुत्रि वृष्टवहुधूत्ते वयमेतादृशा मूर्खा जाताः वाञ्छेटिके त्व-
 मप्युपहससि ।

पततु पततु एतस्य मम हस्तस्य तले अकालिका विद्युत् ।
 अन्यच्च ।

नटनरोपभुत्तमुत्तसुरापुटपत्रास्वादनशुनरसनासदृशरसने प्रतिशून्यदेवकुलकोणरक्षा-
 गमे विलोक्तेने ज्योतिष्कान्तरं गवेक्ष्यते ।
 युक्तमेवेदं । तर्हि वर्णय नभोमण्डलमण्डनं, उद्यन्तं शशाङ्कमण्डलम् ।

तव दास्याः पुरतो वर्णयिष्यामि । हा हा इति अशेषमपि जगत् उद्वसीभूतं । किं रत्नं
 कापि प्राप्ते विक्रीयते । किं मालत्याः कुसुमं दर्भरज्ज्वा गुम्फयते । आत्मनः स्वामिने
 देवस्य देव्याः पुरतः उत्तयाऽत्युक्तयात्मना कृतं काव्ययुगं भणिष्यामि ।
 तव पश्चिणीदृष्ट्या पात्यते ।

पठति ।

नक्खत्तअक्खयसणाहतले विसाले

थाले हिरम्मणिमए दिसिदेवियाए ।

अंकच्छलेण तिलतिल्लगुडंसयुत्तो

चंदो विभादि गयणे वल्लिरुद्धियव्व ॥ ३४ ॥

कप्पूरिका । एसा उत्ती ।

विदूषकः । (तद्वचनमनाकर्णितमिव कृत्वा देवीमनुसंधाय ।)

सच्चं भणामि मह पाणाहियामुहेण

जित्तस्स दुक्खभरओ अइपंडुरस्स ।

जुत्तातवस्स उवमा ससिणो किमत्ते

मुद्धा भणांति अहलं बहु वग्गजालं ॥ ३५ ॥

कर्पूरिका । (करतलचालनेनोपहासाभिनयं नाटयन्ती ।)

देव । नियपाणहराए रक्खियाए वव्वरियाए वयणेण तवस्स पराजयेण वव्वीरयाए मुहस्स गोरत्तणसुंदरत्तणसूयणेण महज्जणिणा एसा अइउत्ती ॥

विदूषकः । (अर्द्धाङ्गोच्छासितत्वेनाऽभिमानाभिनयं नाटयन् ।)

ता भणसु तुमं कुत्ती ॥

देवी वसन्तसेना । सहि कप्पूरिए अह्माणं पुरओ जं किंपि भणसि परं पंडिच्चस्स परिक्खा एरिसाणं महापंडियाणं कूडक्खरविओमयल्लिगाणं

नक्षत्राक्षतसनाथतले विशाले स्थले हिरण्यमणिमये दिग्देवतया अङ्कच्छलेन तिल-
तिलगुडांशयुक्तो बलिरुद्ध इव गगने चन्द्रो विभाति ॥ ३४ ॥

कर्पूरिका । एषा उक्तिः । सत्यं भण्यते शशिनश्चन्द्रस्यातपोपमा युक्ता । किं किं ।
चन्द्रस्य मम प्राणहरामुखेन जितस्य अतोतिपाण्डुरस्य, अतः शशिन आनन्दस्य तुल्या
अन्यत्किं मुग्धा बहुवाग्जालमफलं भणन्ति निष्फलं कुर्वन्ति ॥ ३५ ॥

निजप्राणहराया राक्षस्या वव्वेरिकाया वदनेनातपस्य पराजयेण पुनर्वदन्ती इति
गौरत्वसुन्दरत्वसूचकेन महाध्वनिना एषाऽत्युक्तिः ॥

तत् त्वं भण हे शुनि ।

सखि कर्पूरिके अस्माकं पुरतोऽप्रतो यत्किमपि भणामि । एवं त्वं भणन्ती इति
एतादृशानां महापण्डितानां कूटाक्षरविन्मतल्लिकानामिवाग्रः संस्कारः । सुन्दर

ज्वेव अग्गदो संभावीयदि । सुवण्णस्स महग्घदा कस्सवट्टिए पव्वट्टणेण ।
ता भणसु तुमंपि अत्तणे किदं किंपि अउव्वं ससंकवन्नणाकव्वं ॥

कर्पूरिका ।

चंदो विभादि णिसि वारविलासिणीए

मुक्ताहलं व अरहट्टविवट्टमाणं ।

अंकच्छलेण गुणवट्टणमग्गरंध-

सेसावगास उवदंसियभूविलासं ॥ ३६ ॥

राजा । देवि वसन्तसेने कर्पूरिका कर्पूरिकैव ॥

विदूषकः । हुंतु कर्पूरिया कर्पूरिया परं रोहगो रोहुगु ज्वेव ।

राजा । (हसित्वा ।)

सत्येनैव गर्वोद्धुरा भवति कर्पूरिका । यस्याः कवित्वमीदृगर्थगम्भीरं
यदवगाह्यमानं मर्मवेधितया धूनयतितमां महाकवीनामपि क्षणं शिरांसि ॥

यदुक्तम् ।

किं कवेस्तस्य काव्येन किं काण्डेन धनुष्मतः ।

परस्य हृदये लग्नं न घूर्णयति यच्छिरः ॥ ३७ ॥

देवी वसन्तसेना ॥ महाराय न खलु अज्जत्ताण ज्वेव सुकइत्तणे ए-
याए पइट्ठा महाकर्ईणं पवत्ताए गणणाए एयाउ ज्वेव पढमं रेहा कवि-
चक्कचूडामणित्ति केणावि न माणिदा ता तस्स बालिसत्तं ज्वेव ॥

महार्घता कषपट्टिकायां प्रवर्तनेन प्रवर्तते । तर्हि त्वमपि आत्मनः कृतं किमपि अपूर्वं
शशाङ्कवर्णनाकाव्यं भण कथय ॥

चन्द्रो निशि वारविलासिन्या अरघट्टप्रवर्त्तमानं मुक्ताफलमिव भाति अङ्कच्छलेन
चिह्नव्याजेन गुणवर्त्तनमार्गरन्ध्रशेषावकाश उपदर्शितभ्रूविलासं गुणवर्त्तनमार्गरन्ध्रस्य शे-
पावकाशे उपदर्शितो भ्रूविलासो यत्र तत् ॥ ३६ ॥ ३७ ॥

भवतु कर्पूरिका कर्पूरिका परंतु रोहको रोहक एव ॥

भो महाराज न खलु इति एतस्याः प्रतिष्ठा आद्यतनानां महाकवीनां मध्ये एव
सुकवित्त्वे “प्राप्ता” प्रवृत्तायां गणनायां एतस्या एव कविचूडामणोति प्रथमैव रेखा यदि
केनापि न मानिता तदा तस्यैव बालिशत्वम् ॥

देव किं न वारिमि इमं कुट्टणिं कुरारिव्व कुरकुराइंतीं ।

राजा । अस्यास्तव च कवित्वादिगुणागुणविचारे परस्परमर्मादिभाषणे न कमपि युक्तायुक्तं परिज्ञातुं युवयोरेव प्रभविष्णुता वयमत्र चञ्चापुरुषवन्मध्यस्था एव ।

विद्रूपकः । धिधी अज्जवि अहो इत्थ पइष्ठा लहुं इच्छीयदि । दिविणावि काणपुरसेणिव्व एसा दासी अहं च विप्पवरो एगया दिट्ठीए दिस्सामो ।

यदो ।

रोएइ जं पहूणं तं जेव कुणांति सेवगा निच्चं ।

मूलविणट्टा तुंवी जइ ता पत्तेसु कडुयत्तं ॥ ३८ ॥

ता भदं भोदु एयस्स रायकुलस्स । अज्जप्पभिदि रइरसोपमद्वक्खमसवलसिंवलकिंसुगाइकुसुमसिज्जमारुहियप्पमुत्ताए नियवळ्ळहाए पाणहराए रयकुंडिगोदगोवसित्तादिणयरकरवीरुमत्ताइकुसुमविज्जणेणं सीयं सुरहिं मंदं मंदं मारुदं पक्खिव्वं सामियव्व सुहसयमणुहवंतो गिहज्जेव चिट्ठिस्सं । इह नागमिस्सं ॥ इति निःक्रामति ॥

कर्पूरिका । तथा गच्छ जहा मे माउम्महीए बालकत्तण साहुलिया गदा ॥ (सर्वे हसन्ति) ॥

हे देव किं न वारयसि इमां कुट्टिणीं कुररीव कुरकुराग्रमाणां । धिधिगद्यापि वयमत्र राजकुले प्रतिष्ठां लब्धुमिच्छामो । देवेनापि काणपुरसेणेव एसा दासी अहं च विप्रवरः एकया दृष्ट्या दृश्यावहे ॥

यतः । रोचते यत्प्रभूणां सेवकास्तदेव नित्यं कुर्वन्ति । यदि मूलविनट्टा तुम्बी तदा पत्रेषु कटुकत्वं दर्शयति ॥ ३८ ॥

तस्माद्भद्रं भवतु एतस्य राजकुलस्य । अद्यप्रभृति रतिरसोपमदर्दक्षमशवलसिंवलकिंशुकादिपुष्पशय्यामारुह्य अल्पश्रोत्राया निजवल्लभायाः प्राणहराया रतकुण्डिकोदकावसित्ताकिंणवीरधत्तूरकादिकुसुमव्यजनेन शीतं सुरभिं मंदंमंदं मारुतं प्रक्षिपन् स्वामित्वमिव सुखशतमनुभवन् गृहे एव स्यात्ये । इह राजकुले नागमिष्यामि ॥

तथा गच्छ यथा मम मातामह्या बालकत्वस्य शिरोवस्त्रखण्डं गतम् ॥

विदूषकः । (कंधरां वक्रयित्वा ।)

तुमंपि तहा गच्छ जहा मे पियामहस्स सिमुत्तण कच्छुट्टिया गदा ॥

(सर्वे हसन्ति ॥)

राजा । कर्पूरिके अनुनय रोहकम् ।

कर्पूरिका । दुक्खं मे अणुणोदि तहा जातु जहा न दीसदि एदस्स मुहं ।

विदूषकः । (गच्छन्नैवोच्चकैः)

ता पिच्छपएसं पिच्छ ।

कर्पूरिका । पिच्छपएसं पिच्छउ बव्वरिया । जं अत्तणो जीवियहारिणं मन्नेसि ।

विदूषकः । ता अग्गप्पएसं पिच्छ (इति कथयन्नेव निःक्रान्तः ॥)

राजा । हृदयं प्रस्तरं कृत्वा गत एव रोहकः ।

कर्पूरिका । हुं गदो रोहगो इयाणि जेव एससदि वरागो ।

विदूषकः । (जवनिकान्तरितः कर्णश्रुतिकया शृण्वन्) हुं इयाणि

जेव एससदि वरागो अदिट्ठासि तुमं ।

कर्पूरिका । देव कहं चिट्ठदि अहोहिं विणा रोहगो रोहगं विणा अहो ॥

जदो ।

रासहवसहतुरंगा जूआरा पंडिया डिंभा ।

न सहंति इक्क इक्कं इक्केण विणा ण चिट्ठंति ॥ ३९ ॥

दुन्हंपि गदहमित्ती अह्लाणं सो कहांपि न विहडेति ।

त्वमपि तथा गच्छ यथा मम पितामहस्य सिशुवस्य कच्छपटिका गदा ॥

दुःखं मम अनुनयति प्रसादयति तथा यदु यथा एतस्य मुखं न इदं । त्वं

पश्चात्प्रदेशं पश्य । पश्चात्प्रदेशं दर्शय वर्परिकायाः । यां आत्मनः जीवियहारिणं मन्नेसि

ताहिं अग्रप्रदेशं पश्य । रोहको हृदयं प्रस्तरं कृत्वा गत एव । इति कथयन्नेव निःक्रान्तः

इदानीमेव एष्यति वराकः । हुं यत्वं अदृष्टुर्गोति अन इदानीमेवैवोच्चकैः कच्छुट्टिया गदा ॥

अस्माभिर्विना रोहकः कयं तिष्ठति वदं रोहकेन विना ॥

यतः । रासभद्रपभतुरंगा इत्युक्ताः इति ॥ ३९ ॥

एकम् । न तिष्ठन्ति एकेन विना एतः ॥ ३९ ॥

द्वयोरपि गर्दभमंत्रि अस्मात् न त्वमपि न विहडेति ।

रोहकः । हा तियचरित्तकुत्तिसभरिए तिच्छेण विणा, निट्ठीवेण अणुहव
सिद्धं अभिजणं करेसि । एयारिसिहिं वयणेहिं ण गिज्जा अह्मे । कुट्टिणि
याए कुट्टिणियाए नासए ज्जेव नमणं भोदि । न उण पाणिग्गहणवग्गणं ।
देवी । (वसंतं स्मृत्वा ।)

मयंको सप्पंको मलयपवणा देहतवणा
कहूसद्धो रुद्धो सुमसरसरा जीविदहरा ।
वराईयं राई उवजणइ णिद्धंपि ण खणं
कहं हा जीविस्से इह विरहिया दूरपहिया ॥ ४० ॥
(चन्द्रं दृष्ट्वा ।)

तमभरप्पसराण निरोहगो
विरहिणीविरहग्गिविवोहगो ।
ससहरो गयणम्मि समुट्टिदो
सहि ण कस्स मणस्स विणोयगो ॥ ४१ ॥

राजा । (नारायणदासं स्मृत्वा । प्रकाशम् ।)
नायिकाया रम्भाया मदनेन कृतसंरम्भाया पाणिपीडनप्रवृत्तिं गृहीतुं
गतः किमद्यापि चिरयति प्रियवयस्यो नारायणदासः ॥
(प्रविश्य पटाक्षेपेण ।)

विदूषकः । (प्रौढपुलकिततनुः सत्वरगतिः नर्तकीव नृत्यन्) आ-
सणं २ अग्घं २ देव वद्धावीयसि २ ॥

हा इति खेदे स्त्रीचरित्रकुक्षिभरि तैलेन विना निष्ठीवनेन अनुभवसिद्धं अभ्यञ्जनं
करोषि । एतादृशैर्वचनैर्वयं न ग्राह्याः । कुट्टिन्याः कुट्टिन्या नासयैव नमनं भवति । न
पुनः पाणिग्रहणवल्गनम् ॥

इह वसन्ते विरहिता सती दूरपथिका स्त्री हा कथं जीविष्यति । यत्र वसन्ते मृगाङ्कः
सर्पाङ्कः मलयपवना देहतपनाः कोकिलाशब्दो रौद्रः सुमशरस्य कंदर्पस्य शराः जीवित-
हारिणः इयं रात्रिः वराकी क्षणमपि निद्रां नोपजनयति ॥ ४० ॥

हे सखि शशधरश्चन्द्रो गगने समुत्थितः उदितः । कस्य प्राणिनो मनसो विनोदको
। अपि तु सर्वस्य कस्यापि । किं वि० तमोभरप्रसराणां निरोधकः । विरहिणीनां
धरहात्रेः प्रबोधकः । चन्द्रवर्णनं देव्या वचनम् ॥ ४१ ॥

आसनं, । आसनं । अर्घ्यं । अर्घ्यं । हे देव वर्द्धापितोसि वर्द्धापितोसि ॥

राजा । (ससंभ्रमम् ।)

रोहक, किमागतः प्रियवस्यो नारायणदासः ।

विदूषकः । चउरियाइपाणिगहणसामग्गीसणाहमण्डवत्था णिवद्ध-
पाणिगहणकंकणा देवी रम्भावि ॥

(ततः प्रविशति नारायणदासो । विदूषकेन पदन्यासाय प्रसार्यमाण-
जीर्णोत्तरीये दत्तस्मितमधुरदृष्टिः । तेनैव करचालनाभिनयेन पुनः उत्तार्य-
माणोत्तारणकः ।)

ईसो जयेउ फणिकंकणपाणिपद्म-

आलंबियाइ गिरिजाइ पकंपिरीए ।

कामेण किं भयवसेण किमेइ एसा

दद्धं व झत्ति हिययम्मि कयप्पवेसो ॥ ४२ ॥

अपि च ।

जाओ जम्मि दिणम्मि एस सुकिदी चन्दे जुएभीइणा

पत्तं तम्मि दसण्णगेसु पवलं जं खप्पराणं बलं ।

जित्तं झत्ति पियामहेण पहुणा जैतंति नामं तओ

दिन्नं जस्स स अज्ज वैरिदलणो दिट्ठो जयंतप्पहू ॥ ४३ ॥

अपि च ।

अन्नेसिं पत्थिवाणं गलियभुयवलो झत्ति राउत्ति सहो

बुडो मिच्छप्पहूणं पवलहलहलछेतिरुद्धे समुद्धे ।

चउरिकादिपाणिग्रहणसामग्रीसनाथमण्डपस्था । निवद्धपाणिग्रहणकङ्कणा देवी
रम्भापि ॥

ईशो जयतु फणिकङ्कणपाणिपद्मालम्बितायाः प्रकम्पितायाः गिरिजाया हृदये झटिति
कृतप्रवेशः । उत्प्रेक्षते एषा किं कामेन एजते कम्पते उत भयवशेनेति द्रष्टुमिव ॥ ४२ ॥

जातो यस्मिन्दिने एष सुकृती चन्द्रे युते अभिजिन्नक्षत्रेण तस्मिन्दिने दशार्णकेषु दे-
शेषु यत् प्रबलं खर्पराणां बलं प्राप्तं झटिति जितं प्रभुणा पितामहेन ततः कारणाज्जैत्रेति
नाम यस्य दत्तं स वैरिदलनोऽद्य दृष्टो जैत्रप्रभुः ॥ ४३ ॥

अन्येषां पार्थिवानां झटिति गलितभुजवलो राजेति शब्दो म्लेच्छनृपाणां प्रबलहलह-

तस्मा उख्खालयित्ता सपदि विरइओ एस जेणं दुरुत्तो

सो एसो जैतणाहो सयलजणमणाणंदणो राउराओ ॥ ४४ ॥

स्वस्त्यस्तु भगवते श्रीभरतकुलप्रदीपाय श्रीजैत्रचन्द्रनेरेश्वराय सपरि-

वाराय ॥

राजा । सविनयनमस्कारपूर्वमिदं समीपस्थमासनमुपविशतु भवान् ।

का वार्त्ता किं चिरायितं ॥

नारायणदासः । (तथा स्मृत्वा ।)

वार्त्ताखिला शुभफलैव चिरायितं तु

सद्वृत्तलक्षणमितो बहु किं वदामः ।

त्वां पुङ्खु तां च युवतीषु विधिव्यधत्त

संयोज्य संप्रति पुनः सफलाश्रयोस्तु ॥ ४५ ॥

नेपथ्ये ॥

जाया किम्मीरवंसे जगजणमहिदे पोत्तिया देवरत्तो

रूवेणं सेलजाया निवमयणसुया कंकणुज्झासिहत्था ।

रत्ता हंसेण दिन्ना अवि अवहरिदा माउलेणं सिवेणं

रंभा रंभव्व पत्ता तुमवि अभिमुहं एहि इंदव्व किंपि ॥ ४६ ॥

राजा । (नारायणदासमुखमवलोकयति ।)

नारायणदासः ।

देव । अभिमुखं गत्वा प्रवेशयितुमुचिता श्रीलाटदेशाधिपतेः श्रीम-

दनवर्मनरेश्वरस्य तनूजा खल्वसौ ।

राजा । (कतिचित्पदानि तथा करोति ॥)

लल्लेतिरौद्रे समुद्रे वृद्धितः । तस्मादुत्खन्य सपदि विरचितो येन राजेति एष शब्दो

द्विरुच्चार्यः कृतः स एष जैत्रचन्द्रनामा प्रभुः सकलजनमनोनन्दनो राजराजो

भवति ॥ ४४ ॥

हे राजन् रम्भेव प्राप्ता त्वमपि किमपि स्तोक्रमात्रमभिमुखमेहि क इव
इन्द्र इव । किं वि० । किम्मीरवंशे जगज्जनमहिते जाता देवराजस्य पौत्रिका रूपेण शैल-
जाता पार्वती नृपमदनसुता कंकणोद्भासिहस्ता राज्ञा हंसेन दत्तापि शिवेन मातुले-
नापहता ॥ ४६ ॥

ततः प्रविशति नरविमानाधिकरूढा सकलपाणिग्रहणोपस्करगुता ना-
यिका । श्रेयान्कियानपि तत्परिवारश्च । सर्वे यथोचितमुपविशन्ति ॥

रोहकः । (नायिकामवलोक्य नारायणदासमवधार्य ।)

मन्त्रे पंचसरो पुरा भगवया ईक्षेण हृड् सयं

कोहंधेण सआसुगोवि सधणुदंडोवि णित्तानले ।

दैवोहिं सुपसाइण्ण सयला तत्तो य सिद्धा पुणो

कामोयं जयतप्पहू धनुसरा रंभाइ भूलोचणे ॥ ४७ ॥

नारायणदासः ।

सत्वमेवमेवेदं रोहक । तदपि संभाव्यते ।

तम्मिच्छा नणु रत्तिवदा सपइणा सद्धि वयंती रई

एयाज्जवि तियाड सा मुचरिदा जाया कनिट्ठा हु किं ।

दड्ढा किं तु पियेण तेण वि पुणो पुत्तेण तिल्ला दुवे

जाया सा जयतप्पहू सुमसरो एसा वि रंभा रई ॥ ४८ ॥

राजा । (रोहकमवधार्य ।)

एयाए सवणेहि किं न खलिदं नित्तान ईहत्तं

वित्थारोवि थणाण दोजुगल्लयत्तेहि तडे न किं ।

मन्त्रे भंगभयेण मज्झाकिसिदा कानं हवन्ति सिद्धा

पिट्ठे छिद्दभयेण णाहिकुहं नंभंदि संजिदा ॥ ४९ ॥

अन्नं च ।

एसो कडक्खाण सुतिक्खभावो
दिट्ठो अहो कोवि अदिट्ठपुब्बो ।
अमुक्कठाणोवि निरेइ पिट्ठे
भित्तूण अह्माणवि जो हियाइं ॥ ९० ॥

रोहकः ।

जो चंदो गयणम्मि भादि भणिइं जुत्तो ससंगुत्ति सो
एयाए वयणं पुणो हवदि जो नेयो मयंगुत्ति सो ।
एयस्संकपयं गयस्स हरिणस्साकण्णसंचारिणो
जं दीसंति तरंगभंगतरला एदे फुडं लोयणे ॥ ९१ ॥

(तदङ्गन्यस्तान्याभूषणानि पश्यन् ।)

एयाए य पइप्पईयमहिला आरोविदा जं अलं-
कारा सारसुवण्णवण्णरयणा खीरंबुखोमाणि वा ।
तं सव्वं जइ मंगलत्थमहुणा एसिं सहावोऽहवा
एसो कोवि न भूसभूषणविही एयेहि तेसिं जऊ ॥ ९२ ॥

अन्नं च ।

आरोविया अलंकारा जं एयाए वि सुव्भुवो ।
दिट्ठा सा किं न पच्चक्खं सोहग्गोवरि मंजरी ॥ ९३ ॥

अन्यच्च । अहो इत्याश्चर्ये एष अदृष्टपूर्वः कटाक्षाणां सुतीक्ष्णभावः कोऽपि अदृष्टपु-
दृष्टः । अमुक्तस्थानोऽप्यस्माकमपि हृदयानि भित्त्वा पृष्ठे निर्गच्छति ॥ ५० ॥

यश्चन्द्रो गगने भाति शशाङ्क इति भणितुं युक्तः सः । यः पुनश्चन्द्र एतस्या वदनं भ-
स मृगाङ्क इति ज्ञेयः । यद्यस्मात्कारणादेतस्य चन्द्रस्याङ्कपदं गतस्य हरि-
आकर्णसंचारिणी एते लोचने स्फुटं दृश्येते । अतो मृगाङ्क इति ॥ ५१ ॥

एतस्याः प्रतिप्रतीकं प्रत्यङ्गं अखिला येऽलंकारा आरोपितास्ते किमलंकाराः
सुवर्णवर्णरचनाः क्षीराम्बुक्षौमाणि क्षीरोदकपटदुकूलानि वा । अधुना तत्सर्वं य-
ङ्गलार्थं । अथवा । आस्तां एतस्याः स्वभावो यतस्तस्या एतैरलंकारैः एष-

भूष्यभूषणविधिर्न स्वभावरम्यस्य विभूषणं मङ्गलमात्रम् ॥ ५२ ॥
अन्यच्च । एतस्या अपि सुभ्रुवः यत् येऽलंकारा आरोपिताः प्रत्यक्षं सौ-

राजा ।

एगो अप्पपयट्टिओ मयि पुणो वीओ समासंगओ
तेयो पासदि जो इमं विणिहिदुं तं कामबाणीकिदो ।
एयाए नयणाण ताव सहलं एयं तिहायत्तणं
अन्नाणं विलयाण जाणदु जणो एस क्रमुन्नोऽहवा ॥ ९४ ॥

अन्नं च ।

(नयनयोः कज्जलरेखां संभावयन् ।)

अंजणेण किया रेहा एयाए नयणेसु जा ।
ते किं कामेण साणग्गे ण णिया रोविदा सरा ॥ ९५ ॥

अन्नं च ।

बाहू जेण मिणालकोमलयरे तेणं न घट्टा थणा
दिट्ठी जेण तरंगभंगतरला तेणं न मंदा गई ।
मज्झं जेण कियं न तेण घडियं थोरं नियंबत्थलं
एयाए विहिणा वि तन्न घडिदा एगेण मन्ने तणू ॥ ९६ ॥

नेपथ्ये ।

लग्गं एदं पवट्टे पवलगहवलं सामिसोमाइजुत्तं
चापं पोढपहाउं उवह उवगओ मत्थए एस हत्थो ।

एको भाग आत्मपदस्थितः । द्वितीयो मयि संगतः । तृतीयो भागो य इमां पश्यति
तं विनिहन्तुं कामबाणीकृतः । एवममुना प्रकारेण एतस्या नेत्रयोरेतन्निभागत्वं सफलं ।
अन्यासां वनितानां एष एव क्रमोऽथवाऽन्योऽन्यो जनो जानातु ॥ ५४ ॥

अन्यच्च । एतस्या नयनयोरञ्जनेन रेखा या कृता तत्किं कामेन शाणाग्रे निजा
आत्मीयाः शराः नारोपिता अपि त्वारोपिता एव ॥ ५५ ॥

अहमेवं मन्ये । एतस्यास्तनुः शरीरं विधिनाप्येकेन न घटितं किं तु बहुभिर्घटितं ।
कथमित्याह । येन विधिना बाहू मृणालकोमलतरौ निर्मितौ तेन स्तब्धौ स्तनौ न ।
येन दृष्टी तरंगभङ्गतरले घटिते तेन मन्दा गतिर्न । येन विधिना मध्यं कृशं कृतं तेन
स्थूलं नितम्बस्थलं न घटितम् ॥ ५६ ॥

एतत्प्रौढप्रतापं चापं धनुर्लम्बं प्रवर्तते । प्रबलग्रहवलं । स्वामिसौम्यादियुत्तं । एष

तो सव्ये सावहाणा हवह दियवरा इत्य जोण्हापहाणा
उग्नादिज्जंति एदे सुणह सुणह भो एग दो तिन्नि विस्सा ॥९७॥

पुरोहितः । ससंभ्रमं समुत्थाय वेदिकामधिकृत्य सूक्तविधिना श्रीत्रि-
पुरमुन्दरीकुलदेवताया मातरादीनां चार्चनादिविधिं विधायाचार्यस्तारस्वरं
वेदमन्त्रान्समुच्चरन् बध्वरयोरञ्जलादियोजनां नाटयति ॥

रोहकः । (प्रमोदातिशयं नाटयन्नुच्चैःस्वरम् ।)

अन्नन्नं सिचयञ्जलेण सिचयं दिट्ठीइ दिट्ठिं तथा
पाणिं पाणियन्लेण वेयविहिणा मंजोजयित्ता फुडम् ।
विप्पुञ्चारिद्रमंगलं अविहवुग्गायंतिनारीगणं
जाऊ जेतनरिंदरंभवहुया दुन्हंपि पाणिग्गहो ॥ ९८ ॥

उल्लु गायंति झुणिं सभत्ति-
पुत्ता तिओ चच्चरियाड दिंति ।
णच्चंति णट्टा पभणंति विप्पा
वज्जंति भेरीपमुहा मुयंग्गा ॥ ९९ ॥

नेपथ्ये (वैतालिकयोरेकः ।)

देन्तो निसाए इह अद्धचंदं
एगं दुईयं तिमिरस्स कंठे ।

हस्तो हस्तनक्षत्रं मस्तके उपागतः पश्यत ताहिं अत्र द्विजवराः सावधाना भवन्तु । एते
एको द्वौ त्रयो विश्वाः उत्पद्यन्ते भो ज्योत्स्नाप्रधानाः शृणुत शृणुत ॥ ५७ ॥

जैत्रनेन्द्रेन्द्रम्भावध्वोर्द्वयोरपि पाणिग्रहो जातः । विप्रोचारितमद्गलं यथा भवति तथा ।
अविधवोद्गायन्तारीगणं यथा भवति तथा । किं कृत्वा । वेदविधिनाऽन्योन्यं परस्परं सि-
चयं सिचयाक्षलेन संयोज्य । तथा दृष्टिं दृष्टया संयोज्य तथा पाणितलेन पाणिं संयोज्य
स्फुटं प्रगटम् ॥ ५८ ॥

समर्तपुत्रा नार्यः उल्लु ध्वनिं मङ्गलध्वनिं गायन्ति स्त्रियश्चञ्चरिका नृत्यविशेषान्
ददन्ति नर्तका नृत्यन्ति विप्रा भणन्ति वेदमन्त्रान्पठन्ति भेरीप्रमुखा मृदङ्गा
शब्दायन्ते ॥ ५९ ॥

कमलानां बन्धुः सूर्य उदेति । किं कुर्वन् निशायाः कण्ठे एकमर्धचन्द्रं ददत्

किञ्चेव विवं ससिणं दुहंडं

उएइ एसो कमलाण वंधू ॥ ६० ॥

द्वितीयः ।

स एसो लोयाणं वियरिहइ लच्छिं समहुणा

इमं पूरेमी ता गहिवि लघु एयस्स य अओ ।

इई उग्घाडितो कमलमउलं वो सुहयरा

जइत्तक्खोणिंदो दिणयरकरा हुंतु पवरा ॥ ६१ ॥

राजा । अये विभातैव रजनी जातमेव प्रभातम् ।

यतः ।

करशरनिकरैर्वर्षति दिनकरवीरेन्धकारनिधनाय ।

विरलविरलीवभूवुस्ताराः स्वस्मिन्निव प्रहारभयात् ॥ ६२ ॥

देवि दिनकरलेखे इमां स्वां भगिनीं पुरस्कृत्य यूयं सर्वा अप्यन्तः-
पुरमलंकुरुत ॥

(देवी सपरिजना तथा करोति ।)

राजा । नारायणदास वयमपि सांध्येन विधिना संध्यामनुसंधाय
सदनमनुसरामः ॥

इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

प्रथमं जवनिकान्तरं समाप्तम् ॥ १ ॥

द्वितीयमर्धचन्द्रं तिमिरस्य कण्ठे ददत् । उत्प्रेक्षते शशिनो विम्बं द्विखण्डं कृत्वेव ॥ ६० ॥

स एष जैत्रचन्द्रोऽधुना स्वां लक्ष्मीं लोकेभ्यो वितरिष्यति । अतः कमलेभ्यः शीघ्रं
इमां लक्ष्मीं गृहीत्वा एतस्य नरेश्वरस्य तत्र च पूरयाम इतीव कमलमुकुलमुद्घाट-
यन्तः प्रवरा दिनकरकरा जैत्रक्षोणीन्दोः वो युष्माकं सुखकरा भवन्तु ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥

॥ द्वितीया जवनिका ॥

ततः प्रमिश्रति राजा प्रतीहारी ।

इदो इदो महाराओ

राजा । कतिचित्पदानि दत्त्वा तामेव नायिकामनुसंधाय ।

तीए तया जमिह गाढविलग्गपाय-

नेऊरचालणमिषा वलियच्छि दिट्टम् ।

कालेजयं च मयणेण शरेण छिन्नं

मुक्कण पिष्टिपरिणिष्टियमुष्टि तेण ॥ १ ॥

वैतालिकः ।

संपत्ता रयणीकुरंगनयणीमाणग्गहस्स प्फुडं

पत्थाणं चरिदुं पसन्नपसरा वेलुव्व गोधूलिया ।

एसो कुंकुमपंकापिंजरतणू चंदोवि पुव्वंगणा-

सीसत्थो कलमुव्व कामपहुणो भादि प्पवेसुत्सवे ॥ २ ॥

मुखसंध्या भवतु देवस्य ।

राजा । तदनाकर्णितमिवाधाय पुनस्तामेव ॥

सहासं सत्तासं सकरुणसणेहं सनयणं

खिवंतीए तीए मयि पयडिओ कोवि हु तया ।

सहावो तं तीए अह मह मणो जाणादि फुडं

दुहा देहो जह्वा फुरदि मह तीए ण हिययं ॥ ३ ॥

इत इत आगच्छतु महाराजः ।

तदा तस्मिन्प्रस्तावे तया नायिकया यदिह गाढविलग्नपादनूपुरचालनमिषात् वलि-
ताक्षि दृष्टं तेन वलिताक्षिदृष्टेन मदनेन कंदर्पेण मुक्तेन शरेण कालेजकं छिन्नमिव, कथं
पृष्ठिपरिनिष्ठितमुष्टिर्यथा भवति तथा ॥ १ ॥

हे राजन् रजनी संप्राप्ता कुरङ्गनयनी मानग्रहस्य स्फुटं प्रकटं प्रस्थानं चरितुमिव गो-
धूलिका वेलेव यत्र विजययोगो भवति । कि० वेला । प्रसन्नपसरा प्रसन्नो निर्मलः प्रसरो
विकाशो यस्याः सा । एषः कुंकुमपङ्केन पिञ्जरा तनुर्यस्य स चन्द्रोऽपि कामप्रभोः प्रवेशो-
त्सवे पूर्वाङ्गनाशीर्षस्थः कलश इव भाति ॥ २ ॥

तदा तस्मिन्प्रस्तावे तया नायिकया सहासं सत्तासं सकरुणस्रेहं सनयनं यथा भवति
तथा मयि दृष्टिं क्षिपन्त्या तया कोऽपि स्वभावः प्रकटितः तं स्वभावं तस्याः अथ मम
मनः स्फुटं जानाति नूनम् । यस्मात्तस्या नायिकाया मम च देहः द्विधा स्फुरति न
हृदयं स्वभावज्ञानाद्दृढयमेकमेवेति भावः ॥ ३ ॥

प्रतिहारी (हृदयगतम् ।)

अज्जवि एयस्स तग्गयं मणो मं जेव सव्वउ पासदि । ता असोयवउ-
लतिलयाइतरुवणसणाहं वाडियं उवदंसिय पडिनयट्टयामि ॥

प्रकाशं ।

देव । सा एसा वाडिया ।

महमहइ जत्थ वउलो सोयं अवहरइ असोयतरू ।
तिलओ पमोयनिलओ ता दिट्ठिं देउ इह राउ ॥ ४ ॥
विउलउल एस वउलो जुव्वणउम्मत्तरलनयणीणं ।
गंडूसमहुवसित्तो फुल्लइ जो वेसपुरिस व्व ॥ ५ ॥
पिच्छ असोय असोओ सो एस तरू तुमं व अहिलसइ ।
जो पोढकामिणीणं पायप्पहारेण फुल्लेइ ॥ ६ ॥
कुरवयरुक्खो वरवय तुमं व अहिलसइ एस सविसेसं ।
पोढवरकामिणीणं सव्वंगालिगणं पफुल्लंतो ॥ ७ ॥

ता क्वणं वीसमदु इत्थ महाराओ । अहयं पुण सं अहियारमणुपाले-
मीति द्वारदेशमाश्रयति ।

राजा । सव्वंगालिगणं पफुल्लंतो इति पदं वारं वारं पठन् तां स्मृत्वा
पठति ।

अहो अद्यापि एतस्य तद्गतं मनः सर्वत इमामेव पश्यति तर्हि अशोकवकुलतिल-
कादितरुवनसनाथां वाटिकामुपदर्शयित्वा प्रतिनिवर्तयामि । देव सा एषा वाटिका ।

यस्यां वाटिकायां वकुलो महमहति परिमलायते । अशोकतरुः शोकमपहरति ।
तिलकः प्रमोदनिलयः । तत्तस्मात्कारणात् राजा इह द्यष्टं ददातु ॥ ४ ॥

हे विपुलकुल एष वकुलः यौवनोन्मत्तरलनयनानां गण्डूपमध्ववसिक्तः वेश्यापु-
रुष इव फुल्लति विकसति ॥ ५ ॥

हे अशोक अशोकं पश्य स एष अशोकतरुः त्वमिवाभिलषति । योऽशोकः प्रौढका-
मिनीनां पादप्रहारेण प्रफुल्लति कमिव त्वमिव ॥ ६ ॥

हे वरवयः एषः कुरवकवृक्षः सविशेषं यथा स्यात्प्रफुल्लन् प्रौढवरकामिनीनां सर्वाङ्गा-
लिङ्गनं त्वमिवाभिलषति ॥ ७ ॥

तत्तस्मात्कारणात्क्षणं विश्राम्यतु अत्र महाराजः । अहं पुनः स्वमधिष्ठितान्गणान्गमि ।

लावन्नं अमियरसो नयणे नीलुप्पले मुहं चंदो ।

रंभतरु ऊरुजुयलं ता दिवि दहेसि किं हिययम् ॥ ८ ॥

निःश्वासान् विमुच्य । अहो नाद्यापि समागच्छति प्रियवयस्यो रो-
हकः कर्पूरिका वा ।

तौच राजानं स्वस्त्ययनेनाभिनन्द्य तिष्ठतः ॥

राजा । रोहक जनाति भवान् कर्पूरिका वा तद्गतां कामपि श्रोत्रयो-
रमृतपारायणां वार्ताम् ।

रोहकः । देव सर्वं जाणादि कप्पुरिया ।

कर्पूरिका । मह पुरओ भासमाणा आगच्छंति आसि ।

राजा । कुरु कर्पूरिके कर्णयोरन्तस्तत्परपक्षकूर्चिकाभ्रमणं क्षणम् ।

कर्पूरिका ।

देव । अंते उरंमि पत्ता सा जाव पसन्नचंदवरवयणी ।

उवलाक्खिय आलिंणइ राईमई मइ भयणित्ति ॥ ९ ॥

राजा । ततस्ततः ।

कर्पूरिका । तओ परमायरेण न्हाणभोयणवत्थाहरणदाणाइप्पहुणा-
डियं संपाडेइ । तओ उण सायं देवी कयपुष्पोवरमन्हाणं नियभोयवारयवा-
सरं पडिवज्जिय तं रंभमंजरिं भइणिं गवक्खमइइण्डियकुसुमसिज्जम्मि सुहं
साययित्ता मयणुद्दीवणिजेहिं विविहेहिं भूसणेहिं भूसयंतीए तीए चिद्धदि ।

राजा । ततस्ततः ।

लावण्यममृतरसः नयने नीलोत्पले मुखं चन्द्रः ऊह्युगलं रम्भातरुः कदलीवृक्षस्ते
हे देवि हृदयं किं दहसीति कामव्याप्तनृपप्रलपनम् ॥ ८ ॥

हे देव सर्वं जानाति कर्पूरिका ॥

मम पुरतो भाषमाणा आगच्छन्ती आसीत् ॥

हे देव सा प्रसन्नचन्द्रवरवदना रम्भान्तःपुरं प्राप्ता प्रविष्टा तावत्, मम भगिनील्युप-
लक्ष्य ज्ञात्वा राजीमतीमागलित्ति ॥ ९ ॥

ततः परमादरेण स्नानभोजनवस्त्राभरणदानादिनातिथ्यं सा संपादयति । ततः पुनः
सायं देवी, कृतपुष्पोपरमस्नानं निजभोगवारकवासरं प्रतिद्य तां रंभामञ्जरीं भगिनीं
गवाक्षमध्यस्थितकुसुमशय्यायां सुखं सादयित्वा तादृशैर्मदनोद्दीपकैर्विविधैर्भूषणैर्भूषयन्ती,
उत्तमं मह तिष्ठति ।

कर्पूरिका । तवो अहं तीए तओ संकममाणीए निहुयं संदेशसट्ठयं
दाइय पसिदाह्मि ।

राजा । अवहितोस्मि । कुरु क्षणं जीवितावलम्बनम् ।
यतः ।

सुकविवचः शुचि गीतं ताम्बूलं प्रियजनस्य संदेशः ।
सञ्चरितमिष्टगोष्ठी दुःखेष्वालम्बनं मतमसूनाम् ॥ १० ॥

कर्पूरिका ।

काऊणं चक्कवाइं धवलतणुरुहं चंदभागाहिण्णं

लेवेणं हंसबुद्धिं पइउवचरणा तप्पिओ वंचिदो जं ।

दुक्खाणं सिक्खणं तं परिणदमिह मे दुक्कयं जेण नाथं

हा दिट्ठीएवि दिट्ठुं पहवमि न खणं एकठाणट्ठिदोवि ॥ ११ ॥

जह सुहय अह्म भावसि तत्थवि भावेसि तहय अत्तेसिं ।

ता तुह न देमि दोसं जइ एउं लहसि ता एसि ॥ १२ ॥

राजा । एतादृशे प्रेम्णि प्रवर्तमानयापि तथा स्वहस्तलिखितलेखप्रे-
षणे किमलसायितम् ॥

यतः ।

पल्लविओ पिम्मतरू जो संदेशेण वल्लहजणस्स ।

पसरइ सो सयसाहो पियकरिलिहिण्ण कामलेहेण ॥ १३ ॥

ततोहं तथा मञ्जर्यां ततो राजीमतीतः शङ्कमानया निभृतं प्रच्छन्नं संदेशसट्टकं दत्त्वा
प्रेषितास्मि ॥

कृत्वा चक्रवाकीं धवलपक्षिणीं चन्द्रभागाधिकेन लेपेन हंसीबुद्धिं प्रत्युपचरणात् त-
त्प्रियश्चक्रवाको यद्वञ्चितः दुःखानां शैक्षकं तत्पापं मे मम परिणतिं परिपाकं प्राप्तं येन
कारणेनाहं हा इति खेदे एकस्थानस्थितापि क्षणं नाथं दृष्ट्यापि द्रष्टुं न प्रभवामि न
लभामि ॥ ११ ॥

यथा हे सुभग अस्माकं रोचसे तत्रापि तथैव अन्यासां रोचयसे ता तर्हि तव दोषं न
ददामि यदि एतुं आगन्तुं लभसे तर्हि एषि आगच्छसि ॥ १२ ॥

पल्लवितः प्रेमतरुः यः संदेशेन वल्लभजनस्य प्रसरति स प्रेमतरुः शतशाखः वल्लभाकर-
रलिखितेन कामलेखेन ॥ १३ ॥

कर्पूरिका । न इत्थ कोवि दोसो संभाविद्वो तिससा पिम्मस्त सि-
डिलिदा वा ।

यदो । (संस्कृतमाश्रित्य ।)

गलत्येका मूर्छा भवति पुनरन्या यदनयोः

किमप्यासीन्मध्यं सुभग निखिलायामपि निशि ।

लिखन्त्यास्तत्रास्याः कुसुमशरलेखं तव कृते

समाप्तिं स्वस्तीति प्रथमपदभागोपि न गतः ॥ १४ ॥

हे देवि रम्भामक्षरि (समाप्तिं स्वस्तीति प्रथमपदभागोपि न गतः । जइ
एउं लहासि ता एसि) इति पदद्वयं परमाभीष्टदैवतमन्त्रवत् पुनः पुनः
पठन् यावदास्ते सः ।

रोहकः । देवस्स समीपे आगच्छतेण इत्थवि वाडियापडिदुवारके कप्पूरि-
याए आगमणमणुपालयिदुमुवविट्ठेण पवट्टमाणाए णिदाए मए सुविणयं दिट्ठं ।

राजा । कीदृशं तत् ।

विदूषकः । जं किर कत्थवि महम्मि उज्जाणे अहं मधुकरयुवास्मि
अट्टारसभारवणस्सईणं कुसुममयरदं चसदो मलयायलस्स सिहरे चंदण-
लयाकुसुममयरदं चसिदुमुवविट्ठो ।

राजा । ततस्ततः ।

विदूषकः । तदो पत्ताए रयणीए संकुयियम्मि कुसुमम्मि विट्सुहिरम-
ग्गेण चंदणं कोरं तग्गयज्जाणेण चंदणत्तणं पत्तो ।

राजा । ततस्ततः ।

देव नात्र कोपि दोषः संभावितव्यः तस्याः प्रेम्णः शिथिलता वा ॥

हे देव देवस्य समीपे आगच्छता मयाऽत्र च वाटिकायाः प्रतिद्वारे कर्पूरिकाया
आगमनमनुपालयित्वोपविष्टेन मया प्राप्तायां निद्रायां स्वप्नो दृष्टः ॥

यत्किल कापि महति उद्याने अहं मधुकरयुवास्मि । अष्टादशभारवनस्पतीनां कुसुम-
मकरन्दं चपमाणः पियन् मलयाचलस्य शिखरे चन्दनलताकुसुममकरन्दं चपितुमुपविष्टः ॥

ततः प्राप्तायां रजन्यां संकुचिते कुसुमे वृन्तसुपिरमार्गेण चन्दनं कोरयन् तद्गतध्या-
नेन चन्दनत्वं प्राप्तः ॥

विदूषकः । तओवि ।

कट्टि चंदणवणाहिकारिणे-

गस्स पोयवणियस्स विक्किदो ।

तेण देवचरणोवदीकिदो

सामिणा महसहीइ अप्पिदो ॥ १५ ॥

कप्पूरियाए कंकुममियमयकप्पूरसुरहिदव्वेहिं ।

घसिओण य आलित्तो रंभाए थोरसिहणेसु ॥ १६ ॥

पत्ते रयरससमए देवेण सिहिणोववीडं आलिंगणेण गाढं पीडिओ प-
डिबुद्धो । ता एयस्स सुमिणस्स पहावेण इयाणिं ज्वेव मिलिस्सदि सा कु-
रंगच्छि त्ति तक्केमि ॥

राजा । (आकाशाभिमुखं निःश्वसन्) प्रियवयस्य रोहक यद्यस्माकं
तन्मेलकं भागधेयं तदेतेषां बकुलतिलकाशोककुरवकानां देवताधिष्ठितानामपि
देवतातिशयेन येन सा इहागत्य मम हृदयस्य चन्दनालेपकृत्यं करोति ।

रोहकः । आः देव को इत्थ संदेहो कयपुन्नस्स देवस्स इच्छाए ज्वेव
विलंबो ।

जं उत्तं ।

प्रियमनु सुकृतां हि स्वस्पृहाया विलम्बः ॥

राजा । तर्हि विचारमुत्सृज्य शीघ्रमानयनोपायमनुसंधीयतामस्याः ।

यतः ।

कार्ये किल स्थैर्यसहे विचार इति ॥

ततोपि ।

चन्दनवनाधिकारिणा कर्तयित्वा एकस्य पोतवणिजः करे विक्रीतः । तेन पोतव-
णिजा देवचरणे उपदीकृतः । स्वामिना मम सख्यैर् अर्पितः ॥ १५ ॥

कर्पूरिकया कुङ्कुममृगमदकपूरसुरभिद्रव्यैर्घर्षयित्वा रम्भायाः कठिनस्तनयोरुपलितः

॥ १६ ॥

प्राप्ते रतरससमये देवेन राज्ञा स्तनोपपोडं आलिङ्गनेन गाढमत्यर्थं पीडितः प्रतिकुद्धो
जागरितः । तर्हि एतत्स्वप्नप्रभावादिदानीमेव मिलिष्यति सा कुरङ्गाक्षीति तर्कयामि ॥

आः हे देव कोत्र संदेहः कृतपुण्यस्य देवस्य इच्छाया एव विलम्बः । यदुक्तम् ॥

रोहकः । कप्पूरिए आरुहसु विरहिसोयहरस्स असोयपायवस्स सा
हाए गवक्खगहं । अलंकरीयदु रंभसिज्जं- । अवयारीयदु पुन्निमामयंको
अहमावि दारदेसट्ठिओ पिट्ठरक्खगो भविय चिट्ठिस्सं ॥

इति द्वावपि यथोक्तमाचरतः ॥ ततोवतरति रम्भामञ्जरी ॥

राजा । (उभाभ्यां कराभ्यां प्रतिगृह्य भूछायबहुलं वकुलतलं नीत्वा
नवपल्लवसंस्तरोपरि निजमुत्तरीयमास्तीर्य नायिकामासयाति ॥)

नायिका ।

(राजानं छेकसुरतोपचारेण न किमपि दुर्मनायमानं प्रति ।)

तुरियदु २ तओवि अईव रम्मस्स सहावरसियस्स खु एस अवसरो ।
जओ ।

न वि तह छेयरयाइं हरंति पुणरुत्तरायरसियाइं ।

जह जत्थ व तत्थ व जह व तह व सब्भावमियाइं ॥ १७ ॥

राजा । (प्रमुदितमनाः क्रीडां नाटयति ॥)

नायिका ।

नाहीए अहो दिंति सं पाणिं पिययमस्स पढमसुरए ।

सुरयरसाओ वि मुयं अहियं उवजणइ तस्स सा एसा ॥ १८ ॥

हे कर्पूरिके आरोह विरहिशोकहरस्य अशोकपादपस्य शाखया गवाक्षगृहम् ॥

अलंक्रियतां रम्भाशय्यां । अवतार्यतां रम्भालक्षणः पूर्णिमामृगाङ्कोऽहमपि द्वारदे-
शस्थितः पृष्ठरक्षको भूत्वा स्थास्यामि ॥

त्वरय त्वरय ततोपि छेकसुरतादप्यतीव रम्यस्य स्वभावरसितस्य खु निश्चितं एष
अवसरः ॥

यतः ॥ नापि तथा छेकरतानि हरन्ति । पुनरुक्तरागरसितानि यथा यत्रापि तत्रापि
यथापि तथापि सद्भावरमितानि ॥ १७ ॥

प्रियतमस्य प्रथमसुरते नाभेरधः स्वं पाणिं ददती सा एषा प्रियतमस्य सुरतरसा-
इष्यधिकां मुदमुपजनयति ॥ १८ ॥

अवि य ॥

मयणुद्दीवणमंतं जवइ व वेवंततणुलया एसा ।

पढमे सुरयसंगमे हह नन मम मुंच २ वयणमिसा ॥ १९ ॥

इत्थन्तरम्मि मणियं विणिसम्म तिस्सा

पारावएहि चलयं घणपत्तमग्गे ।

देवी समागयवदित्ति निवोवि सावि

भीया जहागइगइं पडिवज्जगंए ॥ २० ॥

इति निःक्रान्ताः सर्वे ॥

॥ द्वितीयं जवनिकान्तरं समाप्तम् ॥ २ ॥

अपि च ।

मदनोद्दीपनमन्त्रं जपतीव वेपमानतनुलता एषा प्रथमे सुरतप्रसङ्गे हह नन मम मुञ्च
मुञ्चेति वचनमिषात् ॥ १९ ॥

अस्मिन्नवसरे रतंकूजितं श्रुत्वा तस्या रम्भायाः पारावतैश्चलितं घनपत्रमार्गं देवी स-
मागतवतीति नृपोपि सापि भीतौ यथागतगतिं प्रतिपद्येते ॥ २० ॥

॥ तृतीया जवनिका ॥

ततः प्रविशति देवी कर्पूरिका च ॥

देवी । (समन्तादवलोक्य)

गेहं कामचरित्तचित्तरयणाकामागिसंदीवगं

चंदुज्जोयसुहावहा य रयणी रम्मो वसंतूसवो ।

सिज्जा सज्जरयोवयाररुइरा हाला हले निम्मला

सव्वं ताव सुहं हवे जइ गले मुत्तावली वल्लहो ॥ १ ॥

कर्पूरिका । एवं जेवेदं ।

मयणदवदहनझाला पसरंती तणुवणे मयच्छीणं ।

आलिंगणेण अमियं वरिसंतो वल्लहो हरइ ॥ २ ॥

देवी । सच्चं सच्चमिति ह्युवाणा (मन्दं मन्दं शिरश्चालनेन हृदयगतं किमपि) मदनरसरहस्यमुद्धहन्तीव द्वारदेशे वन्दनमालकीकृतनयनकमला नृपागमनमुपजीवन्ती तिष्ठति ॥

ततः प्रविशति रोहकेणानुगम्यमानो राजा ॥

राजा ।

मुग्धा वदन्ति समतां रजनीकरस्य

वक्राम्बुजस्य च चकोरविलोचनायाः ।

एकस्तनोति मदनज्वरदाहमुच्चै-

रन्यस्तमाश्वपि हरत्यधरामृतेन ॥ ३ ॥

मिथ्याकदाग्रहवशग्रहिलानि मुग्धाः

षड्दर्शनानि किमभी वत वर्णयन्ति ।

गृहं कामचरित्रासनादिचित्ररचनाकामागिसंदीपनं चन्द्रोद्योतसुखावहा च रजनी रम्यो वसन्तोत्सवः । शय्या सज्जरतोपचाररुचिरा हाला मद्यं हले हेसखि निर्मला सर्वं तावच्छुभं यदि वल्लभो गले कण्ठे मुक्ताहारवद्भवेत् ॥ १ ॥

एवमेवेदं । मृगाक्षीणां तनुवने प्रसरन्तीर्मदनदवदहनज्वालाः आलिङ्गनेनामृतं वर्षन् वल्लभो हरति ॥ २ ॥

सत्यं सत्यमिति जल्पमाना । द्वारदेशे वन्दनमालिकीकृतं नयनकमलं यया सा । उपचिन्तयन्ती ॥

एकं प्रियावदनदर्शनमेव मन्ये

येनास्ति निर्घृतिरिहैव परत्र लभ्या ॥ ४ ॥

देवी । ससंभ्रमं समुत्थाय शय्यादिसंमार्जनविनयविधिना शशाङ्कलेखे-
व प्रेमसागरमुद्वेलयन्ती । “हिययम्मि व इत्थ आसीयदु महाराओ” इत्य-
स्तविकल्पं जल्पन्ती शय्योपरि राजानमुपवेशयति ॥

राजा । देवि, इममेव वामाङ्गप्रदेशशय्याशेषं सनाथीक्रियता-
मिति (वामाङ्गदेशे राज्ञीमासयति ।)

कर्पूरिका । (रोहकमपवार्यं रोहक)

अणवरयविरइयविविहसुरयोवयारचदुरत्तणपरिशीलणातुट्टेणेव भयव-
या मयरद्धयेण दत्तदिव्वनयणा जाणामि णं मयरद्धयपुप्फवाणगल्लिय-
मयरन्दविन्दुसंदोहपबलविट्ठिणा कदत्थिदमेयाण हिययकमलं ॥

यदो ।

अवरुप्परफारिसवसा एयाणि पिच्छ पुलइयंगाम्पं !

जाओ स कोवि रसो सहदि न जो अंगवत्थत्तदि तेत्तं ॥ ५ ॥

ता इयाणि ण इत्थ अह्माणं खणद्धमवि आत्तिइत्तुत्तं !

उक्तं च ।

मन्ते अत्थालोवे भेसज्जे भोयणे पियागन्धे ।

वुच्चइ सो नागरिओ होइ अणुत्तो वि लो इत्तं । ६ ॥

“हृदये इव अत्र आसीदतु महाराजः”

अनवरतविरचितविविधसुरतोपचारचतुर्गुणैश्चैव नान्यैश्चैव
कंदर्पेण दत्तदिव्यनयना ज्ञानलोचना ज्ञानानि संवत्सरात् प्रयच्छन्नु-
लितमकरन्दविन्दुसंदोहप्रबलवृष्ट्या कदत्थिदमेयाण

यतः । प्रेक्षस्व परस्परस्पर्शवान् ।
जातो योङ्गवस्त्रमपि तृतीयं न सहते ॥ ५ ॥

तर्हीदानीं नात्रास्माकं क्षणाद्दसि

मन्तेर्थालोके द्रव्यालोके भेदं

दूरे भवति ॥ ६ ॥

(राजानमुद्दिश्य प्रकाशं ।)

सामिय पुरोहियनारायणदासस्स उवहाणाइं. सयणोवयारसामग्गिं
संपाडेमि जइ आएसु त्ति ॥

राजा । त्वरितम् ।

(कर्पूरिका यावन्निर्गच्छति ।)

विदूषकः । चलिदा पुण्णवदी वाहिरउज्जाणट्टियाणं सुन्नदेउलाणं को-
णगाणि णिवासयिइं खु एस अवसरुत्ति ।

कर्पूरिका । णिगच्छउ एवमलियाववायं भणंतस्स तुह जीहाए का-
लफोडिया ।

राजा । (दृष्टिसंज्ञया विदूषकं प्रेरयति ।)

विदूषकः । ता अहमवि एमि ।

कर्पूरिका । किन्न एसि ॥

इति निःक्रान्तौ ॥

राजा । देवि किमिदानीं कर्त्तव्यमुचितम् ।

देवी । (मन्दाक्षेण मुखमवनम्य ।)

देवस्स जं पडिहादि ।

इति मदनविनोदक्रीडां नाटयतः ॥

वक्रं वक्रेण वक्षःस्थलमपि सुचिरं वक्षसा बाहुमूले

बाहुभ्यां पीडयित्वातनु तनुलतया निर्विभेदं तनुं च ।

देव्या क्रीडंस्तथासावभजत सुरते सर्वनारीश्वरत्वं

शंभुः सोप्यर्द्धनारीश्वरतनुघटनाप्रेमगर्वं यथौज्जत् ॥ ७ ॥

स्वामिन् पुरोहितनारायणदासस्य उपधानादि उच्छीर्षिकादि शयनोपचारसामग्रीं
संपादयामि यथादेशः स्यादिति ॥

चलिता पुण्यवती ब्राह्मोद्यानस्थितानां प्रच्छन्नदेवकुलाणां कोणकानि निवासयितुं
खु निश्चितमेष अवसर इति ॥

निर्गच्छतु अलीकापत्रादं भणतस्तत्र जिह्वायां कालस्फोटिका ॥

तर्हि अहमपि आगच्छामि ॥

किं नागच्छसि ॥

देवस्य यत्प्रतिभाति रोचते ॥

राजा (क्षणं विलम्ब्य) समरतरसप्रसरमुदितसर्वाङ्गलतां देवीं । देवि,
रंभावि (इत्यर्द्धोक्ते ।)

देवी । नियकरक्कीदीवि किंकरी किं पिष्टिव्वा ।

पाणप्पिऊसि बहुवृद्धहवृद्धहोसि

जीवाहिवोसि भवणांसि मणोरईए ।

देवेण पिष्टमिह जं विहिओण पिम्भं

ता किंकरीइ मह का भण मोणमुद्दा ॥ ८ ॥

सामिय जहामणोरुइविहाणावहाणे पवट्टिद्व्वं ॥

सुराहिसमारंभेणं महमहिया मंजरी व च्यूत्स ।

जणयदु तुह आणंदं नोहलिया सा कुरंगच्छी ॥ ९ ॥

राजा । प्रसन्नस्वचरित्रसारणेन मनाग्वसन् (स्वगतम् ।)

उत्ताए सुचिरं रयेण सुहियं निम्मायइत्ता तहा

दीवीए अणुमन्निदोम्हि जमहं रंभं पियं संगिटुं ।

तन्नो अच्चरियं घणेन सुवहुं साहूवसित्ता सदी

खोणी किं न सहेदि सीरमुहओ तं तारिसं फालणं ॥ १० ॥

निजकरक्कीतापि किंकरी किं प्रष्टव्या ।

प्राणप्रियोसि बहुवृद्धभानां वृद्धभोसि जीवाधिपोसि मनोरतेर्भवनमसि इह प्रस्तावे प्रेम
विधाय यदि देवेन पृष्टं ता ताहिं किंवर्या मम भण कथय मांनमुद्दा का ॥ ८ ॥

हे स्वामिन् यथामनोरुचिविधानावधाने प्रवर्तितव्यम् ॥

सुरभिसमारम्भेण महमहिता प्रादुर्भूतपरिमला चूतस्य मञ्जरीव नवफालिका सा
कुरङ्गाक्षी तवानन्दं जनयतु ॥ ९ ॥

देव्या यदहं रम्भां प्रियां संगन्तुमनुमतोस्मि । किंलक्षणया देव्या । रतेन सुचिरं
चिरकालं यथा भवति सुखितां निर्माय पृष्टया, नोऽस्माकं तदाश्चर्यम् । दृष्टान्तेनाह ।
घनेन, मेघेन सुवहु साधु उपसित्ता सती क्षोणी भूमिः तत्तादृशं फालनं सीरमुखाद्बला-
त्किं न सहते अपि तु सहत एव ॥ १० ॥

(प्रकाशम्)

देवि, किमाश्रयं साक्षात्सरस्वत्यास्तव विधेर्विचित्रतायाम् ।

देवी । रंभे सामिड व्व अहमपि निद्दाए सद्दुईईभविय जाव नि-
सासेसं सिज्जासुहमणुहवाभि (इति निष्क्रान्ता)

ततः प्रविशति विरचितविविधशृङ्गारा रम्भादेवी कर्पूरिका च ॥
देवी ।

धन्ना धन्ना रयणी धन्नो पहरो घडी वि सा धन्ना ।

अंगाणं अमियरसो मिलइ सयं पाणवळ्ळहो जत्य ॥ ११ ॥

राजा । देव्यै दातव्यमिति ताम्बूलीदलानि किमप्याभरणं च दत्त्वा
कर्पूरिकां प्रहिणोति ।

(देवीं प्रति ।)

एहि सुतनु वामाङ्गे भव मम गौरीव भूपणं शंभोः ।

इतरवधूनिर्माल्ये नासितुमुचितं तवान्यत्र ॥ १२ ॥

(इत्युत्सङ्गे रम्भामुपवेश्य ।) देवि, इदमवसरोचितकर्तव्यार्थोपदेशवि-
धानेष्वाचार्यचातुर्यमवलम्बितुमर्हति भवती ।

देवी । देव, महारायस्स पुरओ कादव्वत्थोवएसविहाणे कहं अम्हाणं
धिददा औचिदीमंचदि । गयवरस्स भारं गयवरु जेव बुव्वभदि सम्मीलिद-
च्छीरनीरविवरणविवेओ रायहंसेणेव सिज्जदि ॥

अहवा जं च कादव्वं तं किदं जेव सामिणा ।

देवीए पेसयंतेण तंवालं सहिया करे ॥ १३ ॥

रम्भया स्वामीव निद्रयाऽहमपि सद्वितीयभूय यावन्निशाशेषं शय्यासुखमनुभवामि ।
सा रजनी धन्या धन्या, धन्यः प्रहरो, घञ्यपि सा धन्या अङ्गानाममृतसरसो यत्र स्वयं
प्राणवळ्ळभो मिलति ॥ ११ ॥ १२ ॥

देव, महाराजस्य पुरतः कर्तव्योपदेशविधाने कथमस्माकं धृष्टता औचितीमश्नति ।
गजवरस्य भारं गजवर एव विभक्ति । संमीलितक्षीरनीरविवरणविवेकः राजहंसेनैव
सिद्ध्यति ॥

अथवा यत्कर्तव्यं तत्कृतमेव स्वामिना । किं कुर्वता देवेन । देव्यै सख्याः करे ता-
म्बूलं प्रेषयता ॥ १३ ॥

राजा (हसित्वा)

देवि, भवत्तनुवल्ली विलोलकरपङ्कजा स्तनस्तवरा ।

देवी ।

कप्पलुमस्स अत्थउ णिच्चं संगमसणाहा ॥ १४ ॥

राजा ।

पहतो रुचिमतिरुचिरां नयने नीलोत्पले तवाप्यभुना ।

देवी ।

तुह मुहचंदपहाण फारिमाण महप्पुरो एसो ॥ १५ ॥

राजा ।

देवि तव वदनकमलेधरदल्लगलदमृतविन्दुमकरन्दे ।

देवी ।

तुह मुहकमलं वल्लह भमरव्भमाविव्भमं भरउ ॥ १६ ॥

(इति चुन्वनं नाट्यतः)

राजा ।

मदनमंदमत्तकुञ्जरकुम्भौ तव सरसिजासि कुचकुम्भौ ।

देवी ।

उवजणइ पुल्लसुहिण लम्गोवि नहंकुसो तुहच्चरियं ॥ १७ ॥

(इति नखदानम्)

राजा ।

स्तनभारेणाक्रान्तं टचदिति मा भज्यतां भवन्मध्यम् ।

देवी ।

मा भजउ पाणियलं होउ मुहालं वणं तुव्भ ॥ १८ ॥

कल्पद्रुमेण त्वया नित्यं संगमसनायास्ताम् ॥ १४ ॥

तव मुखचन्द्रप्रभायाः स्पर्शनस्य माहात्म्यमिदम् ॥ १५ ॥

अधरदलाभ्यां गलदमृतविन्दुमकरन्दो यस्मिन् । हे वल्लभ तव मुखेकमलं भ्रमरभ्रम-
विभ्रमं विभर्तु ॥ १६ ॥

तव ललापि नखाद्दृशः पुलकसुखिनो कुचां उपजनयति करोतीत्याश्चर्यम् ॥ १७ ॥

मा भज्यतां हे नाथ तव पाणितलं सुखालम्बनं भवतु ॥ १८ ॥

(इति मध्यस्पर्शनम्)

राजा ।

सततं नितम्बभारं वहतोर्वत चरणयोर्गतिः का ते ।

देवी ।

तं जाणसि तुमं चिय भणिरी हसिओण लग्गए कंठे ॥ १९ ॥

अंगाणि अंगे विहिनिम्मियाणि

ओणातिरित्ताइ हवंति जाणि ।

अंगोहि सव्वंगसुहावहेहिं

पिण्ण किज्जंति समाणि ताणि ॥ २० ॥

(इत्यर्द्धसमस्यया प्रेमरसं पुष्पान्तौ अनङ्गलीलां नाटयतः)

एयेणं विविहेण भोगविहिणा संमोहयित्ता पियं

गाढुद्धग्गहपीडियोरुसिहणं दाओण आलिंणं ।

जाव जेव सुवंति ते रइरसस्संते य तावं च णं

संवुट्ठो पणसद्दवाइयरवो पच्चूससंसूयगो ॥ २१ ॥

राजा । ससंभ्रममुत्थाय अये जातमेव प्रभातं दुर्जनमैत्रीव गतैव

रजनी ॥

अतृप्तशेषा रतिरास यूनां

कोदण्डशेषः कुसुमायुधोऽभूत् ।

आकाशशेषं शशिविम्बमासी-

त्प्रत्यूषशेषा रजनी वभूव ॥ २२ ॥

तत् जानासि त्वमेव, इति भणन्ती हसित्वा कण्ठे लम्बा ॥ १९ ॥

अङ्गे शरीरे अङ्गानि विधिनिर्मितानि प्रत्यङ्गसंयोगे उनातिरित्तानि यानि भवन्ति परंतु प्रियेण तानि सर्वाङ्गसुखावहैः अङ्गैः समानि क्रियन्ते ॥ २० ॥

एतेन विविधेन भोगविधिना प्रियां संमोहयित्वा प्रीणयित्वा गाढाष्टग्रहपीडितोरुस्त आलिङ्गनं दत्त्वा रतिरसश्रान्तौ तौ जायापती यावदेव स्वपतः तावदेव प्रत्यूषसंसूच पञ्चशब्दवादित्रयः संवृत्तः प्रवृत्तः ॥ २१ ॥ २२ ॥

(नेपथ्ये) वैतालिकयोरेकः ।

अनुन्नं विरहगिग्गालकवलीभूएहि भाविज्णं

कोडाकोडिजुगप्पहाणपहरेगेगा तिजामीच्छया ।

पत्ताणं जइ णो खणद्धमवि सा हुज्जा पियालिंगणं

कोडाकोडिजुगुम्मियावि विहिणो हाहा विचित्ता गदी ॥ २३ ॥

द्वितीयः ।

पिच्छह पुव्वदिसाए संझाराणं पवट्टमाणमिणं ।

निहयस्स तिमिरकरिणो रुहिरपवाहं व सूरसिंहेण ॥ २४ ॥

राजा । कः कोत्र भोः ।

(प्रविश्य पटाक्षेपेण ।)

कर्पूरिका । आणवेडु महाराओ । एसहि देवस्स चरणकमलओल-
गिणी महुरिया कप्पूरिया ।

राजा । कोमलतरकरकमलावलम्बनयत्नेन प्राप्यतां देवी अन्तःपुरम् ।
वयमपि प्रातःकृत्यं सूत्रयित्वा स्वसूत्रं धारयामः ॥

(इति निष्क्रान्ताः सर्वे)

तृतीयं जवनिकान्तरम् ॥

समाप्ता रम्भामञ्जरी नाम नाटिका ॥

कृतिरियं संस्कृतकवित्वनलिनीवनदिनकरस्य प्राकृतकवित्वमालतीम-
धुकरस्य महाकवेः श्रीनयचन्द्रस्य ॥

॥ शुभमस्तु ॥

अन्योन्यं विरहान्निज्वालाकवलीभूतैः कामिभिः कोटाकोटियुगप्रधानप्रहरैकैका
त्रियामा इच्छया भाव्यते सा त्रियामा प्रियालिङ्गनं प्राप्तानां कोटाकोटियुगोन्मितापि
क्षणार्द्धमपि न भवेत् हाहा विधेर्विचित्रा गतिः ॥ २३ ॥

पूर्वदिशि प्रवर्तमानमिदं संध्याराणं पश्यत सूरसिंहेन निहतस्य तिमिरकरिणः रुधिर-
प्रवाहमिव ॥ २४ ॥

आज्ञापयतु महाराजः । एषास्मि देवस्य चरणकमलावलम्बा मधुरिका कर्पूरिका ।

॥ इति रम्भामञ्जरोटिप्पणं समाप्तम् ॥

संस्कृतप्राकृतपद्यानामकाराद्यनुक्रमः ॥

	पत्र.पद्य.		पत्र. पद्य.
अंगाणि अंगे. प्रा.	४४-२०	कप्पूरमंजरी जह. प्रा.	९ -१३
अंजणेण क्रिया. प्रा.... ..	२७-५५	कप्पूरियाए. प्रा.	३५-१६
अत्तसशेषा रति० सं.... ..	४४-२२	कल्लाणं विरयंतु. प्रा.... ..	१ -३
अनङ्गलेखा कथिता. सं.	१२-२४	काडणं चक्कवाइं. प्रा.... ..	३३-११
अंतेउरम्मि पत्ता. प्रा.	३२-९	कार्यात्कारणसं० सं.	१०-१६
अन्नन्नं सिचय० प्रा.	२८-५८	किं कवेस्तस्य काव्येन. सं.... ..	१८-३७
अनुन्नं विरहगिगं प्रा.	४५-२३	कुरवयरुक्खो. प्रा.	३१-७
अन्नेवि हुंतु उइओ. प्रा.	१४-३२	केशा मोरकलाव० प्रा.	११-२२
अन्नेसि पत्थिवाणं. प्रा.	२३-४४	गलत्थेका मूर्छा. सं.	३४-१४
अवरूपपरिस० प्रा.	३९-५	गिरामधोश्चरौ. सं.... ..	१ -२
अहवा जं च कादव्वं. प्रा.	४२-१३	गीतं शुचि प्रौढ० सं.	१२-२५
आरोविया अलं० प्रा.	२६-५३	गेहं कामचरित्र० सं.... ..	३८-१
इक्को वसंत० प्रा.	१३-२९	चंदो विभादि. प्रा.... ..	१८-३६
इक्खागूण न० प्रा.... ..	१०-१९	छम्भासासुकवि० प्रा.	८ -१२
इत्थंतरम्मि अं० प्रा.... ..	१२-२६	जयंतु अनुन्न० प्रा.	३ -८
इत्थंतरम्मि मणि० प्रा.	३७-३०	जह सुहय अम्ह. प्रा.... ..	३३-१२
इय चिति उण. प्रा.	१३-३०	जाओ जम्मि दिण० प्रा.	२३-४३
ईसो जयेउ. प्रा.	२३-४२	जाया किम्मोरवंशे. प्रा.	२४-४६
उत्ताए सुचिरं. प्रा.... ..	४१-१०	जो इक्खागनरेस० प्रा.	७ -९
उल्लु गायंति. प्रा.	२८-५९	जो चंदो जयणम्मि. प्रा.	२६-५१
एगो अप्यपय० प्रा.	२७-५४	ज्ञाणेन निच्चुइ० प्रा.	३ -७
एदे दे मलय० प्रा.	१२-२७	तं जुत्तं विहिणा प्रा.... ..	१४-३१
एयाए य पइ० प्रा.	२६-५२	तमभरप्पसराण. प्रा.... ..	२२-४१
एयाए सवणेहि. प्रा.... ..	२५-४९	तम्मिच्छा नणु. प्रा.	२५-४८
एयेणं विविहेण. प्रा.	४४-२१	तीए तया जमिह. प्रा.	३०-१
ए सो कडक्खाण. प्रा.	२६-५०	ते णूणं न वुहा. प्रा.	१३-२८
एहि सुतनु वामाङ्गे. सं.	४२-१२	दंष्ट्राओद्धृत० सं.	१ -१
कट्टि चंदण० प्रा.	३५-१५	देन्तो निसाए. प्रा.	२८-६०
कप्पूरमंजरीए. प्रा.... ..	९ -१४	देवि तव वदन० सं. प्रा.	४३-१६

	पृ. पं.		पृ. पं.
दोहा मतानुसू० मं. प्रा.	११-१४	विद्ययापरायण० मं.	३८-१
धर्म धर्म रथनी. प्रा.	४२-११	सूत्रानुसू० मं. प्रा.	३८-३
मदनमदनमदन० प्रा.	१७-३४	पदविद्वानुसू० प्रा.	८-११
ममद ममद मीमा. प्रा.	२-१	ममद ममद० प्रा.	२१-३५
ममो ममो मीमा० प्रा.	२-१	ममो ममो म. प्रा.	१२-३३
ममो मीमा० प्रा.	२-१	मीमा० मं प्रा. प्रा.	२०-३८
मम-ममदमी. मं. प्रा.	१०-१७	ममो मं प्रा. प्रा.	२७-५७
ममि मम रेण० प्रा.	१२-१७	ममि मममम० मं. प्रा.	१०-१८
महीम अतो रेण० प्रा.	३३-१८	ममम ममि० प्रा.	३२-८
मभा म ममम० प्रा.	१५-३३	मम ममम ममः० मं.	५०-७
ममिमी मिमम० प्रा.	३३-१३	ममो ममिममि० मं. प्रा.	४३-१५
मममिमममि. प्रा.	४१-८	ममोमिमला मम० सं.	२४-४५
मिमम ममोम. प्रा.	३१-६	मिमममम. प्रा.	३१-५
मिममम मम० प्रा.	४५-३४	ममम ममो. प्रा.	३०-२
मीमा मीमममम० मं.	९-१५	म ममो लोभाणं. प्रा.	२९-६१
माह मीम मिममल० प्रा.	२७-५६	मम मममि. प्रा.	१७-३५
मालि कस्तुरिकायाः. मं.	११-२१	मममं मममम० सं. प्रा.	४४-१९
मदनमदमम० सं. प्रा.	४३-१७	ममिद्वारायामिह. सं.	१०-२०
ममो अथालो. प्रा.	३९-६	मममं मममं. प्रा.	३०-३
ममो मममो. प्रा.	२५-४७	मुकदीहि संनि० प्रा.	८-१०
ममोको मममो. प्रा.	२२-४०	मुकमिवचः शचि. सं.	३३-१०
मममदमदमम० प्रा.	३८-२	मुदिहिसमा० प्रा.	४१-९
मममदीमम० प्रा.	३७-१९	ममममरेणाकान्ता. सं. प्रा.	४३-१८
मममदइ जल्य. प्रा.	३१-४		

प्राकृतशब्दानामकाराद्यनुक्रमः

अ.

- अर्चनि (°लुक्ति) १६. १७.
 अश्पण्डुर (°तिपाण्डुरं) १७.
 अर्धव (°तीव) ३६.
 अर्धव्य (°पूर्व) २. १८.
 अओ (°तः) २९.
 अकहिअ (°धित) १५.
 अकलय (°क्षत) १७.
 अगाहसोतत्त (°धश्रोत्रत्त) १९.
 अग्गदां (°म्रतः) १८.
 अग्गप्पएस (°म्रमदेश) २१.
 अग्ग (°र्ष्य) २२.
 अङ्किट्ट (°न) १६.
 अङ्कत्थ (°ख) ३९.
 अचिरा (°त्) १५.
 अचरमुअ (°लदुत्त) ९.
 अचरियं (°आर्धय) १५. ४१. ४३.
 अचउरा (°प्सरत्) १०.
 अचिअ (°क्षि) १.
 अचउभिय (°क्षिभाग) २.
 अचत्त (°य) २३.
 अचत्तन (°आगतन) १८.
 अचत्तम (°आदिगत) ३.
 अचत्ति (°चापि) २०.
 अचत्त

अञ्चदि (अञ्चति) १३. ४२.

- अञ्जण (°न) २७.
 अट्ट (°ष्ट) ४४.
 अट्टम (°ष्टमी) १०.
 अट्टारस (°ष्टादश) ३४.
 अणवरय (°नवरत) ३२.
 अणिल (°निल) १३.
 अणुत्त (°नुत्त) ३९.
 अणुमन्निद (°नुमत) ४१.
 अणुहव (°नुभव) २२.
 अणुहूद (°नुभूत) १९.
 अणेग (°नेक) १६.
 अतणु (°नु) १४.
 अतिरित्त (°क्त) ४४.
 अतुठ्ठ (°ष्ट) ३९.
 अत्तण् (°आत्मन्) १५. १६. ख. १८. २१.
 अत्थालोव (°र्थालोक) ३९.
 अदिट्टपुण्व (°दृष्टपूर्व) २६.
 अदिट्टा (°दृष्टा) २१.
 अट्ट (°ष्ट) २८.
 अनुहवन्त (°भवत्) २०.
 अन्तेउर (°न्तःपुर) ३२.
 अन्न (°न्य) ८. ९. १३ ख. १४. १६.
 १७. २३. २७ ग. ३३.
 अन्नहा (°न्यथा) १४.

१ एवमिदं एवमव्यय, ध, न्त, प्तामानिधले छ इति हैमसूत्रेण छले प्राप्तेपि सौरसेन्यां पै-
 २ अन्तेउरं च वरुचिकृतनियमादञ्चरियं न तु अच्छरियं । एवमेव विद्याविनोदाचार्यकृतप्राकृत-
 ३ अचत्तं च वरुचिकृतनियमादञ्चरियं न तु अच्छरियं । एवमेव विद्याविनोदाचार्यकृतप्राकृत-
 ४ अचत्तं च वरुचिकृतनियमादञ्चरियं न तु अच्छरियं । एवमेव विद्याविनोदाचार्यकृतप्राकृत-

५ अचत्तं च वरुचिकृतनियमादञ्चरियं न तु अच्छरियं । एवमेव विद्याविनोदाचार्यकृतप्राकृत-
 ६ अचत्तं च वरुचिकृतनियमादञ्चरियं न तु अच्छरियं । एवमेव विद्याविनोदाचार्यकृतप्राकृत-

अन्नून (°न्योन्य) ३. २८. ४५.
 अर्ण (आत्मन्) १. २७.
 अप्पिद (°पित) ३५.
 अभिज्ञण (°भ्यजन) २२.
 अभिमुह (°ल) २४.
 अमिय (°मृत) ३. ३२. ३८. ४२.
 अमुक्कटाण (°क्तस्थान) २६.
 अभय (आम्) १२.
 अयालिया (°कालिका) १६.
 अरहट्ट (°घट्ट) १८.
 √अर्घ्व.
 अग्घिड्ढन्ति (अर्घ्यन्ते) १९.
 अलियाववाय (°कापवाद) ४०.
 अवगास (°काश) १८.
 अवरुप्पर (परस्पर) ३९.
 अवहाण (°धान) ४१.
 अवहरिद (अपहृत) २४.
 अवहिद (°त) १८.
 अवि (°पि) १५. ज. १८. १९ न्व.
 २४ ख. २६. ३६. ३७. ३२.
 ४०-४५.
 अवितह (°थ) १५.
 अविसेस (°शेष) २०.
 अविहवा (°धवा) २८.
 √अस्
 अस्मि (अस्ति) ३.
 अस्मि (अस्मि) १९. ३३.
 ३४. ४१. ४५.
 आसि (आसीत्) १५. ३२.
 असेस (°शेष) ३. १६.
 असोअ (°शोक) ३१.

असोय (°शोक) ३१-ख. ३६.
 अस्मद्
 मए (मया) ३४.
 मड्ड (मम) २५. २७. ३२. ख. ३०
 ३५, ४१.
 मह (मम) १७ ख. १५. ३२.
 मं—(मां) १५.
 अम्हे—(वयं) १६. २०. २१. २२.
 अम्हेहिं—(अस्माभिः) २१.
 अम्ह (अस्माकम्) ३३.
 अम्हाणं १७. २१. ३९. ४२.
 अम्हाण २६.
 अहयं ३१—अहम्.
 अह (°थ) ३०.
 अहर (°धर) ३.
 अहवा (°थवा) १३. २६. २७. ४२.
 अहल (°फल) १७.
 अहिअ (°धिक) ३३.
 अहिकारिण् (°धिकारिन्) ३५.
 अहिगम (°धिगम) १५-१६.
 अहिय (°धिक) ३६.
 अहिययर (°धिकतर.) ९
 अहियार (°धिकार) ३१..
 अहिल (°खिल) २६.
 अहिव (°धिप) ४१.
 अहुणा (°धुना) २६. २९.
 अहो (°धः) ३६.
 आ.
 आइ (°दि) ८. २०. २३. ३२.
 आएस (°देश) ४०.
 आकल (°र्ण) १४. २६.

१ नृसिंहपुराणे शेषकृष्णेन कृतायां प्राकृतचन्द्रिकायां, आत्मनः स्यादप्प अत्तौ पक्षे
 आणादेशः। इत्यनेन, अप्पा, अत्ता, अप्पाण, अप्पणेति रूपसिद्धिः.

आकिदि (°कृति) ११.
 आगच्छन्त (°त्) १९. ३४.
 आगमण (°न) ३४.
 आणन्द (°नन्द) ४१.
 आणन्दण (°नन्दन) २४.
 आतव (°प) १७ ख.
 आत्रालक्षण (°त्त्र) १५.
 आयर (°दर) ३२.
 आरोविद (°पित) २६.
 आरोविय (°पित) २६.
 आरोहत्तण (°पत्त) १९.
 आलम्बिय (°त) २३.
 आला+देशी (आगतः) ११.
 आलिङ्गण (°न) ३१ ख. ३५. ३८. ४४.
 आलित्त (°प्त) ३५.
 √आस्.
 आसिदुं (आसितुम्) ३९.
 आसण (°न) २२.
 आसय (°शय) ७.
 आहरण (°भरण) ३२.
 इ.
 √इ.
 ×निर्-निरेड् (निरिति) २६.
 एस्सदि-(एष्यति) २१ ख.
 +उत्-उएड् (उदेति) २९.
 एटं-(एतुम्) ३३. ३४.
 एसि-(एपि) ३३. ३४. ४०.
 ईई (°ति) २९.
 इक (एक) २. १३. १४. १५. २१. ग.
 इक्खागु (°क्ष्वाकु) ७. १०.
 इत्थ (अत्र) १५. २०. २८. ३१. ३४.
 ख. ३५. ३९. ख.
 इत्थन्तर (°लन्तर) १२.

इदम्
 इणं-(इदम्) ४५.
 इमं-(इमाम्) २०. २७. २९.
 इदो (°तः) ३०. ग.
 इन्द्र (°न्द्र) २४.
 इन्दिह (इदानीम्) ९. १५.
 इय (°ति) १३.
 इयरा (°तरा) १३.
 इयाणिं (°दानीम्) २१. ३५. ३९.
 इप्
 इच्छीयदि (इष्यते) २०.
 इसणा (एषणा) १६.
 इदि (अत्र) १२.
 ई.
 ईक्षु.
 +प्र-पेयिवा देशी. (प्रेक्षित) ११.
 ईस (°श) २३. २५.
 उ.
 उअभुत्त (°पभुक्त) १६.
 उइ (ऋतु) १४.
 उइरायत्त (ऋतुरालत्त) १५.
 उइयन्त (°वात्) १६.
 उच्चिद (°त) ३९.
 उच्चारिद (°त) २८.
 उब्ज्जाण (°ग्यान) ३४. ४०.
 उब्ज्जास (°द्वास) २४.
 उड्डिय (उद्धृत) १७.
 उण (पुनः) २२. ३२.
 उत्त (°क्त) ३५.
 उत्ता (°क्ता) ४१.
 उत्ताण (°न) १५.
 उत्ति (युक्ति) १६.
 उदग (°क) २०.

अस्मिन् ('स्मिन्) २०.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ३७.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ३२.
 अस्मिन् ('स्मिन्) २०.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ३१.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ४५.
 अस्मिन् ('स्मिन्) २८.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ४२.
 अस्मिन् ('स्मिन्) २७.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ३६.
 अस्मिन् ('स्मिन्) १८.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ३५.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ११. १७.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ३८. ३९. ४०.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ३७.
 अस्मिन् ('स्मिन्) २६.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ३४. ३५.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ३५.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ३२.
 अस्मिन् ('स्मिन्) २०. ४१.
 अस्मिन् ('स्मिन्) ४०.
 अस्मिन् ('स्मिन्) १६.
 अस्मिन् ('स्मिन्) १६.
 अस्मिन् ('स्मिन्) १५.

अस्मिन् १२. २६.—अस्मिन् १३. (
 अस्मिन् ९. अस्मिन्)
 अस्मिन् १४.—अस्मिन् ११ (अस्मिन्)
 अस्मिन् २६ (अस्मिन्)
 अस्मिन् २५ (अस्मिन्)
 अस्मिन् ९. १६. २०. २१. १६.
 ३५. (अस्मिन्)
 अस्मिन् १८. २५. २६ ग. २७ ग.—
 १८ (अस्मिन्)
 अस्मिन्—अस्मिन् ३९ (अस्मिन्)
 अस्मिन् ७ (अस्मिन्)
 अस्मिन् १०. १९. (अस्मिन्)
 अस्मिन् १०. २३ ग. २७ ग. ३१ ग.
 ३६. ४० (अस्मिन्)
 अस्मिन् १३. १७ ग. २०. २५. ३१.
 ३६. ३७. ४५. (अस्मिन्)
 अस्मिन् ७. २३ २६ ग. २९ ग. ३०.
 ४३. (अस्मिन्)
 अस्मिन् ('अस्मिन्) ९. १६. २२.
 अस्मिन् ('अस्मिन्) १०.
 अस्मिन् ('अस्मिन्) १७.

ओ.

ओचिदी (औचिल) १३.
 ओण (ऊन) ४४.
 ओणगणो (अवलम्बा) ४५.

औ.

औचिदी ('ल) ४२.

क.

कइ ('वि) ८. ग. १९.
 कइसर ('वीथर) १९.
 कइसरत्त ('वीथरत्व) १५. १९.
 कच्छुट्टिया ('च्छपटिका) २१.

क ('क) २७ ग. २८ ग. ३५.
 का ('का) २०.
 का ('का) ४५.
 क ('क) २३—(कृते)
 क—क (कृत्) २७.

कट्ट (°ष्ट) १५.
 कडक्ख (°टाक्ष) २६.
 कडक्खिय (°टाक्षित) २.
 कडुयत्त (°टुकत्त्व) २०
 कत्तिय (°र्तुक) ८.
 कत्थवि (क्वापि) १६. ३४.
 कदत्थिद (°र्थित) ३९.
 कधित (°थित) १९.
 कनिट्ठा (°ष्ठा) २५.
 कन्त (कान्त) १.
 कन्दप्प (°र्ष) १२.
 कन्न (°र्ण) ७.
 कप्पट्टुम (°ल्पट्टुम) ४३.
 कप्परक्ख (°ल्पवृक्ष) १३.
 कप्पूर (°र्षूर) ८. ३५.
 कप्पूरिया (°र्षूरिका) १७. १८. ख. ३२. ३४.
 ३५. ३६. ४५.
 कय (कृत) २३. ३२. ३५.
 कया (कृता) ९.
 कलापु (°प) ११.
 कलाव (°प) ११.
 कलुव्व (°लिकेव) ८.
 कल्लाण (°ल्याण) १.
 कवलीभूअ (°त) ४५.
 कवित्त (°त्व) ८.
 कव्व (काव्य) ८. १६. १८. १९.
 कलसुव्व (°श इव) ३०.
 कसवट्ठिआ (°षपट्टिका) १८.
 कह (°थम्) ९.
 कह (°थम्) ७. २१. २२. ४२.

कहम्पि (°थमपि) १५. २१.
 कहिम्पि (°थमपि) ३.
 कहा (°था) ७ ख.
 कहाणग (°थानक) ७.
 कादव्वत्थ (कर्तव्यार्थ) ४२.
 कामग्गि (°माग्नि) ३८.
 कामवीरु (°र) १४.
 कामिणी (°नी) ३१. ख.
 कामु (°म) ११. (दे०)
 कामुव्व (°म इव) ७.
 कारग (°क) ९.
 कालफोडिय (°स्फोटक) ४०.
 कालेजय (°क) ३०.
 कास्
 +प्र-पगासउ ८. (प्रकाशयतु)
 किं (किम्) २५. २७.
 केण १८ (केन)
 कस्स ७. ८. २२. (कस्य)
 किंवि (किमपि) १५.
 किंसुग (°शुक) २०.
 किड्डत्त (कुर्वत्) ४४.
 किद (कृत) १६. १८. ४२.
 किम्पि (°मपि) १७ २४.
 किम्मिर (°मीर) २४.
 किय २७ (कृत)
 किया २७ (कृता)
 किर (°ल) ३४
 किसिदा (कृशिता) २५.
 कुट्टणि (°नी) २०.
 कुट्टिणी (°नी) २२ ख.

१ मांसादिषु पाठाद्विकल्पेनानुस्वारलोपः । तद्यथा मांसादिषु कथं नूनमिदानां संमुख-
 स्तथा । संस्कारसंस्कृतादौ तु नित्यं विन्दुर्विलुप्यते इति वररुचिः । इति विद्याविनोदाच्चा-
 र्यकृतप्राकृतव्याकरणस्य चतुर्थे परिच्छेदे

रुचिष्ठा ('का) २०.

कुली (कुकुरी) १७.

कुम्भिभरी ('क्षिभरी) २२.

कुमुदगी ('दिनी) १४.

√कुरकुराय्

कुरकुरइन्ती २०.

कुरफ़च्छि ('क्षाक्षि) ३५. ४१.

कुरफ़नयगी ('ना) ३०.

कुरकय ('विक) ३१.

कुत्तल ('शल) ८.

कूड ('ट) ७.

कूडक़र ('टाक्षर) १५. ग. १७.

√कृ

किदं १६ (कृतम्)

कुगन्ति २० (कुर्वन्ति)

करोति २२ (करोषि)

किञ्चा २८ (कृन्वा)

काडपं ३३ ('कृन्वा)

+अलं-करीयदु ३६.

(अलंक्रियताम्)

काड्वं ४२ (कर्तव्यम्)

√कृत् (छेदने)

काट्टि ३५ (कर्तयित्वा)

केला (कृतम्) ११ देशी०

कोडाकोडि ('टाकोटि) ४५ ख.

कोपग ('क) ४०.

कोमलयर ('तर) २७.

कोरं ('रयत्) ३४.

कोवि ('पि) १५. १९.

२६ ख. ३०. ३४. ३९.

कोन्ध (क्रोधान्ध) २५.

१ प्रा० चं० भूतमविष्यदिति कृत्रः कादेशे

नौदाचार्यकृतम्राकृतपरिच्छेदे वृ कादूपाभिलेव

यद्वा खल चलने उपपूर्वः

क्रम (क्रम) २७.

क्रोदी (क्रोता) ४१.

क्वत्तम (क्षम) २०:

क्वत्तपं (क्षपाम्) ३१.

क्वत्तोपिन्द्र (क्षोपीन्द्र)

√क्रो

+वि-विक्रोयदि (विक्रोयाति) १६.

√क्षिप्

+प्र-पक्षित्वं २०.

(प्रक्षिपत्)

क्षिपन्ती ३० (क्षिपन्ती).

क्षप (क्षप) २२. ३३.

क्षपद् (क्षपार्ह) ३९. ४५.

√क्षम्

+ञ्त्-उत्खालयित्वा २ (उत्खालयित्वा)

क्षम्पर ('पर) २३.

खलिद् (खलित्) २५.

खीरम्बु (क्षीराम्बु) २६.

खु (निक्षितम्) १३. ३६. ४०.

खोपी (क्षोपी) ४१.

खोम (क्षोम) २६.

ग.

गंख (गन्त्) ३७.

गइ ('ति) २७.

गपणा ('ना) १८.

गण्डूत्त ('ष) ३१.

गद ('त) २१.

गदा ('ता) २०. २१.

गदि ('ति) ४५.

गइह ('ईभ) २१.

गम्भीरिदा ('मम्) २५.

काञ्जपामिति त्कान्तरूपस्य चिह्नः । वि-

दृश्यते तच्च भाषान्तरापेक्षयेति बोध्यम् ॥

√गम्

- +आ-गमिस्सं २० (आगमिष्ये)
+निर्-निगच्छउ ४० (निर्गच्छतु)
+सं-संगिदुं (संगन्तुम्) ४१.

- गय (°ज) ४२ ख. (गत) ३६.
गयण (°गन) १७. २२. २६. ख.
गवक्ख (°वाक्ष) ३२. ३६.

√गवेष्य्

गवेसीयदि १६ (गवेषयति)

- गलिय (°त) २३. ३५.
गह (गृह) ३६. (ग्रह) २७. ४४.
गादुद्धग्गह (गाढाष्टग्रह) ४४.
गाम (ग्राम) १६.
गिब्ज (ग्राह्य) २२.
गिह (गृह) २०.
गीय (°त) ८. १३.
गुज्जन्त (°त्) १२.
गुडंस (°डांश) १७.

√गुम्फ्

गुम्फीयदि (गुम्फीयते)

√गै

+उत्-उग्गायन्ति २८ (उद्गायन्ति)

- गोधूलिया (°का) ३०.
गौरत्तण (गौरत्व) १७.

√ग्रह्

गिहिवि २९. (गृहीत्वैव)

घ.

- घट्ट (घृष्ट) १६. (घटित) २७.
घडिद (°टित) २७.
घडिय (°टित) २७.
घडी (°टी) ४२.

घण (°न) १५. ४१.

घणपत्त (°नपत्त)

घरिणी (गृहिणी) १०

√घर्ष्

घसिओण (घर्षत्वा) ३५.

√घाट्य्

+उत्-उग्घाडिड्जन्ति (उद्घाटयन्ति) २८.
उग्घाडिन्तो (उद्घाटयत्) २९.

च.

च (एव) ४४.

चउरिका (°तुष्किका) २३.

चक्क (°क) १८.

चक्कवाइ (°कवाकी) ३३.

चच्चरिया (°र्चरिका) २८.

चदुरत्तण (°तुरत्व) ३५.

चन्द (°न्द्र) १३. १४. १७. १८.

१९. २३. २६. २८. ३०. ३२.

ख. ३३. ३४. ४३.

चन्दण (°न) १५. ३४. ख.

चन्दणत्तण (°नत्व) ३४.

चन्दुड्जोय (°न्द्रोद्योत) ३८.

√चर्

चरिदुं ३० (चरितुम्)

चरिन्त (°त्र) ३८.

चलन्त (°लत्) १.

चलिदा (°ता) ४०.

चलिय (°त) ३७.

√चप्

चसिदुं ३४ (चपितुम्)

चसन्दो (°पत्) ३४.

चापु (°प) ११. दे०

१ वैवाहिकगीतविशेषो देशविशेषापेक्षया

२ तल्लय्योर्दान्णान्विति वाररुचसूत्रेण चणादेशः

चालण (°न) ३०.

चिच (चैत्र) १३. १४.

√चिच्

चिन्तिऊण १३ (चिन्तयित्वा)

चिम्भडिया (°भटिका) ८.

चिय (एव) ४४.

°चिय १५.

चिरयाल (°काल) ८.

चूय (°त) ४१.

चेटिया (°का) १६.

छ.

छडा (°टा) १.

छम्भासा (°षट्पाषा) ८.

छयल्ल (चतुर) १५-

छिद् (°द्र) २५.

छोर (क्षीर) ४२.

छेय (°क) ८ ख. ३६. ख.

ज.

जइ (°दि) ३. १३. १५ ख. २०. २६.
३३. ३४. ३८. ४०. ४५.

जइत्त (जैत्र) २९.

जई (यतः) २६.

जक्खणि (यक्षिणी) १६.

जग (°त्) २. ३.

जगळ्जण (°न) ८.

जण (°न) १६. २३. २७. ३३.

जणग (°नक) ७.

जणिय (°नित) २. १३.

जत्थ (यत्र) १४. ३१. ३६. ४२.

√जन्

जणयदु ४१ (जनयतु)

+उप-उवजणइ २२. ३
नयति)

√जप्

जवइ ३७ (जपति)

जयतचन्द (जैत्रचन्द्र) १४.

जयतप्पहु (जैत्रप्रभु) २५ ख.

जयं (°गत्) १६.

जयन्त (जैत्र) २३.

जरि (यदा) ११ ग. दे०

जह (यथा) ९. ३३. ख. ३६ ख.

जहा (यथा) १३, १९. २०. २१.
ख ४१.

जहागइगइ (यथागतगति) ३७.

जहुत्त (यथोक्त) ८. १०.

जाअ (°त) २३. २८. ३९.

जाइ (°ति) १३.

जाणु (मन्ये) ११. ख. दे० अव्य०

जाय (°त) १६.

जाया (°ता) २४. २५. ख.

जायावई (°पती) ३.

जाळा (जातः) ११ दे०

जाव (यावत्) ३२. ४२. ४४.

√जि

जयेदु २३ (जयतु)

जेउं-१३ (जेतुम्)

जिच (°त) १७. २३.

√जीव्

जीविस्से २२ (जीविष्ये)

जीवियव्वं १९ (जीवितव्यम्)

जीविदहरा (°तहरा) २२.

जीविय (°त) २१.

१ यद्यपि देशीनाममालयां पायलच्छिनाममालयां च छइन्नेति शब्दः प्रतिपादितस्त-
पि जयवध्रभसूरिसंगृहीतप्राकृतसुभाषितावल्यां छयध्र, छइन्नेति शब्दद्वयं कुरी

जोहा (जिहा) ४०.
 जुभ (युत) २३.
 जुगप्पहाण (युगप्रधान) ४५.
 जुगल (युगल) ११.
 जुगुम्भिव (युगोन्मित) ४५.
 जुक्त (युक्त) १४. १६. १७. २६. २७.
 जुक्ति (युक्ति) ८. १०.
 जुयल (युगल) ३२.
 जुष्ण (यौवन) ३१.
 जुभार (द्रुतकार) २१.
 जेतचन्द्र (जैत्रचन्द्र) १०.
 जेतनरिन्द (जैत्रनरेन्द्र) २८.
 जेतपहु (जैत्रप्रभु) ११.
 जेव (ऐन) ८. १६. १९. २०. २१.
 जेतनाह (जैत्रनाथ) २४.
 जेतन्ति (जैत्रेति) २३.
 जैसे (इव) ११. दे०.
 जोइकन्तर (ज्योतिष्कान्तर) १६.
 जोईसर (योगीश्वर) ३.
 जोणहा (ज्योत्सा) २८.
 °ज्जालाउर (ज्वालानुर) १.
 ज्जेवे (एव) १६. ख. १८ उ. १९. ख.
 २०. २२. ३१ ३५ ख. ३८. ४२. ४४.
 °ज्जणि (ध्वनि) १३.
 √ज्ञा
 मुंणिही (ज्ञास्यति) १३.
 नेव २६ (ज्ञेय).
 +आ-आणवेदु ३-४५. (आज्ञापयतु).

जाणादि १५. ३२. (जानाति).
 जाणामि १५ ३९. (जानामि).
 जाणेदि १९ (जानाति).
 जाणदु २७ (जानातु).
 जाणदि ३० (जानाति).
 जाणेसि ४४ (जानासि).

झ

झळप्प (झेञ्ज) १४, दे०
 झत्ति (झटिति) २३ रा.
 झाण (ध्यान) ३ रा. ३४.
 झाला (ज्वाला) ३८.
 झुणि (ध्वनि) २८.

ठ

°ठ्ठिअ (स्थित) २७. ३६.
 °ठ्ठिद (स्थित) २५. ३२. ३३.
 °ठ्ठिय (स्थित) ३. १३. ३२. ४०.
 ठाण (स्थान) ३३.

ण

णं (वाक्यालंकारार्थेऽव्ययम्) ३९. ४०.
 ण (न) ७. १३. १९. रा. २१. २२.
 ग. २७. ३०. ३९.
 णट्ट (नट) २८.
 णेमो (नमः) २.
 णर (नर) १६.
 णाम (नाम) ७. ८. ९.
 णाहि (नाभि) २५.
 णिच्च (निल) ४३.
 णिट्ठिय (निष्ठित) ३०.

१ एवार्थे ज्जेवेत्यव्ययं प्राकृतचन्द्रि...यामेव.

२ ज्ञो जाणमुणाविति हैमसूत्रेण ज्ञाधातोर्मुणादेशः । इस्तु जाणमुणां क्वचिदिति प्रा० च०.

३ अहो हंहो णमो स्वाहेति विश्वाविनोदाचार्यकृतप्राकृताष्टमपादे.

असंयुक्तस्यादी वर्तमानस्य नस्य णो वेति विकल्पाण्यत्वम् । हैमप्रा० श्रीकेदारनाथद-
 नमुद्रिते पत्रे ४८ वररुचिहैमचन्द्रयोर्महदन्तरं नकारणकारस्थाने, तद्वृष्टव्यम्.

गितानल (नेत्रानल) २५.
 गिदंषि (निद्रामषि) २२.
 गिदा (निद्रा) ३४.
 गिबल (निबल) २३.
 गिय (निव) २७.
 गिस् (निशा) १८.
 गिहि (निधि) ९.
 गीसेस (निःशेष) ९.
 गो (नो) १४. ४५.

त.

तओ (तः) १४. २३. ३२. ख. ३३.
 ३५. ३६.

तकखणं (तक्षणम्) १. २.
 तगय (तत) ३० ३४.
 तणु (तनु) २७. ३०. ३८.
 तणुरुह (तनुरुह) ३३.
 तणुलया (तनुलया) ३७.

तत्

तं ३. ८ ख. १४. १९. २०, २५.
 २६. २७. ३३. ४१. ४२. ४४.

(तत्) १०. ३२. (ताम्)

स १४. १९. (सः)

सा. २३. २६. ३१. (सा)

सो ७. ९. १०. २१. २३. २६.
 ३३. ३५. (सः)

तेणं २५. २७. ग. ३० (तेन)

तिस्ता १९. ख. २५. ३४. ३७. (तस्याः)

तीए ३० ख. ३२ ३३ (तया) ३० ख.
 (तस्याः)

तस्स १३. १८. ३६. (तस्य)

तस्मि २३. (तस्मिन्)

तेसिं २६ (तेषाम्)

ताणि ४४ (तानि)

तत्तो (तः) २५.

तत्थव (तथापि) ३६.

तत्थवि (तथापि) ३३.

तद्दो (तः) ३४.

तत्पर (त्पर) ३.

तत्पिअ (तपिय) ३३.

तम्बोले (ताम्बूले) ४२.

तया (दा) ३०.

तरी (दा) ११. ग. दे०

√तर्क्य

तक्केमि ३५ (तर्कयामि)

तव (आतप) १९.

तवण (पन) २२.

तवो (तः) ३३.

तवोवमा (आतपोपमा) १९

तवोवि (तोपि) १४.

तहँ (था) ९. ३६.

तहय (थाच) ३३.

तह व (थापि) ३६.

तहा (था) १९. २०. २१ ख. ४१.

ता (ताहिं) ३. ९. १३. १४. १५. १६. १७.
 १८. १९. २१ ख. ३३ ख. ३४.

३५. ३९. ४०. ४१. ता १. १०.
 (तत्) ता ८. १३. १८. २०.

(तदा) ता २०. ३१ ख. (तस्मात्)
 २९ (तेभ्यः)

√तार्य

१ ताम्बूले स्यात्तु तम्बोले तम्बूलं तम्बुलं तथेति प्रा० चं०.

२ वा व्येयपु ह्रस्व आत इति प्रा० चं० सूत्रेण जह जहा तह तहा अहव अहवा व वा नव
 वा नाण नाणा सव्वह सव्वहेसादीनां सिद्धिः.

+अव-अवयारीयद् ३६.

(अवतार्यताम्)

तारिस (°दृश) ८. १९. ४१.

ताव (तावत्) १४. २७. ३८. ४४.

ति (स्त्री)

तिभो २८ (स्त्रियः)

तियं १० (स्त्रियम्)

तियाळ २५ (स्त्रीभ्यः)

तियचरित्त २२ (स्त्रीचरित्र)

तिजामी (त्रियामा) ४५.

तिन्नि (त्रि) २८.

तिलभ (°क) ७. १०. ३१.

तिल्य (°क) ३१.

तिळ (तैल) १४. २२.

तिहाय (त्रिभाग) १.

तिहायत्त (त्रिभागत्व) २७.

तिहुयण (त्रिभुवन) १४.

तुजाला (त्रिदीया) ११ देशी०

तुम्हारिस (तुम्हादृश) १९.

√तृ

+वि-वियरिहइ (वितरिग्यति) २९.

तेय (तृतीय) २७. ३९.

तो (तांहे) २८.

°त्ति (इति) १८. १९. २६. ३२. ३५.

३७. ४० ख.

°न्धण (स्तन) १५.

√त्वर

तुरियद् ३६. (त्वरयद्.)

थ.

थण (स्तन) २५. २७

°थाल (स्थाल)

थोर (स्थूल-कठिन) २७. ३५.

थोव (स्तोत्र) ८. ए.

द.

दंसण (दर्शन) १६.

दवत्त (°क्ष) १३. १४.

दवत्तत्तण (°क्षता) १५.

ददृ (°ग्ध) २५.

दण्डु (°ण्ड) ११ ग. दे०.

दप्प (°र्ष) १४.

दलण (°न) २३.

दव्व (द्रव्य) ३५.

दसण्णग (°शार्णक) २३.

√दह्

दहेत्ति ३२ (दहमि).

√दा

दिन्ति २८ (ददन्ति) ३६. ददती.

देन्तो २८ (ददन्.).

देव ३१ (ददातु).

दाइय ३३ (दत्त्वा).

देमि ३३ (ददामि).

दाओण ४४ (दत्त्वा).

दाण (°न) ७. ३२.

दार (द्वार) ३६.

दिण (°न) २३.

दिणयर (°नकर) २०. २९.

दिन्न (दन्) ८. २३.

दिन्ना (दत्ता) २४.

दियवर (द्विजवर) २८.

दिव्व (°व्य) ३८.

दिसा (°शा) ४५.

दिसिदेविया (°ग्देवता) १७.

१ धातोर्मध्ये ङज ङजा इति विकरणी भवतस्तेन देङ्जन्ति अत्र, विकरणः प्रायिक इति कात्यायनः, इति विद्या० प्राकृतस्य सप्तमे परिच्छेदे.

- दीवी (देवी) ४१.
 दीह (°र्ध) १. १५.
 दीहत्तण (°र्धत्व) २५.
 दीहसोतत्त (°र्धश्रोत्रत्व) १९.
 दु (द्वि) २५.
 दुईय (द्वितीय) २८.
 दुक्कय (°कृत) ३३.
 दुक्ख (दुःख) १७. २१. ३३.
 दुट्ट (°ष्ट) ७.
 दुरुक्त (द्विरुक्त) २३.
 दुवे (द्वौ).
 दुहण्ड (द्विलण्ड) २९.
 दुहा (द्विधा) ३०.
 दुह (द्वय) २१. २८.
 दूरपहिया (°थिका) २२.

√दृश्

- दिस्सामो २० (दृश्यावहे).
 दीसदि २१ (दृश्येते).
 दीसन्ति २६ (दृश्यन्ते).
 पासदि २७. ३०. (पश्यति).
 उवक्ख २७ (पश्य).
 दिहुं २३. ३३. (दृष्टुम्).
 पिच्छ २१ ख. ३१. ३९. (पश्य).
 पिच्छह ४५ (पश्यत).
 पिच्छउ २१. (पश्यतु).
 दिट्ठ (दृष्ट) ८. ११. १९. २३. २६. ख.
 ३० ३४.
 दिट्ठि (दृष्टि) १६. २०. २६. २७. २८.
 ख० ३१. ३३.
 देउल (°वकुल) १६. ४०.
 देव
 दिविणा (देवेन) २०.

- देवताचे ११ देशी०.
 देवस्स ४५ (देवस्य).
 देवया (°ता) ८.
 देवरत्तो (°राजस्य) २४.
 देवी

- दिवि ३२. (देवी).
 देवियाए १६. (देव्याः).
 देवीए ४२. (देव्यै).
 देस (°ज्ञ) ३६.
 दो (द्वि) १ ख० २८.
 दोजुगल (°र्युगल) २५.
 दोणि (द्रोणी) १.
 दोस (°ष) ३३. ३४.
 दोह (द्रोह) १३.
 दोहत्थ (द्विहस्त) १९.
 दुईई (द्वितीयो) ४२.
 दुम (द्रुम) ११. १२.

ध.

- धन्न (°न्य) ४२. घ.

√धा

+वि-विहिओण (विधाय) ४१.

- धिष्टदा (धृष्टता) ४२.
 धिधी (°ग्धिक्) २०.
 धूत्ति (°र्ता) १६.

न.

- नक्खत्त (°क्षत्र) १७.
 नड (°ट) ७. १६.
 नणु (°नु) २५.

√नम्

- नमह २ (नमत).
 नमण (°न) २२.
 नमुक्कार (°मस्कार) १३.

नगचंद्र (°चन्द्र) ९ स.
 नंगण (°न) २७ स० ३२, ३९.
 नयणी (°ना) ३१.
 नरेस (°श) १०.
 नह (°भस्) १६.
 नहहुस (°साहुश) ४३.
 नागरिअ (°क) ३८.
 नाण (ज्ञान) १६.
 नायग (°क) ७. ८.
 नासा
 नासए (नासया) २२.
 नासिया (°का) १९
 नासियव्व (°कत्व) १९.
 नाहो (°भी) ३६.
 निच्च (°ल) ३. २०.
 निच्चल (°क्षल) ३.
 निच्चिद (°क्षित) १३.
 निच्चिजत (°जित) ११.
 निच्चिदा (°छिता) १.
 निच्चोव (°छोव) २२.
 निच्च (नेत्र) २५.
 निद्दा (°द्रा) ४२.
 निम्मला (°भला) ३८.
 निम्मिअ (°मित) १४.
 निम्मिय (°मित) ४४.
 निय (°ज) १७. २०. ३२. ४१.
 नियमस्थल (°तमस्थल) २७.
 निरोहग (°धक) २२.

निलभ (°ग) ३१.
 निव (नृप) २४. ३७.
 निव्वाहग (°वाहक) ७.
 निव्वुइ (°वृति) ३.
 निता (°शा) २८.
 नितासेस (°शाशेस) ४२.
 निह (°भ) १२.
 निहण (°त) ४५.
 निहुये (°भृत) ३३.

√नी

+परि-परिणेदि १० (परिणयति)
 +अनु-अणुणेदि २१ (अनुनयति)

नीलुप्पल (°लोत्पल) ११. ३२.

नूगं (°नम्)

√नृत्

णच्चन्ति २८ (नृत्तन्ति)

नेजर (नूपुर) ३१.

नोहलिया (नवफलिका) ४१.

न्हाण (स्नान) ३२ स.

प.

पइउवचरण (प्रत्युपचरण) ३३.

पइठा (प्रतिष्ठा) १८. २०.

पइप्पईय (प्रतिप्रतीक) २६.

पकम्पिरी (प्रकम्पिता) २३.

पच्चसल (प्रसक्त) २६.

पच्चूस (प्रायूप) ४४.

पच्चसर (°शर) २५.

पच्चैसु (°पु) १३.

१ प्राकृतकल्पलतिकार्या कारिकैपा, यथा । शाकल्यः शरदं स्त्रीत्वे स्त्रीत्वे नान्तं च कुण्डिनः पुंस्त्रीवयोस्तथाख्यातं नयनादि तथा परैः ॥ के० प० १५.

२ उट्स्वादाविति सूत्रेण ऋकारस्योकारः, कल्पलतिकायामृत्वादिगणो यथा । ऋतुर्मृदङ्गो निभृतं वृतः परभृतो मृतः । प्रावृट् प्रवृत्तिवृत्तान्तो मातृका भ्रातृकस्तथा । मृणालपृथिवीवृन्दान्नजामातृका अपि । वृन्दारकश्च प्रभृतिः पृथ्वृद्धादयः पर इति के० प० ३३.

पति (प्रति) १६.
 पठिद्वार (प्रतिद्वार) ३५.
 पठिनमुष्कार (प्रतिनमुष्कार) १३.
 पठिवुद्ध (प्रतिवुद्ध) ३५.
 पठिलाहण (प्रतिलाहण) १३.
 पठिवद्धाधिया (प्रतिवर्धाधिया) १३.
 पदम (प्रथम) १८. ३६. ३७.
 पण (पञ्च) ४४.
 पण्डन (पाण्डित्य) १५. १७. १९. २१.
 पण्डित्य (ंत) १५.

√पत्

पदद १६ ख. (पततु)

पत्त (प्राप्त) १५ ख. २३. २४. ३२.
 ३४. ख. ३५. ४५. (पत्र) २०.

पत्याण (प्रस्थान) ३०.

पार्थिव (पार्थिव) २३.

√पद्

+उत्-उप्पाइयं ७ (उत्पादयितुम्)

+प्रति-पठिवत्तुं १३ (प्रतिपत्तुम्)

+सं-संपत्तुं १५ (संप्राप्तुम्)

+प्रति-पठिवज्जिय १०. ३२. (प्रति-
 पद्य)

+प्रति-पठिवज्जगंण ३७. (प्रतिपद्येते).

पाडीयदि १६ (पात्यते).

पन्थ (ंथिन्) ९.

पफुल्लन्त (प्रफुल्लत्) ३१ ख.

पवन्ध (प्रवन्ध) ८ ख.

पवल (प्रवल) २३. ख. २७. ३९.

पमुह (ंख) ३. २८.

पमोय (ंद) २. ३१.

पय (ंद) ३. ८. २६. २७.

पयडिअ (प्रकटित) ३०.

पयधि (ंदधी) १३.

परच्छिवन्तं (ंस्पर्शवत्) १३.

परमायर (ंदर) ३२.

परहुय (ंभृत) १२.

पराजअ (ंय) १९.

परिक्षा (ंरीक्षा) १७.

परिक्षिता (ंरीक्षित) ११.

परिणद (ंत) ३३.

परिनिष्टिय (ंष्टित) ३०.

परिशीलण (ंन) ३०.

पल्लविअ (ंत) ३३.

पवट (प्रवृत्त) २७.

पवट्टग (प्रवर्तक) ८.

पवट्टण (प्रवर्तन) १८.

पवट्टमाण (प्रवर्तमान) ३४. ४५.

पवट्टिद (प्रवर्तित) १५.

पवट्टिय १३.

पवट्टिदब्बं (प्रवर्तव्यम्) ४१.

पवण (ंन) १२. १५. २२.

पवत्त (प्रवृत्त) १८.

पवर (प्रवर) २९.

पवाह (प्रवाह) ४५.

पव्वअ (प्रत्यय) १६.

पसन्न (प्रसन्न) ८. ३०.

पसर (प्रसर) ३०.

पसरन्ती (प्रसरन्ती) ३८.

पहर (प्रहर) ४२. ४५.

पहा (प्रभा) ४३.

पहाण (प्रधान) २८.

पहाव (प्रभाव) ३५.

१ सृशते: फरिस: फस: फास आलंख आलिह: छिव छिहक्षेयनेन सृशधातो: छिवा-
 देश:, टिप्पणेषु सृहधातो: कृत इति चिन्त्यम्.

पहिअ (पथिक) ९.

पहु (प्रभु) ७. १०. २०. ३०.

√पा

घृष्टन्ति ३ (पिपन्ति)

पाण (प्राण) ४१.

पाणनाह (प्राणनाथ) २.

पाणवक्त्रह (प्राणवक्त्रभ) ४२.

पाणवक्त्रहा (प्राणवक्त्रभा) १५.

पाणहरा (प्राणहरा) १७. २०.

पाणहिया (प्राणहत्) १७.

पाणिग्रहण (पाणिग्रहण) २२. २३. ख. २८.

पाणियल (°तल) २८. ४३.

√पादय्

+उत्-उप्पाइं ७. (उत्पादयितुं).

+सं-संपाडेइ (संपादयति) ३२.

+सं-संपाडेमि (संपादयामि) ४०.

पाय (°द) ३०. ३१.

पायव (°दप) ३६.

पारम्पञ्ज (°र्थ) १५.

पारावय (°पत) ३७.

√पाल्

+अनु-अणुपालयितुं ३६.

(अनुपालयितुम्)

+अनु-अणुपालेमि ३१.

(अनुपालयामि)

पावग (°क) १४.

°पि (अपि) १. ८. १३. १६. २१. २८.

पिअ (प्रिय) ४४.

पिच्छपणस (पश्चात्पदेश) २१. ख.

पिष्ट (ष्ट) १५. १६. २५. २६. ३६. ४१.

पिष्टि (ष्टि) ३०.

पिमम (प्रेम) ३३. ३४. ४१.

पिय (प्रिय) २५. ३३. ४१. ४४. ४५.

पिययम (प्रियतम) ३६.

पिययमा (प्रियतमा) १५.

पियागमण (प्रियानगमन) ३९.

पियामह (°तामह) १५. २१. २३.

पियालिङ्गण (प्रियालिङ्गण) ४५.

पिदाण (°धान) ७.

पीइ (प्रीति) ७.

पीइइ (प्रीतिइ) ७. ११.

पीइप्पय (प्रीतिप्रद) ८.

पीडिअ (°त) ३५.

पीडिय (°त) ४४.

पीण (°न) १३. १५.

पुडं (स्फुटम्) १९. २४. *

पुडपत्त (°टपत्त) १६.

पुण (°नः) १५. ३१.

पुणरुत्त (°नरुत्त) ३६.

पुणो (°नः) ८. ख० २५. २६. २७.

पुण्णवदी (°ण्यवती) ४०.

पुत्ति (°त्री) १६.

पुत्थय (°स्तक) १५.

पुत्त (°ण्य) २५. ३५.

पुत्तिमा (पूर्णिमा) ३६.

पुप्फ (°प्प) १३.

पुप्फवाण (°प्पवाण) ३९.

पुरओ (°तः) १६. १७. ३२. ४२.

१ पिवते: स्युः पिञ्ज डङ्ग पट्ट घोटा विभापयेति प्राकृतचन्द्रिकायामस्ति तथापि विद्या-
विनोदाचार्यस्तु पिवतेघोटाः, घोटयतीति ण्यन्तावस्थायां वदति रूपं तन्मते पाधातोरण्यन्ताव-
स्थायां घुटादेशोस्तीति कल्प्यते.

२ ज्ञादिपलोर्डे इति सूत्रेण डादेशःवि० प्रा०.

- पुरदो (°तः) १६.
 पुरिस (पुरुष) २०.
 पुरोहित्य (°त) ४०
 पुलङ्ग्य (°कित) ३९.
 पुलय (°क) ४३.
 पुव्व (पूर्व) २. ९. ४५.
 पुव्वङ्गणा (पूर्वाङ्गना) ३०.
 √पूज्
 पूङ्गजन्ति १९. (पूङ्ग्यन्ते)
 √पूरय्
 पूरेमी २९ (पूर्यामि)
 पूव्व (°र्व) ९.
 पेखिला (प्रेक्षित) ११ दे०.
 पेसयन्त (प्रेषयत्) ४२
 पेसिद (प्रेषित) ३३
 पोढ (प्रौढ) २. ख. २७. ३१.
 पोत्तिया (पौत्रिका) २४.
 पोय (°त) ३५.
 °प्पवन्ध (प्रवन्ध) ८. १०.
 °प्पभाह (प्रवाह) १३.
 °प्पभिदि (प्रभृति) २०.
 °प्पवेस (प्रवेश) २३. ३०.
 °प्पसर (प्रसर) २२.
 °प्पसरन्त (प्रसरत्) ७.
 °प्पसाय (प्रसाद) ८.
 °प्पसुत्ता (प्रसुप्ता) २०.
 °प्पहाड (प्रभाव) २७.
 °प्पहाण (प्रधान) ४५.
 °प्पहार (प्रहार) ३१.
 °प्पहु (प्रभु) १०. २३. २५.

- °प्पहुणाडिय (प्राधूर्णिक्य) ३२.
 °प्पारम्म (प्रारम्म) १०.
 °प्पिअ (प्रिय) ४१.
 °प्पोढ (प्रौढ) ८.
 °प्पुड (स्फुट) ३०.
 √प्रच्छ्
 पिट्ठिवा ४१ (पृष्ठ्या)

फ.

- फरस (स्पर्श) १.
 फरिस (स्पर्श) ३९. ४३.
 फालण (°न) ४१.
 फुड (स्फुट) २६. ३०.

√फुल्ल

- फुल्लइ (फुल्लति) १३.
 फुल्लेइ (फुल्लति) ३१.
 फुल्लिया (°ता) १३.

व.

- वजल (°कुल) ३१. ग.
 वव्वरिया (°वैरिका) १७.
 वम्भण (ब्राह्मण) १९.
 वाणीकिद (°कृत) २७.
 वालत्तण (°त्व) २०.
 वालिसत्त (°शत्व) १८.
 वाहिर (वहिः) ४०.
 वीअै (द्वितीय) २७.
 वुड्ड (बुद्धित) २३.
 √वुध्
 वुड्झेदि (बुध्यति) १९.
 वुह (°ध) १३.
 वोह (°ध) १४.

१ प्राकृतत्वादीर्घत्वमिति, अन्यथा छन्दोभङ्गः.

२ अतः सेडो । वीअै, पानीयादिष्विति ईत् विड्ई, इति रूपद्वयं हैमप्राकृतव्याकरण
 द्वयसौभाग्यगणिकृतदण्डिकाटीकायां पा० १ द्रष्टव्यम्.

भ्रम (भ्रम) ४३.

भ.

भङ्गि ('गिनी) ३२.

भङ्ग (जातः) ११. दे०.

भगवय ('त्) २५.

√भञ्ज्

भञ्जन्ती (भञ्जत्).

√भञ्ज् (आमर्शनापे).

भञ्जज (भञ्जताम्) ४३.

√भण्

भणसु (भण) १८.

+ प्र-प्रभणन्ति (प्रभणन्ति) २८.

भणोयदि (भण्यते) १९.

भणितुं (भणितुम्) २६.

भणसु (भण) १७.

भणन्त ('त्) ४०.

भणिय ('त्) १६.

भणितो^१ ('णन्ती) ४४.

भटं ('द्रम्) २०.

भगर (भ्रगर) १२. ४३.

भयणि ('गिनी) ३२.

भयव ('वत्) ७. ८.

भयवय ('गवत्) ३९.

भयवस ('श) २३.

भग्ट ('त्) १३.

भवण ('न) ४१.

√भा

भादि (भाति) २६. ३०.

+वि-विभादि (विभाति) १७. १८.

+प्रति-पडिहादि (प्रतिभाति) १५. ४०.

+प्रति-पडिभादि (प्रतिभाति) १३.

भाण ('ग) २.

भाणु ('त्) ११.

√भाण्

+सं-संभाणोयदि (संभाणयति) ९. १८.

+सं-संभाणिरन्ते (संभाणयित्वाः) ३४.

भाणमाणा ('णमाणा) ३२.

√भिद्

भिन्नुग (भिन्ना) २६.

'भीर (अभिभित्) २३.

भीव^२ ('त्) ३७.

भुय (भूत्) २३.

भुवण ('न) १३.

√भू

होदि ३९.

भोदि २२

हवदि २६

हवेदि ८

} (भवति).

+प्र-प्रहवेदि (प्रभवति) ७.

हवन्ति } (भवन्ति) ८. ४४.

हुन्ति २

भोदु } (भवदु) १४. २०.

तोड } ४३

हुन्तु (भवन्तु) १४. १८. २९.

होष } १५.

हवह } (भवत) २८.

हुब्बा } (भवेत्) ४५.

हवे } ३८

हविच्छ } ३. ८.

+अनु-अणुहवामि (अनुभवामि) ४२.

+प्र-प्रहवेमि (प्रभवामि) ३३.

१. तच्छीरुतर्द्धमत्ससाधुकारिषु तृन्विहितस्तत्समानार्थप्रत्ययानागिरः स्यादिसनेनेरादेशः इति प्रा० चं०.

२. भा वीह इखेवमादेशः क्तेपि भवेदिति वामनः, तभाप्यन्यव्याक^१

भाषेति (भावयसे) ३३ ख.
 भाषिञ्जइ (भाष्यते) ४५.
 भाषिय } (भूत्वा) ३६. ४२.
 होजण २ }
 भूत्वा २ }

भविदुं (भवितुम्) १०.
 भू (भू) १८. २५.
 भूस (भूष्य) २६.
 भूसण (°ण) २६. ३२.
 भूसयन्ती (°पयन्ती) ३२.
 √भृ

भरड (विभर्तु) ४३.
 भेसडज (भैषज्य) ३९.
 भोइन्द्र (°गीन्द्र) १४.
 भौय (°ज) ७. ३२.
 भौयण (°जन) ३२. ३९.

√भ्रम्

भ्रमन्ति (भ्रमन्ति) १२.

म.

मं लेव (इमामेव) ३१.
 मडल (मुकुल) २९.
 मज्ज (°होच्च) ७.
 मग्ग (मार्ग) ८. १८. ३४. ३७.
 मग्गण (मार्गण) १३.
 मङ्गलत्थ (°लार्थ) २६.
 मच्च (°र्त्थ) ३.
 मड्झ (°ध्य) २७.
 मण (°नस्) ८ ख. ११. ३०. २४. ३०. ३१.

४१. ख.

मणिय (°त ३७.
 मण्डण (°न) १६.
 मण्डवत्था (°पस्था) २३.
 मत्त (मात्र) १. ७.
 मत्थअ (°स्तक) २७.

मधुयर (°कर) ३४.

√मन्

मन्ने (मन्ये) ३. १३. १४. २५.
 ख. २७.

मन्नन्ते (मन्यन्ते) १५.

मन्नेसि (मन्यसे) २१.

+अनु-अणुमन्निद (अनुमत) ४१.

गन्त (°न्त) ३७. ३९.

मयङ्क (मृगाङ्क) २२. ३६.

मयङ्ग (मृगाङ्ग) २६.

मयच्छि (मृगाक्षि) २. ३८.

मयण (°दन) १३. १४. ख. २४. ३०.

३२. ३७. ३८.

मयरळय (°करध्वज) ३९. ख.

मयरन्द (°करन्द) ३४. ख. ३९.

मलयायल (°चल) ३४.

मस्तकावरी (°कोपरि) ११. दे०.

महग्घदा (°हार्घ्यता) १८.

महड्झणि (°हार्ध्वनि) १७.

महत्

महम्मि (महति) ३४.

महप्पुरो (माहात्म्यम्) ४३.

महमहिय (सुरभित) १२.

महमहिया (सुरभिता) ४१.

महाकइ (°वि) १८.

महापण्डिय (°त) १७.

महाराअ (°ज) ३०. ४५.

महाराय (°ज) १८. ४२.

महिद (°त) २४.

महु (°धु) ३१.

महुर (°धुर) १२.

महुरिया (°धुरिका) ४५.

√मा

+निर्-निम्माइयत्ता ४१. (निर्माय).

माउम्मही (°तामही) २०.

माउल (°तुल) २४.

माण (°न) १३.

माणग्गह (°नग्रह) ३०.

माणिणि (°निनी) १३.

माणिदा (°निता) १८.

मारुद (°त) २०.

मालइ (°ती) १६.

माहृप्प^२ (°हात्म्य) १९. ख.

मिच्छपहु (°म्लेच्छप्रभु) २३.

मिच्छा (°थ्या) २५.

मिठ्ठ (°मृष्ट) ७.

मिणाल (°मृणाल) ११. २७.

मिय (°मृग) ३.

मियच्छि (°मृगाक्षि) ८.

मियमय (°मृगमद) ३५.

√मिल्

मिलइ (°मिलति) ४२.

मिलिस्तदि (°मिलिष्यति) ३५.

मिलिद (°त) १४.

मिषा (°त्) ३०.

मिस (°प) ३७.

मुक्क (°क्त) ३०.

मुक्ख (°मूर्ख) १६. १९.

√मुञ्च

मुञ्चिज्ज^२ (°मुञ्चेत्) १४.

मुट्ठि (°ट्टि) ३०.

मुत्त (°क्त) १६.

मुत्तावली (°क्तावली) ३८.

मुत्ताहल (°क्ताफल) १८.

मुट्ठा (°ट्टा) १६. ४१.

मुद्ध (°ग्ध) १७.

मुय (°द्) ३६.

मुयङ्ग (°मृदङ्ग) २८.

मुहु (°ख) १७. १९. २१. ३२. ४१. ४३.

ख.

√मूर्च्छ

मुच्छिज्जा (°मूर्च्छेत्) १४.

मोण (°मौन) ४१.

मोर (°मयूर) ११.

√मोहय्

+सं-संमोहयित्ता ४४. (संमोहयित्वा)

य.

य (°च) ८. २५. २६. २९. ३५. ३७.

३८. ४४.

यत्

यं ८. २०. (यत्) तं ३ ख. ८. १४.

१७. १९. २१. २३. २६. ग.

३०. ३३. ३४. ३५. ४०. ४१.

४२. (यत्)

जं (°यं) १६.

वत् (°यत्) १५.

सो ७. ख. ८. ख. ९. २६. ग. २७. ३१.

३३. ३९. ख. (°यः)

जा १. (°याः) १०. १६. १९. २७. (°या).

वे (°यी) ३.

१. अविकल्पेन पादेशो माहात्म्ये, इत्यनेन पादेशः वि० प्रा०.

२. वर्तमानाभविष्यन्त्योश्च ज्ञ ज्ञा वा, विध्यादिषु विहितस्य प्रत्ययस्य स्थाने इत्येतावादेशौ वा भवतः। प्राकृतचन्द्रिकायां तु, अजन्तानां तु मध्येषु वन्न ज्ञा वा इत्येतावादेशौ अपि शब्दाल्हादीनामपि स्थाने वा स्तः इत्यनेन विध्यर्थे वज्ञादेशः (विकल्पे इति कात्यायनः वि०).

रे (रे) ३.
रे (रे) २. १३.
रति (रति) ४४.
रेण (रेण) ९. २३. २७. ग. ३३.
रेद (रेः) १
रगत (रग्मात्) ३०.
रगत (रगत) १५. २३.
रति (रति) २३.
रति (रति) ३६.
रति (रति) ८. ३२.

√रा

राट् (राट्) २१.

√रु

रुमं-नीपदसा (मंनोपमिना) २८.

रुमि-निरुद (निरोपयति) २१.

रुन (रुक) १७.

रुम

रुमि (रुमि) २४.

रुमि (रुमि) ३१ ग.

रुमि (रुमि) १८. २१.

रुमं (रुम्) १७. २१. ४४.

रुमि (रुमि) १६.

रुमि (रुम्) १२.

रुमि (रुग्मात्) २३.

रुम (रुम्) १२. १५. १६. ३३. ४०.

४१. ४३. ग.

रुमि (रुम्) ११ दे०.

रुमि (रुम्) ४३.

रुमि (रुग्मात्) १५. १९. ग.

२.

रु (रु) ३. २०. २५. ग. ४१. ४४.

रु (रुः) २. ४१.

रुमि (रुम्) ३६.

रुमि (रुम्) २५.

रुमि (रुम्) १७.

√रुन्

+ वि-रुन् (विरुन्) १.

× वि-रुन् (विरुन्) ९.

रुमि (रुम्) १६.

रुमि (रुम्) ८.

रुमि (रुम्) १२.

रुमि (रुम्) १८.

रुमि (रुम्) ३६.

रुमि (रुम्) ९. १०. २३. २४. ३२.

३६. ४१. ४२.

रुमि (रुम्) ३६. ३८.

रुमि (रुम्) ११.

रुमि (रुम्) १४. ग. २०. ३५. ३६. ३८. ४१.

१. सहस्रोलोपे नणमानामधो हो, अपशदावस्थितानां नणमानां संवन्धिनी वाँ सकारहकारां तयोलेपे हकारागमो भवतीत्यनेन सकारलोपानन्तरं हकारागमे साधितः, चण्डकृतप्राकृतमकाशे.

२. टिप्पणकारकृतो मुञ्जधातोर्विहउदेशो न कुत्रापि दृश्यते अत एवादर्शनार्थो नश्-धातुरेव प्राप्नोत्र वियोगात्मकमदर्शनं न तु मरणात्मकं तत्रापि क्वचिद्विद्विद्वद्दृष्टेः द्रष्टव्या तथा, दीपो मे त्वदपेक्षया बहुभुजः किं नैव भूमितले विन्शा मामघनाशनं प्रियतमैऽनाशि त्वावधो ननु । कुत्रासं च पलायितोहमनधे सा यत्र ते वक्रभा श्रेयांसि च्छलशृङ्खला वितनुतां गोविन्दगोप्योरियम् ॥ तथा च प्राकृतचन्द्रिका, विष्णुगालः पलायक हारवानासवो नशेः विह-उध, प्यन्तस्य नशेः पञ्चादेशाः

रयण (°ल) १६.
 रयणा (°चना) २६. ३८.
 रयणी (°जनी) ३०. ३४. ३८. ४२.
 रसणा (°ना) १६ ख.
 रसिय (°त) ३६ ख.
 रहस्स (°स्य) १९.
 राइ (°त्रि) २२.
 राईमई (°जीमती) १४. ३२.
 राउम्मत्त (°गोन्मत्त) १.
 राउराअ (°जराज) २३.
 राउल^१ (°जकुल) १९. ख.
 राजन्^२
 राउ (°ज) ३. २३. ३१.
 राअ (°ज) ९. ३१. ३९.
 राय (°ज) ७. ८.
 रजा (राजा) २४.
 राय (°ग) ३६.
 रायकुल (°जकुल) २०.
 रायत्त (°जत्त) १.
 रायसेहर (°जसेहर) ९.
 रायहंस (°जहंस) ४२.
 रासह (°भ) २१.
 रइ (°चि) ४१
 रइरा (°चिरा) ३८.
 रक्ख (वृक्ष) १२. ख. ३१.
 √रच्
 रोएइ (रोचते) २०.
 रइ (°द्र) २२. २३.
 √रह्
 + आ-आरोहेओण (आरुह्य) १५.
 + आ-आरुहिय (आरुह्य) २०.

+ आ-आरुहसु (आरोह) ३६.
 रुहिर (°धिर) ४५.
 रुव (°प) ७. १०. १३. २४.
 रेहा (°खा) १८. २७.
 रोविद (°पित) २७.
 रोहग (°क) १८. ख. २१. ग.

ल.

लग्ग (°ग) २७. ४३. ४४.
 लच्छि (°क्ष्मी) २९.

√लभ्

लहत्ति (लभसे) ३३. ३४.

लधुं (लब्धुम्) २०.

ल्या (°ता) ३४.

√लप्

+ अभि-अहिलसइ ३१. (अभिलपति)
 ख.

लहु (°वु) १९.

लहुसोत्ता (°वुश्रोत्रा) १९.

लावण (°ण्य) ११.

लावन्न (°ण्य) ३२.

लाहण (°भन) १३.

√लिङ्ग

+आ-आलिङ्गइ (आलिङ्गति) ३२.

लिहण (लेहन) १६.

लिहिअ (°खित) ३३.

लेव (°प) ३३ ४३.

लेह (°ख) ३३.

लोअ (°क) ८.

लोएहि (लोकैः) ८.

लोय (°क) २. १३. २९.

लोयण (°चन) ११. २५. २६.

लोह (°भ) १३.

१. राउलमिति वि० प्रा० चतुर्थे परिच्छेदे सविस्तरम्.

२. नान्तं नपुंसकं विद्धि पुल्लिङ्गेषु च चक्षत इति शाकटायनः (वि०).

वाहमाण (°न) १५.
 वि (अपि) १. २ ख. ३ ग. ८. ९. १३
 ग. १४. १५ ग. १६. २०. २३. २५
 च. २६ घ. २७. ३०. ३३. ३५. ३६
 घ. ३७. ३९. ४१. ४२. ४३. ४५.
 विअन्त (°दत्) १५.
 विउत्त (°द्वत्त्व) १५.
 विउलउल (°पुलकुल) ३१.
 विओमयल्लिग (विन्मतल्लिक) १७.
 विक्रम (°क्रम) ७.
 विक्रिद (°क्रोत) ३५.
 विक्खाअ (°ख्यात) ९.
 विचारग (°क) १५.
 विचिन्ता (°त्रा) ४५,
 विड्जा (°द्या) ९. १५.
 विड्जू^१ (°श्रुत्) १६.
 विड्जण (व्यजन) २०.
 विट्टि (वृष्टि) ३९.
 विड (°ट) ७.
 विणट्टा (°नष्टा) २०.
 विणा (°ना) ३. २१. ग. २२.
 विणिड्जिय (°निर्जित) १४.
 विणोयक (°नोदक) ८.
 विणोयग (°नोदक) ८. २२.
 विण्ट (वृन्त) ३४.
 वित्थार (°स्तार) २५.
 वित्थारग (°स्तारक) १२.
 विप्प (°प्र) २०. २८. ख.
 विप्फुड (°स्फुट) ७.
 विव्भम (°भ्रम) ११. ४३.
 विभाया (°गा) १.
 विरइअ (°चित) १४. २४.

विरइय (°चित) १. ३९.
 विरहग्गि (°हाग्गि) ४५.
 विरहिया (°ता) २२.
 विलग्ग (°ग्ग) ३. ३०.
 विलया^२ (वनिता) २७.
 विवड्जिय (°र्जित) १३.
 विवट्टमाण (°त्तमान) १८.
 विविह (°ध) ३२. ३९. ४४.
 विवेअ (°क) ४२.
 विस (°प) २. ख. १४.
 विसकुम्म (°पकुम्म) ७.
 विसम (°पम) २. ख.
 विसमयर (°पमतर) ७.
 विसाल (°शाल) ११. १७.
 विसेस (°शेष) २. ३.
 विस्ता (°विश्वा) २८.
 विहाण (°धान) ४१. ४१.
 विहि (°धि) १०. १४. २६. २७. ४४.
 ख. ४५.
 √वृत्
 +प्रति-नि-पडिनियट्टयामि ३१ (प्रतिनिवर्त-
 यामि).
 +प्र-पवट्टिदब्बं (प्रवर्तितव्यम्) ४१.
 वट्टन्ति (वर्तेते) ३.
 वेयविहि (°दविधि) २८.
 वेरि (वैरिन्) २३.
 वेलुव्व (°लेव) ३०.
 √वेल्लय्
 विल्लन्ति (वेलयन्ति) १२.
 वेवन्त (°पत्) ३७.
 वेसपुरिस (°श्यापुरुष) ३१.

१ रोरा, स्त्रियामन्यहल इत्यनेनात्वे प्राप्तेपि न विश्रुतीति निषेधाद्धिड्जू इति प्रा० म०.
 २. वनिताया विलयादेशो वा विलयेति संस्कृतेपीति केचित् (है०).

स (इ) ३. ८. ११. २०. २४. २८.	सवसु (सु) १४.
३०. ३१. ४२.	सल (ल) १०.
स.	सनास (सनास) ३०.
√सम्	√सद्
सि-सिना-सिनास (सिनास) ३७.	+ आ-आसायद् (आसीद्) ३९.
सि-सव (सव) ७.	सरी (री) ४१.
√सि-सव (सवसु) २८.	सह (सह) १२. २७. २३. ४४.
√साम्	सहृद् (द्वितीयी) ४२.
* सि-सामसु ३१. (सिप्रामसु)	सहि (साहम्) २५.
स.	सभसुहृष्ट (सुहृष्ट) २५.
सं (सम्) २९. ३६.	सभ (सवति) २५.
सं-समास (सद्समास) ३३.	सभद् (सभद्) २७.
सं-सि (स) २५.	सभान (हाव) ३६.
सं-सिपि (सिपि) ३४.	सभन्निपुला (निपुला) २८.
सं-सि (सिपि) ४५.	सभध (ध) १३. ३५.
सं-सिपि (सिपि) ३८.	समागयवदि (तिवती) ३७.
सं-सि (सिपि) ३३.	समासद्भ (त) २७.
सं-सि (सिपि) १२. ३०.	समीव (व) ३४.
सं-सिपि (सिपि) ४२.	समुद्रि (स्थित) २७.
सं-सि (सिपि) ४४.	समुद्र (द्र) २३.
सं-सिपि (सिपि) ७.	समिपिदि (त) ४७.
सं-सिपि (सिपि) ४४.	सय (सयम्) २५. ४२.
स (स) ३१.	सय (सय) २०. ३३.
सआसु (सासु) २५.	सय (सय) ४०.
सम (म) ८.	सयल (कल) १४. २३. २५.
सगुण (सगुण) १३.	सया (दा) १. ७.
सर्ष (लम्) ८. ११. १७.	सर (सर) १. १३. १४. २२. २५.
सुच (ल) ३८.	२७. ३०.
सद्य (क) ३३.	सरसिपि (त) ८.
सणाह (नाय) १२. १७. २३ ३१ ४३.	सरिस (द्रि) १४.
सणाहि (नाभि) १६.	सवण (श्रवण) २५.
सणेह (नेह) ३०.	सवल (शवल) २०.

१. उपमाने पिव मिथ विव विय व्य व लल वतः, उपमानार्थे वच्छब्दस्येते आदेशाःस्यु रति चण्टकृतमाकृतप्रकाश उक्तं, तथापि हेमादिभ्याकरणेष्वेतेऽव्ययत्वेन पृथग्गणिताः.

सविसेस (शेष) ३१.
 सन्व (°र्व) ८. १३. १५. २६. २८. ३२. ३८.
 सन्वङ्ग (°र्वाङ्ग) ७. ३१. ख. ४४.
 सन्वया (°र्वदा) २.
 ससङ्क (शशाङ्क) १६. १८.
 ससङ्ग (शशाङ्क) ११. २६.
 ससहर (शशाधर) २२.
 ससि (शशिन्) १७. २९.
 ✓ सह
 सहदि } (सहते) ३९.
 सहेदि } ४१.
 सहन्ति (सहन्ते) २१.
 सहल (°फल) २७.
 सहाव (स्वभाव) २६. ३०. ३६.
 सहि (खी) १७. २२. ३५. ४२.
 साणग्ग (ज्ञाणाग्र) २७.
 ✓ सादय्
 साययिन्ता (सादयित्वा) ३२.
 सामग्गी (°ग्गी) २३. ४०.
 सामि (स्वामिन्) २७. ३५. ४२.
 सामिय १६. २०. ४०. ४१.
 सामिउ ४२.
 सारदा (शारदा) ८
 सावहाण (°धान) २८.
 साहा (शाखा) ३३. ३६.
 साहु (°धु) ४१.
 साहुलिया (शिरोवत्तखण्डमे) २०
 सिंवल (शिम्बल) २०.
 सिक्खक (शैक्षक) ३३.
 सिड्जां (शय्या) २०. ३२. ३६. ३८. ४२.
 सिट्ठ (सृष्ट) २५.
 सिट्ठिलिद (शिथिलित) ३४.
 ✓ सिध्
 सिड्झदि (सिद्धाति) ४२.
 सिरस् (शिरस्) १९.

सिरि (शिरस्) १४.
 सिलुच्चय (शिलोच्चय) ७.
 सिव (शिव) २४.
 सिविण^१ (स्वप्न) ३. १४.
 सिसिराइय (शिशिरादिक) १३.
 सिमुत्तण (शिशुत्व) २१.
 सिहण (स्तन) ३५ ख. ४४.
 सिहर (शिखर) १२. ३५.
 सिहिण (स्तन) ३५.
 सीय (शीत) २०.
 सीसन्थ (शीर्षस्थ) ३०.
 सुकइ (°वि) ८ ग. ९.
 सुकइत्तण (°वित्त्व) १८.
 सुकिदी (°कृतिन्) २३.
 सुचरिदा (°ता) २५.
 सुणह (शुनक) १६.
 सुतिकख (सुतीक्ष्ण) २६.
 सुत्त (श्रोत्रत्व) १९.
 ✓ सुधाय्
 सुहायन्ते (सुधायन्ते) २.
 सुन्दरत्तण (°त्त) १७.
 सुन्न (ज्ञान्य) १६. ४०.
 सुपसाइअ (°प्रसादित) २५.
 सुब्भु (°भू) १६.
 सुमत्तर (°त्तर) २२. २५.
 सुमिण (स्वप्न) ३५.
 सुया (°ता) २४.
 सुरअ (°त) ३. ३५.
 सुरय (°त) ३६. ३७. ३९.
 सुरहि (°भि) १२. १४ ख. २०. ३५. ४१.
 सुवण्ण (°र्ण) १८. २६.
 सुविणय (स्वप्न) ३४.
 सुह (°ख) १४. २०. ३२. ३८. ४२.
 सुहय (°भग) ३३.
 सुहयर (°खकर) २९.

